

عنوان و نام پدیدآور : احکام اعتکاف: ویژه استادان؛ برگرفته از فتاوا و استفتائات فقهای معاصر / گردآوری: گروه علمی اداره پاسخگویی به سؤالات دینی ویراستار: سیدحمید حیدری ثانی.

مشخصات نشر : مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : ۱۵۴ص. ۱۹×۹/۵ س.م.

شابک : 978-600-299-160-7

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه .

موضوع : اعتکاف

موضوع : اعتکاف (فقه)

موضوع : اعتکاف -- فتواها

شناسه افزوده : حیدری ثانی، سید حمید؛ ویراستار

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

رده بندی کنگره : ۳۱۳۹۳ الف/۲/ BP 188

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۴

شماره کتابشناسی ملی : ۳۴۷۰۲۸۳

رهبافت ۴، احکام اعتکاف [ویرایش جدید]

تهیه و تدوین: اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

تنظیم و تولید: اداره تولیدات فرهنگی

ویراستار: سیدحمید حیدری ثانی

طرح جلد: گرافیک آسمان

صفحه آرا: محمود کریم پور

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: سوم ۱۳۹۴

نشانی: حرم مطهر امام رضا علیه السلام، صحن جمهوری اسلامی،

اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

تلفن: ۰۵۱-۳۲۰۲۰-۰۵۱ دورنگار: ۰۵۱-۳۲۲۴۰۶۰۲

رایانامه: epasokh@aqrazavi.org

رہیافت احکام؛ احکام اعتکاف

ویژہ استادان
پاسخ گویی بہ سؤالات شرعی

فهرست

- مقدمه ۹
پیشگفتار ۱۱

فصل اول

- تعریف اعتکاف ۱۳
۱.۱. وقت اعتکاف ۱۵
۲.۱. اقسام اعتکاف ۱۶

فصل دوم

- نیابت در اعتکاف ۱۷

فصل سوم

- شروط اعتکاف ۲۱
۱.۳. اسلام، ایمان ۲۳
۲.۳. عقل ۲۴
۳.۳. نیت ۲۴
۱.۳.۳. وقت نیت ۲۷
۴.۳. روزه ۲۹
نوع روزه اعتکاف ۳۰
۱.۴.۳. حکم حائض و مستحاضه ۳۱
۲.۴.۳. نذر روزه در سفر ۳۵
نذر روزه با وجود روزه قضا ۳۸
۵.۳. شرط زمانی اعتکاف ۴۰
۱.۵.۳. روز اعتکاف ۴۱
۱.۱.۵.۳. اعتکاف تلفیقی ۴۲
مسئله‌ای در نذر روزه اعتکاف ۴۳
۳.۱.۵.۳. منظور از روز در اعتکاف ۴۳
۶.۳. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن) ۴۵
۱.۶.۳. تعریف مسجد جامع ۴۶
۲.۶.۳. راه‌های احراز مسجد جامع ۴۹

- ۳.۶.۳. مساجد جدید التأسيس ۵۱
- ۴.۶.۳. تعدد در مسجد جامع ۵۱
- ۵.۶.۳. اعتکاف در مسجد مقدس جمکران ۵۲
- ۶.۶.۳. اعتکاف در مساجد دیگر (مثل مسجد دانشگاه) ... ۵۲
- ۷.۶.۳. اعتکاف کردن در غیر مسجد جامع به قصد رجاء .. ۵۳
- ۸.۶.۳. اعتکاف در غیر مسجد جامع (مثل نمازخانه دانشگاه‌ها) ۵۳
- ۱۰.۶.۳. اعتکاف در مسجد جامع ۵۴
- ۷.۳. اجازه دادن کسی که اجازه او برای اعتکاف معتکف معتبر است (إذن شوهر، والدین و صاحب کار) ۵۴
- ۱.۷.۳. اجازه پدر و مادر ۵۶
- ۲.۷.۳. اجازه شوهر ۵۷
- استمرار ماندن در مسجد ۵۸
- صورت‌های جواز خروج از مسجد ۶۱

فصل چهارم

- مسائل شروط اعتکاف ۷۷
- ۱.۴. ارتداد ۷۹
- ۲.۴. عدول از نیت ۷۹
- ۳.۴. نیابت از اکثر ۸۰
- ۴.۴. نوع روزه اعتکاف ۸۰
- ۵.۴. قطع اعتکاف ۸۲
- ۶.۴. نذر اعتکاف ۸۲
- ۱.۶.۴. قصد روزه دیگر در نذر اعتکاف معین ۸۲
- ۲.۶.۴. نذر کمتر از سه روز ۸۳
- ۳.۶.۴. مصادف شدن روز سوم اعتکاف با عید ۸۴
- ۴.۶.۴. معلق کردن نذر اعتکاف ۸۵
- ۵.۶.۴. نذر اعتکاف بدون شب ۸۷
- ۶.۶.۴. اعتکاف شب اول در نذر ۸۸
- ۷.۶.۴. نذر یک ماهه اعتکاف ۸۹
- ۸.۶.۴. متوالی بودن اعتکاف در نذر یک ماهه ۹۰
- ۹.۶.۴. اخلال در نذر اعتکاف متوالی ۹۳

- ۹۶ ۱۰.۶.۴ . اخلال در نذر اعتکاف غیرمتوالی
- ۹۷ ۱۱.۶.۴ . نذر اعتکاف پنج روز
- ۹۷ ۱۲.۶.۴ . ترک نذر معین
- ۹۹ ۷.۴ . احکام مسجد
- ۹۹ ۱.۷.۴ . وحدت مسجد
- ۱۰۰ ۲.۷.۴ . حدوث مانع در مسجد
- ۱۰۰ ۳.۷.۴ . حکم پشت بام و زیرزمین و مانند آن
- ۱۰۲ ۱.۳.۷.۴ . حکم صحن و حیاط مسجد
- ۱۰۳ ۴.۷.۴ . نیت مکان خاصی از مسجد برای اعتکاف
- ۱۰۴ ۵.۷.۴ . مسجدیت قبر مسلم و هانی
- ۱۰۴ ۶.۷.۴ . شک در مسجدیت
- ۱۰۴ ۷.۷.۴ . کشف خلاف در مسجد بودن و جامع بودن
- ۱۰۴ ۸.۷.۴ . مسجد زنان برای اعتکاف
- ۱۰۵ ۸.۴ . اعتکاف بچه ممیز
- ۱۰۵ ۹.۴ . برگشت از اجازه اعتکاف
- ۱۰۶ ۱۰.۴ . حکم جنابت در اعتکاف
- ۱۰۸ ۱۱.۴ . بطلان اعتکاف با ماندن جنب در مسجد
- ۱۱۰ ۱۲.۴ . غصب در اعتکاف
- ۱۱۳ ۱۳.۴ . فراموشی در غصب
- ۱۱۳ ۱۴.۴ . خارج نشدن در صورت وجوب خروج
- ۱۱۴ ۱۵.۴ . رعایت نزدیکترین راه و زیر سایه رفتن
- ۱۱۴ ۱.۱۵.۴ . حکم رعایت نزدیکترین راه
- ۱۱۸ ۲.۱۵.۴ . حکم توقف و مکث
- ۱۱۸ ۳.۱۵.۴ . حکم نشستن در زیر سایه
- ۱۱۸ ۴.۱۵.۴ . حکم راه رفتن در زیر سایه
- ۱۱۹ ۵.۱۵.۴ . حکم نشستن در غیر زیر سایه
- ۱۱۹ ۱۶.۴ . خروج طولانی
- ۱۲۰ ۱۷.۴ . تفاوت نداشتن اقسام بودن در مسجد
- ۱۲۰ ۱۸.۴ . طلاق رجعی در اعتکاف
- ۱۲۳ ۱۹.۴ . زمان واجب شدن اعتکاف
- ۱۲۳ ۲۰.۴ . شرط خروج از اعتکاف و شرط منافی
- ۱۲۶ ۲۱.۴ . شرط عدول در نذر

- ۲۲.۴. شرط حق عدول و فسخ اعتکاف دیگر..... ۱۲۸
 ۲۳.۴. تعلیق در اعتکاف ۱۲۸

فصل پنجم

- ۱۲۹. محرمات اعتکاف**.....
 ۱.۵. آمیزش ۱۳۱
 ۲.۵. استمناء ۱۳۲
 ۳.۵. بوییدن بوی خوش ۱۳۳
 ۱.۳.۵. استشمام بوی عطر در مساجد ۱۳۵
 ۲.۳.۵. استفاده از مواد شوینده و لوازم معطر ۱۳۶
 ۳.۳.۵. صابون‌ها و شامپوهای معطر ۱۳۷
 ۴.۵. خرید و فروش ۱۳۸
 ۵.۵. حکم انشاء عقد بیع و شراء از طریق تلفن همراه... ۱۳۸
 وکیل کردن غیر برای خرید ۱۳۹
 ۶.۵. جدال (ممارات و مجادله کردن) ۱۳۹
 عدم لزوم اجتناب از آنچه بر محرم حرام است ۱۴۰

فصل ششم

- ۱۴۱. مسائل محرمات اعتکاف**.....
 ۱.۶. عدم فرق در محرمات بین روز و شب ۱۴۳
 ۲.۶. ارتکاب عمدی محرمات اعتکاف ۱۴۳
 ۳.۶. انجام سهوی محرمات ۱۴۵
 ۴.۶. اشتغال به امور دنیوی ۱۴۷
 ۵.۶. قضای اعتکاف ۱۴۷
 ۱.۵.۶. حکم ترک اعتکاف در روز سوم به علت
 حائض شدن یا مریض شدن ۱۴۹
 ۶.۶. عدم فوریت قضای اعتکاف ۱۵۲
 ۷.۶. قضای اعتکاف میت ۱۵۲
 ۸.۶. باطل نبودن معامله در هنگام اعتکاف ۱۵۴
 ۹.۶. کفاره اعتکاف ۱۵۴
 ۱۰.۶. تعدد کفاره ۱۵۵
 کتابنامه ۱۵۶

قال الرضا عليه السلام: «رحم الله عبداً أحيا أمرنا»
فقلت له: «و كيف يحيى أمركم؟» قال: «يتعلم
علومنا و يعلمها الناس ...»^۱

عبدالسلام می گوید از امام رضا عليه السلام شنیدم
که می فرمود: «خداوند رحمت کند هر آن کس
که امر ما را زنده می کند.» به ایشان گفتم:
«چگونه امر شما را احیا می کند؟» فرمود:
«علوم ما را فرا می گیرد و آن را به مردم تعلیم
می دهد...»

«اداره پاسخ گویی به سؤالات دینی» مفتخر
است در راستای رسالت خود مبنی بر اشاعه
فرهنگ تشیع و پاسخ گویی به سؤالات شرعی
مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای
پیش رو را به استادان فرهیخته تقدیم کند.
در این نوشتار تلاش کرده ایم علاوه بر دادن
اطلاعات و محتوای غنی، پاسخی مناسب با
محتوایی یکسان در اختیار استادان قرار دهیم
تا از تعدد جواب و تشویش خاطر مراجعان و
سؤال کنندگان جلوگیری شود.

تلخیص کتاب های تخصصی موجود در این
حوزه و جمع بندی جواب ها و بی نیاز کردن
استادان از رجوع به منابع پرشمار در هنگام
پاسخ گویی، از اهداف اصلی تهیه و تنظیم این
قبیل نوشتارهاست. برای رسیدن به این مهم،
کارگروهی از استادان و کارشناسان فرهیخته

۱. شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا عليه السلام، ج ۲، ص ۲۵۷، ح ۶۹.

این اداره موضوع پیشنهادی را موشکافانه بررسی می‌کنند و محصول تلاش خویش را در معرض داوری و نظارت هیئت علمی می‌گذارند. این مجموعه کتاب‌ها در چهار دسته موضوعی تدوین و ارائه می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی (مربک از هر سه موضوع). بی‌شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران‌قدر، ما را در جهت بهبود این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می‌ساییم که توفیق خدمت در بارگاه ملکوتی و سراسر نور حضرت رضا علیه السلام را ارزانی مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از آن امام همام علیه السلام، به مصداق روایت نورانی فوق، جرعه‌ای از علم حقیقی بنوشیم و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

اداره پاسخ‌گویی به سوالات دینی

مجموعهٔ پیش رو با عنوان احکام اعتکاف در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود. مستندات آنکه در این کتاب از آنها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آنها بی‌نیاز کرده است، عبارت‌اند از: العروة الوثقی، تحریر الوسيلة، منهج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید: حضرت امام، آیت‌الله خویی، آیت‌الله گلپایگانی، آیت‌الله اراکی، آیت‌الله تبریزی، آیت‌الله فاضل، آیت‌الله بهجت، آیت‌الله صافی، آیت‌الله مکارم، آیت‌الله سیستانی، آیت‌الله وحید، آیت‌الله نوری همدانی، آیت‌الله شبیری زنجانی و رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای.

تمامی استفتائات از کتابها یا سایت‌های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز هیئت علمی این استفتاء را انجام داده و استفتائات یادشده، در این واحد موجود است.

این کتاب حاصل تلاش حجج اسلام آقایان آدینه دوست، انصاری، خادم الخمسه، صادقی، ضیایی، عربی، قاضی و نخعی است. سپاسمند تلاش این عزیزان بوده و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

فصل اول
تعريف اعتكاف

اعتکاف شرعاً آن است که فرد در مسجد به قصد قربت، توقّف و اقامت کند و احتیاط مستحب آن است که اقامت به قصد انجام اعمال عبادی مانند نماز یا دعا باشد (مشهور).^۱
مقام معظم رهبری، آیت الله مکارم:

اعتکاف عبارت است از: «توقّف و ماندن در مسجد به قصد عبادت»، بنابراین صرف ماندن در مسجد بدون قصد عبادت درحالی که غرق در مسائل دنیوی است و اهمیتی به چیز دیگری نمی‌دهد، دیگر اعتکاف نامیده نمی‌شود؛ زیرا اطلاق ادله اعتکاف، انصراف دارد به آنچه مسجد برای آن ساخته شده است که عبادت خداوند متعال و بندگی اوست، نه توقّف در مسجد بدون انجام دادن هیچ عبادت دیگر.
آیات عظام گلپایگانی و صافی:

اعتکاف قصد عبادت به صرف ماندن در مسجد است و احوط آن است که نیت عبادت دیگری غیر از اعتکاف را نیز به آن ضمیمه کند.

۱.۱. وقت اعتکاف

در هر زمانی که روزه در آن صحیح است، اعتکاف نیز صحیح است. بهترین وقت اعتکاف، ماه مبارک رمضان است و برترین و افضل اوقات ماه رمضان، ده روز آخر ماه رمضان است.^۲

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۵؛ وسیلة النجاة، م ۱۱۸۷؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۳۱۲۲. آیت الله مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، ص ۶۹، م ۱؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۷۷، م ۱۴۰۱؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، م ۱۴۰۰؛ مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۱؛ البته در سوال ۱۵ در احکام اعتکاف هست که عبادات مستحبی، فی نفسه بر معتکف واجب نیست.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۵. پاسخ به سبصد مسأله، ج ۲؛ موجود در سایت آیت الله

آیا اعتکاف در ماه رجب مستحب می‌باشد؟
مقام معظم رهبری: دلیل خاصی بر استحباب
اعتکاف در خصوص ماه رجب نیافتیم.^۱

۲.۱. اقسام اعتکاف

اعتکاف تقسیم می‌شود به واجب و مستحب.
اعتکاف در اصل و اساس شریعت، مستحب است و
به سبب نذر یا عهد و قسم یا به عنوان شرط ضمن
قراردادی یا به صورت اعتکاف استیجاری (۱) و
مانند این‌ها واجب می‌شود.

(۱) آیت‌الله مکارم:

اعتکاف در اصل مستحب است؛ ولی ممکن
است به سبب نذر یا عهد یا قسم یا شرط ضمن عقد
یا مانند آن واجب شود. و اما اعتکاف استیجاری
مشکل است.^۲

صافی، س ۱۳۲؛ استفتائات جدید، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم
رهبری، www.leader.ir؛ آیت‌الله بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۳۱۲۱، ص ۴۳۹؛
نوری همدانی، هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲، س ۲۷۱، ص ۸۱، آیت‌الله مکارم،
استفتائات جدید، ج ۲، س ۴۵۴، ص ۱۵۸.

۱. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۲.

۲. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۰، م ۳۰.

فصل دوم
نیابت در اعتکاف

اعتکاف را می‌شود از طرف خود یا شخص دیگری به جا آورد که از دنیا رفته است؛ حکم اعتکاف به نیابت از شخص زنده از قرار ذیل است:

۱. فتاوی مراجع به نقل از تعلیقه بر عروه:

مرحوم امام رحمته الله علیه

بهبتر است به امید ثواب (رجاء) انجام شود؛ بلکه این نظر احوط است.

آیت الله فاضل:

احتیاط آن است که رجاء انجام شود.

آیات عظام گلپایگانی، اراکی:

صحت آن مورد اشکال است.

آیات عظام سیستانی، نوری همدانی:

جواز آن مورد اشکال است، بلی انجام آن رجاء اشکال ندارد.

آیت الله خویی:

جواز آن محل اشکال است و اظهر عدم جواز است.

۲. فتاوی سایر مراجع از منابع دیگر:

آیات عظام تبریزی، بهجت:

صحت آن مورد اشکال است.^۲

آیت الله مکارم:

می‌توان انجام داد؛ ولی احتیاط این است که

قصد اهدای ثواب کند.^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۵.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۰؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۲.

۳. مکارم، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۶۰، سؤال ۴۷۰.

تذکر: در تعلیقه العروة الوثقی مکارم ج ۲ فصل اعتکاف ص ۸۱ چنین آمده است:

دلیل قابل توجهی در این مورد نداریم لذا اعتکاف مذکور رجاء انجام شود.

فصل سوم
شروط اعتكاف

۱. اسلام و ایمان (شیعه دوازده امامی بودن)
۲. عقل
۳. نیت و قصد قربت
۴. روزه گرفتن
۵. شرط زمانی اعتکاف (تعداد روزها و زمان انجام آن)
۶. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)
۷. اجازه دادن کسی که اجازه او برای اعتکاف معتکف معتبر است (اذن شوهر، والدین، صاحب کار)
۸. استمرار ماندن در مسجد و خارج نشدن از آن

۱.۱.۳. اسلام، ایمان

شرط اول ایمان است؛ پس، از غیرمؤمن (شیعه دوازده امامی) صحیح نمی باشد. (مشهور)^۱

آیت الله سیستانی، صافی، گلپایگانی:

از غیر مؤمن اعتکاف صحیح است هر چند قبول نمی شود و استحقاق ثواب اخروی ندارد.

آیت الله مکارم:

احتیاط واجب آن است که ایمان و اسلام هر دو در معتکف باشد.

آیت الله نوری همدانی: شرط صحّت بودن ایمان برای اعتکاف واضح نیست ولی قبولی اعتکاف و استحقاق ثواب متوقف بر ایمان است.^۲

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۵. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱ ص ۳۴۱، م ۱۰۶۸، سیستانی، العروة الوثقی، ج ۲، ص ۴۷۹، فی شرائط صحة الاعتكاف و ص ۴۴۹، فی شرایط صحة الصوم، آیت الله مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۰۶، م ۵، البته در حاشیه عروه می گویند شرط قبول است نه صحت، هدایه العباد، ج ۱، صافی، م ۱۴۰۲، گلپایگانی م ۱۴۰۳.

۲. التعليقات على كتاب العروة الوثقی، نوری همدانی، فی الاعتكاف، الشرط الاول، ص ۱۹۲ و فصل فی شرائط صحة الصوم، الشرط الاول، ص ۱۸۳.

۲.۳. عقل

شرط دوم عقل است، بنابراین اعتکاف از دیوانه‌ها و مست و غیر اینها از کسانی که فاقد عقل هستند، صحیح نمی‌باشد.^۲

گرچه مجنون ادواری باشد و در دوره جنونش معتکف باشد. حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و صافی و مکارم، بهجت.

هرگاه معتکف به هر علتی از هوش برود یا بنا بر ضرورت، وی را بیهوش کنند، اعتکافشان چه حکمی دارد؟

آیت‌الله مکارم: گرچه بسیاری از فقها اغما را با جنون یکسان می‌دانسته‌اند، ولی با توجه به تفاوت مهمی که این دو باهم دارد، حکم جنون بر اغماء جاری نمی‌شود.^۳

آیا اعتکاف متمیز صحیح است؟

مقام معظم رهبری: اعتکاف او صحیح است.^۴

۳.۳. نیت

قصد قربت، یعنی انجام عمل صرفاً برای رضایت پروردگار عالم، در همه عبادات از جمله اعتکاف شرط است. (۱) در صورتی که اعتکاف‌های

۱. در مجنون فرقی بین جنون دائمی و ادواری نمی‌باشد در صورتی که اعتکاف در دوره جنونش واقع گردد.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، شرائط صحة الصوم، شرط الثانی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۸۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۰۳؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۰۲. البته در هدایه مطلق ذکر کرده‌اند. بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱. فاضل، سیستانی، خوئی و نوری همدانی، مانند حضرت امام علیه السلام هستند که بر عروه حاشیه ندارند.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۰۶، س ۸.

۴. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۱۴.

متعددی برعهده داشته باشد، (۲) باید علاوه بر قصد قربت، در نیت خود [هرچند اجمالاً] معین کند که کدام یک از اعتکاف‌های مذکور را به جا می‌آورد.

قصد وجه در اعتکاف، مانند سایر عبادات، معتبر نیست (۳) اما اگر خواست قصد وجه کند، در اعتکاف واجب قصد وجوب می‌کند (۴) و در اعتکاف مستحب قصد استحباب و در قسم دوم (اعتکاف مستحبی) واجب بودن روز سوم که جزء آن است، ضرری به نیت استحباب اول ندارد؛ زیرا وجوب روز سوم از احکام اعتکاف است (۵) و از این جهت همانند نماز نافله است، چنانچه بگوییم بعد از شروع در آن واجب می‌شود. ولی بهتر است (۶) در هنگام شروع اعتکاف، وجوب روز سوم را نیز ملاحظه کند؛ بلکه نیت وجوب را در روز سوم تجدید نماید.^۱

اگر اشتباهاً نیت وجوب برای اعتکاف استحبابی کند یا به عکس، ضرری به اعتکافش نمی‌زند؛ مگر اعتکافش را مقید به وجوب کند، (۷) نه فقط اشتباه در تطبیق باشد (مشهور).^۲

آیت‌الله مکارم:

(۱) چنانچه هدف معتکف ریا و خودنمایی و مانند آن باشد، اعتکافش باطل است.^۳

(۲) مثل اینکه بر اثر نذر، قسم، عهد و شرط

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶. شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶. شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث. مقام معظم رهبری سوال ۱۸.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۲، م ۱۰.

ضمن عقد، چند اعتکاف بر خویش واجب کرده باشد.

آیات عظام بهجت، گلپایگانی، صافی:
(۳) هر چند احتیاط مستحب آن است که قصد وجه کند.^۱

مرحوم امام و آیت الله فاضل:
(۴) در نذر و مانند آن (عهد و قسم و اجاره) وجوب، وجه قرار نمی‌گیرد؛ پس معنا ندارد وجوب را به عنوان قصد وجه، نیت کند؛ بلکه قصد اعتکاف مستحب می‌کند و با انجام آن وفای به نذر یا عهد یا قسم یا اجاره نیز محقق می‌شود.^۲
آیت الله سیستانی:

(۵) تعلیل مذکور محل تأمل است و ظاهر آن است که نیت وجوب در روز سوم کافی است و در اعتکافی که بالعرض واجب شده است، نیت هریک از وجوب و استحباب کافی می‌باشد.^۳
آیت الله گلپایگانی:

(۶) بلکه اگر می‌خواهد قصد وجه کند احتیاط این است.^۴

آیات عظام خوئی و سیستانی:
(۷) اثری برای تقیید در امثال این موارد نیست.^۵

۱. بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱، گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۳، صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی شرائط صحّة الاعتکاف، شرط الثالث.

۳. همان.

۴. همان.

۵. همان.

۱.۳.۳. وقت نیت

وقت نیت، قبل از فجر است (۱) و در کفایت کردن نیت در سر شب، آن چنان که در روزه گذشت، اشکال است. (۲) آری اگر اعتکاف را از سر شب یا اثنای شب آغاز کرد، از همان زمان نیت کند (مشهور).^۱

(۱) مرحوم امام و آیات عظام مکارم و فاضل:

اقوی آن است که وقت شرعی برای نیت اعتکاف، نیست؛ بلکه ملاک همان حصول روزه با عزم بر انجام آن که در نهاد انسان است، می باشد. اینکه این عزم و اراده در چه موقعی از شب باشد، فرقی نمی کند.^۲

(۲) آیت الله گلپایگانی:

مگر با استمرار عزم و اراده تا طلوع فجر؛ همان طور که در روزه بیان شد.^۳ مرحوم امام و آیات عظام گلپایگانی، بهجت، رهبری، سیستانی و صافی:

ابتدای وقت اعتکاف، اول فجر از روز اول است؛ یعنی تأخیر از این وقت جایز نیست. اما جایز است آغاز اعتکاف از اول شب یا اثنای شب باشد و از همان زمان نیت کند؛ بلکه احتیاط آن است که شب اول را نیز داخل در اعتکاف قرار دهد و از اول شب اول، نیت نماید.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶؛ اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۲، م ۱۳.

۲. حاشیه العروة الوثقی، شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث.

۳. همان.

۴. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۸۷؛ گلپایگانی و صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۲۷۷؛

بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۳۹، ص ۳۱۲۷؛

مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان:

آیت الله فاضل:

مقارن با شروع اعتکاف باید نیت کرد یعنی در اعتکاف باید از اول تا آخرش به همراه نیت باشد.^۱
آیت الله خوبی:

مقارن با شروع اعتکاف باید نیت کرد یعنی در اعتکاف باید از اول تا آخرش به همراه نیت باشد، بنابراین شب در مسجد ماندن به قصد اینکه اعتکافش را از اول روز شروع کند، مشکل است، آری نیت اعتکاف از شب همزمان با شروع در آن اشکال ندارد.^۲

آیات عظام تبریزی، وحید و سیستانی:

مقارن با شروع اعتکاف باید نیت کرد یعنی در اعتکاف باید از اول تا آخرش به همراه نیت باشد، بنابراین شب در مسجد ماندن به قصد اینکه اعتکافش را از اول روز شروع کند، اشکال ندارد همچنان که نیت اعتکاف از شب همزمان با شروع در آن اشکال ندارد.^۳

زمان نیت اعتکاف چه وقت است؟ آیا می توان اول شب نیت کرد؟
آیت الله تبریزی:

زمان نیت اعتکاف، وقت شروع اعتکاف است که طلوع فجر می باشد و با استمرار نیت از اول شب مانعی ندارد.^۴

آیا لازم است نیت مستمر باشد؟

۱. فاضل، الاحکام الواضحه، ص ۲۶۸؛ قصد در شب را مشکل نمی دانند؛ عروه نیت روزه، م ۱۲.

۲. خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۱، م ۱۰۶۸.

۳. وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۰۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۱، م ۱۰۶۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۲۹۳، م ۱۰۶۸.

۴. تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۳، س ۷۳۵.

مقام معظم رهبری: نیت اعتکاف باید تا پایان روز سوم ادامه داشته باشد.^۱

۴.۳. روزه

شرط چهارم روزه است. اعتکاف بدون روزه صحیح نیست؛^۲ بنابراین اعتکاف مسافر در غیر مواضعی که روزه برای او جایز است، صحیح نیست و همچنین اعتکاف زن حائض و نفساء (۱) و اعتکاف در دو عید فطر و قربان. بلکه اگر فرد وارد اعتکاف شود، به گونه‌ای که روز سوم آن، عید (فطر و قربان) باشد، باطل است حتی اگر در هنگام شروع اعتکاف، غافل باشد (مشهور).
(۱) آیت‌الله گلپایگانی:

علاوه بر روزه، خود اعتکاف، یعنی ماندن در مسجد نیز برای حائض و نفساء جایز نیست.^۳
سوال: آیا بیمار و کسی که روزه برایش ضرر دارد می‌تواند معتکف شود؟ اگر در حال اعتکاف باشد و روزه نگیرد ثوابی می‌برد؟

آیت‌الله فاضل لنکرانی، مقام معظم رهبری:
اعتکاف بدون روزه صحیح نیست ولی ماندن در مسجد ثواب دارد، خصوصاً اگر مشغول عبادت و دعاء باشد.^۴

۱. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۲۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶، شرائط صحة الاعتکاف.

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶، شرائط صحة الاعتکاف.

۴. جامع المسائل، ج ۲، ص ۴۵۲، ۱۸۱. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف،

سوال ۱۱.

نوع روزه اعتکاف

مرحوم امام و آیات عظام خامنه‌ای، اراکی، گلپایگانی، صافی، بهجت، فاضل، خوئی، تبریزی سیستانی و نوری همدانی:

لازم نیست که روزه مخصوص به اعتکاف باشد بلکه هر روزه‌ای باشد صحیح است حتی روزه استیجاری، مستحبی و قضاء.

آیات عظام بهجت و فاضل لنکرانی: بنابر احتیاط واجب روزه برای دیگری خواه استیجاری باشد یا غیر آن، اگر اعتکاف برای همان کسی که برایش روزه می‌گیرد نیست، کفایت نمی‌کند. اما اگر روزه نیز به نیابت کسی باشد که اعتکاف به نیابت او است اشکال ندارد.

آیت الله مکارم شیرازی: هر نوع روزه‌ای کفایت می‌کند ولی روزه استیجاری بنابر احتیاط واجب کافی نیست.^۱

مرحوم امام و آیات عظام بهجت و گلپایگانی و فاضل و سیستانی:

چنانچه فرد، اعتکاف نذر کرده یا برای انجام آن اجیر شده باشد، صحیح است آن را در ماه رمضان انجام دهد؛ اگر قرینه‌ای که آن را منصرف

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الثالث؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط الثالث؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط الثالث؛ تعلیقه العروة الوثقی خوئی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحة، م ۴. استفتائات جدید، مکارم، ج ۲، س ۴۸۱؛ زبدة الاحکام اراکی الاعتکاف، شروطه، الشرط الثالث و العروة الوثقی، تعلیقه اراکی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، م ۴، وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الثالث، م ۱۱۹۰، موسوعه فقهی تحقیقات و استفتائات جامعه الزهراء، مجموع احکام ۷، مقام معظم رهبری، ص ۱۶؛ تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۴، پاورقی ۲، ص ۲۳۹ و ۲۴۰؛ استفتائات جدید، تبریزی، ج ۱، س ۷۵۰.

به غیر ماه رمضان کند، در بین نباشد. بلکه اگر اعتکاف در روزهای معینی را نذر کند و روزه نذر هم به گردنش باشد، اگر روزه نذری را در ایام اعتکاف بگیرد، مجزی است.^۱

۱.۴.۳ حکم حائض و مستحاضه

حائض نمی‌تواند معتکف شود یا به اعتکافش ادامه دهد؛ چون علاوه بر اینکه توقّف او در مسجد حرام است، روزه هم نمی‌تواند بگیرد. مقام معظم رهبری:

در صورت حائض شدن، حتی اگر در ساعات آخر روز سوم باشد، اعتکاف باطل می‌شود؛ ولی در صورت استحاضه شدن اگر به وظیفه مستحاضه نسبت به روزه‌اش عمل کند، اعتکافش صحیح است.

زنی که معتکف است و شک در حیض یا استحاضه دارد، چه در روز اول یا دوم یا سوم باشد؛ اگر حالت قبلی او پاک بودن است، نباید به شکش اعتنا کند.^۲

پرسش: آیا زن مستحاضه (متوسطه و کثیره) می‌تواند در مسجد توقف نماید؟
مرحوم امام و آیات عظام سیستانی، خویی، گلپایگانی، صافی، وحید و نوری همدانی:
توقّف مستحاضه در مساجد (غیر از مسجدین)

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۸۸؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱؛ العروة الوثقی، شرائط صحت العتکاف، م ۶.

۲. مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری در سایت ایشان:

مطلقاً جایز است.^۱

آیت الله مکارم شیرازی :

توقّف مستحاضه کثیره بنابر احتیاط واجب
مشروط به غسل صلاتی اوست.^۲

آیت الله شبیری زنجانی :

در استحاضه متوسطه و قلیله، مطلقاً توقّف
برای زن مستحاضه جایز است و در استحاضه
کثیره اگر خانم غسل های واجب خود را انجام
داده، می تواند در مسجد توقّف کند.^۳

آیت الله اراکی :

اگر مستحاضه متوسطه یا کثیره غسل های
واجب خود را به جا آورد، چنانچه بین غسل و
نماز فاصله نینداخته باشد، رفتن به مسجد و
توقّف در آن جایز است ولی اگر بین غسل و نماز
فاصله انداخته باشد، احتیاط واجب آن است که
توقّف در مسجد، غسل جداگانه ای انجام دهد
و اگر غسل های واجب خود را انجام ندهد، بنا بر
احتیاط واجب نمی تواند در مسجد توقّف نماید.^۴
غسل هایی مثل غسل های استحاضه، شرط
صحت اعتکاف نیست؛ مگر غسل هایی که در
صحت روزه معتبر هستند که تفصیل فتاوی در
سؤال ذیل بیان خواهد شد.

۱. سیستانی، تعلیقہ العروة الوثقی، الاستحاضه، مسئله ۱۸؛ منهاج الصالحین، ج ۱،
م ۲۵۲؛ خوبی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۲۵۲؛ نوری همدانی، تعلیقہ
العروة الوثقی، الاستحاضه، م ۱۸؛ رساله ص ۷۱، م ۴۲۹؛ روح الله خمینی، تعلیقہ
العروة الوثقی، الاستحاضه، م ۱۸؛ رساله، ص ۵۵، م ۴۲۸. گلپایگانی و صافی،
هدایة العباد، ج ۱، م ۲۹۳.

۲. مکارم، تعلیقہ بر العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۷۷، الاستحاضه، م ۱۸.

۳. شبیری زنجانی، رساله، ج ۱، ص ۱۰۲، م ۴۳۴.

۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۲۴۹، م ۴۲۸.

پرسش: آیا زن مستحاضه می‌تواند معتکف شود؟ با توجه به اینکه روزه شرط اعتکاف است، وظیفه او نسبت به روزه در حال اعتکاف چیست؟ پاسخ: زن مستحاضه باید اعمالی را انجام بدهد تا روزه اش صحیح باشد:

الف) نسبت به غسل و وضو:

۱) در استحاضه قلیله:

گرفتن وضو شرط صحت روزه نیست. (مشهور)

۲) در استحاضه متوسطه و کثیره:

مطلقاً انجام غسل، شرط صحت روزه نیست.

(آیات عظام سیستانی و زنجانی)

باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط

واجب، غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد.

(آیات عظام مرحوم امام، فاضل، نوری)

باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است و همچنین غسل نماز مغرب و عشاء

شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد به جا آورد. (مرحوم اراکی)

در استحاضه متوسطه، انجام غسل، شرط صحت روزه نیست ولی در مورد استحاضه کثیره

باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط

واجب، غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد.

(آیات عظام خوبی، تبریزی، وحید)

روژه مستحاضه‌ای که غسل بر او واجب

می‌باشد، در صورتی صحیح است که غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و بلکه بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشاء شب بعد را نیز، به جا آورد و نیز در روز، غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است انجام دهد. (آیت‌الله گلپایگانی)

روزه مستحاضه‌ای که غسل بر او واجب می‌باشد، در صورتی صحیح است که بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و بلکه بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشاء شب بعد را نیز، به جا آورد و نیز در روز، مستحاضه کثیره، بلکه متوسطه بنا بر احوط، غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است انجام دهد. (آیت‌الله صافی)

استحاضه یا قلیله است یا کثیره؛^۱ استحاضه قلیله غسل ندارد؛ ولی زنی که استحاضه کثیره است، بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و همچنین غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است. (احتیاط واجب) (آیت‌الله مکارم)^۲

ب) نسبت به جلوگیری کردن از آمدن خون: بنا بر احتیاط واجب در تمام روزی که روزه است به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون

۱. آیت‌الله مکارم قائل به استحاضه متوسطه نیستند. رساله، ص ۷۹، م ۴۰۴.

۲. العروة الوثقی، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲ و العروة الوثقی، فصل فی شرائط صحة الصوم، الرابع و توضیح المسائل مراجع، مسأله ۴۱۸ و ۱۶۴۳ و منهاج الصالحین، خوبی، تبریزی، وحید، م ۲۵۲.

جلوگیری کند. (مرحوم امام، آیات عظام فاضل،
گلپایگانی، اراکی و نوری همدانی)

بنابر احتیاط مستحب در تمام روزی که روزه
است به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون
جلوگیری نماید. (آیات عظام خویی، تبریزی،
وحید، سیستانی، صافی و زنجانی)^۱

پرسش: آیا مستحاضه می‌تواند جهت انجام
غسل واجب استحاضه از مسجد خارج شود؟

پاسخ: بلی، می‌تواند برای انجام هر کار ضروری
شرعی مانند غسل واجب، از مسجد خارج شود.
(مراجع عظام)^۲

تبصره^۱: جواز خروج مشروط به اکتفا به قدر
ضرورت است.

تبصره^۲: تأخیر برای صابون زدن و امثال آن، به
نظر جمعی از فقهاء جایز نیست یا اشکال دارد.

۲.۴.۳. نذر روزه در سفر

مسافر در سفر نمی‌تواند روزه بگیرد؛ مگر اینکه
نذر روزه مستحبی در سفر، در وطن خود کرده
باشد و این نذر هم باید نذر شرعی باشد؛ یعنی
تمام شرایط نذر که از آن جمله صیغه نذر است را
دارا باشد.

پرسش: آیا در سفر می‌توان نذر روزه مستحبی
کرد؟

آیات عظام فاضل، نوری همدانی: نذر روزه
مستحبی در سفر جایز نیست؛ بلکه باید در حضر یا

۱. توضیح المسائل مراجع، مسأله ۴۱۷؛ توضیح المسائل وحید خراسانی، م ۴۲۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۴، الثامن.

همان وطن خود باشد.^۱
 مقام معظم رهبری:
 نذر روزه مستحبی در حال سفر بنا بر احتیاط
 واجب صحیح نیست.^۲
 آیت الله اراکی:
 محل اشکال است.^۳
 آیت الله صافی:
 حکم به صحت چنین نذری مشکل است و
 احتیاط در ترک آن است.^۴
 آیت الله مکارم:
 اشکال دارد؛ ولی اگر نذر کرد، احتیاط آن است
 که به نذر خود عمل کند.^۵
 و در استفتاء دیگر می فرمایند: اگر نذر روزه کند
 ولی آن را معین نسازد نمی تواند آن را در سفر بجا
 آورد ولی اگر نذر کند در سفر روزه بگیرد خواه در
 سفر باشد یا در حضر این نذر هم صحیح نیست.^۶
 آیات عظام سیستانی، تبریزی، بهجت و
 زنجانی:

نذر روزه مستحبی در سفر جایز است.^۷
 بهجت:

نذر روزه مستحبی در سفر جایز است ولی بنا
 بر احتیاط واجب روزه را به قصد رجا انجام دهد.

۱. توضیح المسائل مراجع، ۱۷۱۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۴؛ نوری
 همدانی، استفتائات، ج ۱، س ۲۳۱.
 ۲. استفتائات جدید، ص ۲۰، س ۵۹ و ۶۲.
 ۳. استفتائات، ص ۱۵۸، مبحث نذر و عهد، س ۱۰.
 ۴. جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۴۴، س ۵۱۶.
 ۵. مکارم، اعتکاف عبادتی کامل.
 ۶. مسائل جدید، ج ۶، ص ۱۷۳.
 ۷. سیستانی، رساله جوان، ص ۲۰۷، درس ۶۳؛ زنجانی، توضیح المسائل مراجع،
 ذیل م ۱۷۱۷. مسائل جدید، ج ۶، ص ۱۷۳، صراط النجاة، ج ۶، س ۱۶۲۰.

تذکر: مسافری که با نذر روزه گرفته است، نمازش شکسته است.

پرسش: آیا کسی که روزه قضا ماه مبارک رمضان بر عهده دارد می تواند روزه مستحبی نذر کند؟

جواب: این مسأله سه صورت دارد:

الف. فرد نذر کند روزه مستحبی بگیرد و روز آن را معین نکند مثلاً بگوید: برای خدا بر عهده من است که یک روز روزه بگیرم.

ب. فرد نذر کند روز یا روزهای معینی از سال را روزه مستحبی بگیرد، در حالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان که بر عهده دارد قبل از روزه مندور دارد و انجام روزه قضا قبل از روزه مندور ممکن است، مثلاً فردی که یک روز روزه قضا دارد، در اول ماه رجب نذر می کند که ایام البیض (۱۳ و ۱۴ و ۱۵ ماه رجب) را روزه مستحبی بگیرد.

ج. فرد نذر کند روز یا روزهای معینی از سال را روزه مستحبی بگیرد در حالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان قبل از روزه مندور ممکن نیست مثلاً در شب ۱۳ رجب نذر می کند که ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ رجب را روزه مستحبی بگیرد.

پاسخ: صورت الف و ب:

مرحوم امام:

نذرش صحیح است ولی انجام روزه مندور قبل از روزه قضا اشکال دارد و احتیاط واجب آن است که روزه مندور را بعد از روزه قضا انجام دهد مگر

آنکه وقت روزه نذری ضیق گردد.
 آیت الله سیستانی:
 نذرش صحیح است ولی جایز نیست روزه مندور
 را قبل از روزه قضای ماه رمضان انجام دهد.

آیت الله مکارم:
 نذرش صحیح است ولی انجام روزه مندور قبل
 از روزه قضا اشکال دارد.

آیات عظام خویی، اراکی و فاضل:
 نذرش صحیح است و می‌تواند روزه مندور را
 حتی قبل از روزه قضا که بر عهده دارد انجام دهد.

پاسخ صورت ج:
 آیات عظام مرحوم امام، سیستانی و فاضل:
 نذرش باطل است.

آیت الله مکارم:
 صحت نذر محل اشکال است.
 آیات عظام خویی، اراکی:
 در صحت نذر اشکال است هر چند بعید نیست
 که چنین نذری صحیح باشد.^۱

نذر روزه با وجود روزه قضا

پرسش: آیا با وجود روزه قضا می‌توان نذر روزه
 مستحبی کرد؟ (روزه نذری را در حال اعتکاف
 بگیرد.)

مقام معظم رهبری:
 در نذر معین اشکال ندارد. لکن بنابر احتیاط

۱. العروة الوثقی، ج ۲، فی شرائط صحة الصوم، م ۳.

واجب، اول روزه قضا را بگیرد.^۱

مرحوم امام:

نمی‌تواند.^۲

آیت‌الله مکارم:

اشکال دارد.^۳

آیت‌الله تبریزی:

نمی‌تواند نذر کند.^۴

آیت‌الله صافی:

می‌تواند نذر کند.^۵

آیت‌الله فاضل:

در نذر معین در صورتی که گرفتن قضای روزه‌های خودش قبل از آن ممکن باشد، مانعی ندارد.^۶

پرسش: در استفتائات جدید ج ۲ س ۴۳۶ آمده است: آیا کسی که روزه قضای ماه رمضان بدهکار است می‌تواند نذر کند و روزه بجا آورد و کسی که قضای روزه‌های ماه رمضان را به جا آورده باشد ولی کفاره روزه ماه رمضان بدهکار است چگونه؟
جواب: نذر در تمام این موارد اشکال دارد.

پرسش: از در تعلیقه عروه استفاده می‌شود که

۱. موسوعه فقهی تحقیقات و استفتائات جامعه الزهرا، مجموع احکام ۱۴ نذر، ص ۲۱. شایان ذکر است چنانچه در وطن نذر روزه مستحبی روز معین در سفر نماید اشکال ندارد و نذر و روزه مذکور صحیح است، هر چند بر عهده وی روزه قضا یا واجب دیگری باشد. استفتائات جدید از مقام معظم رهبری، ص ۲۱، س ۶۱.

۲. روح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۱، ص ۳۳۶، س ۹۷. تذکر: این پاسخ با آنچه قبلاً از تعلیقه العروة الوثقی نقل گردید منافات ندارد و قابل جمع می‌باشد.

۳. مکارم استفتائات، ج ۲، ص ۱۵۱، م ۴۳۶.

۴. تبریزی، استفتائات، ج ۲، ص ۳۸۵، م ۱۵۹۶.

۵. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۳۹، س ۴۹۵.

۶. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۴، س ۵۸۵.

حضرت عالی نذر را صحیح می‌دانید ولی انجام روزه منذور را قبل از روزه واجب که بر عهده دارد محل اشکال می‌دانید، کدام عبارت صحیح است؟ پاسخ از آیت‌الله مکارم:

مسأله اول مربوط به جایی است که بخواهد منذور را قبل از روزه واجب به جا آورد و مسأله دوم مربوط به جایی است که منذور را بعد از روزه واجب بجا آورد.^۱

پرسش: با وجود این که روزه قضا دارم، آیا می‌توانم روزه نذری بگیرم؟ مثلاً نذر کنم که اگر خداوند در روز عرفه نصیبم گرداند که به زیارت حضرت زینب (سلام‌الله‌علیها) بروم، آن روز را روزه بگیرم. آیا چنین نذری صحیح است؟ چون آن جا مسافر و روزه قضا هم به گردنم هست.

پاسخ: اگر در حضر (قبل از سفر) نذر کنید که در روز معینی در سفر روزه بگیرید، نذر و روزه نذری تان صحیح است، هر چند قضای روزه واجب بر عهده تان باشد.^۲

۵.۳. شرط زمانی اعتکاف

پنجم از شرایط، اعتکاف نباید کمتر از سه روز باشد. پس اگر کمتر از سه روز را نیت کند، اعتکاف باطل است.

تذکر: اگر اعتکاف روز اول به هر علتی باطل شد یا معتکف روز اول بعد از اذان صبح وارد مسجد شده و نیت اعتکاف کرد و روز دوم و روز سوم را در

۱. استفتاء خصوصی کتبی.

۲. مقام معظم رهبری، احکام روزه، مسأله ۲۲۴.

مسجد ماند، ماندن روز چهارم هم واجب می‌شود. ولذا چنین شخصی اگر نمی‌خواهد روز چهارم بماند، نباید از روز اول نیت اعتکاف کند؛ بلکه فقط به نیت عبادت در مسجد بماند.

پرسش: چنانچه اعتکاف بیشتر از سه روز به مقدار قسمتی از یک روز باشد مثل سه (۳) روز و نصف روز چه حکم دارد؟

مرحوم امام و مقام معظم رهبری: اعتکاف محل اشکال است.

آیت‌الله مکارم شیرازی: اشکال دارد.

آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، فاضل لنکرانی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید خراسانی و نوری همدانی: اشکال ندارد.^۱

۳.۱.۵. روز اعتکاف

روز از طلوع فجر آغاز می‌شود تا غروب حُمره مشرقیه. بنابراین در صحت اعتکاف، داخل کردن شب اول و شب چهارم شرط نیست، هرچند جائز است؛ همان‌طور که قبلاً اشاره شد. اما دو شبی که در وسط سه روز قرار دارد، داخل در اعتکاف است و

۱. العروة الوثقی، ج ۲، الاعتکاف، شرائط صحة الاعتکاف، شرط الخامس؛ تعلیقہ العروة الوثقی مرحوم امام، فاضل، مکارم، خوبی، سیستانی، نوری همدانی ج ۲، شرائط الاعتکاف، الشرط الخامس؛ هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، الشرط الرابع؛ هداية العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، الشرط الرابع؛ پاسخ به سید مسأله، ج ۲، موجود در سایت: زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الرابع، ص ۱۵۱؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱، ص ۳۳۱ و استفتائات ج ۲، ص ۴۴۱، س ۳۱۳۱؛ پاسخ به سید مسأله، ج ۲، موجود در سایت آیت‌الله صافی، سؤال ۱۳۲؛ آیت‌الله مکارم، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۶۲؛ سیستانی خوئی، وحید و تبریزی در منهاج فتوی دارند، ص ۳۴۳، فصل امام خمینی علیه السلام در تحریر: تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۴. استفتاء ۷۴۰. مقام معظم رهبری احکام اعتکاف، سوال ۸.

در محاسبه سه روز به صورت تلفیقی اشکال است
(صاحب عروه).^۱

۱.۱.۵.۳. اعتکاف تلفیقی

پرسش: آیا در محقق شدن اعتکاف سه روز تلفیقی کافی است، مثل اینکه معتکف از اذان ظهر روز اول تا اذان روز چهارم در مسجد بماند یا آنکه بعد از اذان صبح روز اول با چند دقیقه تأخیر به مسجد برسد؟

آیات عظام خامنه‌ای، خوئی، تبریزی، سیستانی، فاضل لنکرانی و نوری همدانی: کافی نیست.

آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی، مکارم شیرازی، اراکی، بهجت و صافی: محل اشکال است.^۲

آیت الله بهجت:

درجایی که اعتکاف سه روز باشد، صحت تلفیق محل تأمل و اشکال است و اگر بیشتر باشد و از اول، نیت آن را داشته است، تلفیق جایز است.^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۷. شرائط صحة الاعتکاف شرط الخامس.
۲. تحریر الوسیله مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الرابع: استفتانات جدید پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، www.leader.ir فروردین ۱۳۸۶، ص ۱۹۴، ۳۳؛ هدایة العباد صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲ الشرط الرابع؛ هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳ الشرط الرابع؛ وسیلة النجاة بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱، ص ۳۳۱ و استفتانات، ج ۲، ص ۳۱۳۴، ص ۴۴۲: العروة الوثقی، تعلیقه اراکی، خوبی، مکارم، سیستانی، فاضل، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط الخامسة تنقیح مبانی العروة تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، الشرط الخامس، پاورقی ۱، ص ۲۳۰ و استفتانات جدید، تبریزی، ج ۱، ص ۷۴۳، ص ۱۵۴.

۳. بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۱، ص ۳۱۳۱.

مسأله‌ای در نذر روزه اعتکاف

آیات عظام خوبی، وحید، سیستانی و فاضل:
اگر نذر اعتکاف کند، کمترین مقداری که به آن نذرش ادا می‌شود، سه روز است و اگر کمتر از سه روز نذر کند، نذرش بسته نمی‌شود (سیستانی):
اگر اعتکاف معهود را نذر کرده باشد و گرنه صحیح است) و همچنین اگر سه روز معینی را نذر کند که اتفاقاً روز سوم آن عید باشد (پایان مسأله آیت‌الله فاضل) و اگر اعتکاف پنج روز را نذر کند، پس اگر به شرط عدم زیادی و نقصان باشد (بشرط لا) نذرش باطل است. اما اگر به شرط عدم زیادی باشد و لا بشرط نسبت به کمتر، اعتکاف سه روز بر او واجب است؛ اگر به شرط عدم نقصان از پنج روز باشد و لا بشرط نسبت به زیادی، روز ششمی را به اعتکافش اضافه می‌کند، فرقی نمی‌کند که دو روز چهارم و پنجم را از سه روز اول جدا کند یا به آن ضمیمه نماید.^۱

۳.۱.۵.۳. منظور از روز در اعتکاف

پرسش: منظور از روز در اعتکاف چیست؟
آیات عظام مرحوم امام، خامنه‌ای، صافی، اراکی، گلپایگانی، وحید خراسانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی و تبریزی: این سه روز از اذان صبح روز اول تا زوال حمرة مشرقیه (اذان مغرب) روز سوم است.

۱. خوبی، منهاج‌الصالحین، ج ۱، ص ۳۰۸، الثالث ۱۰۶۹؛ وحید خراسانی، منهاج‌الصالحین، ج ۲، ص ۳۲۱؛ سیستانی، منهاج‌الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۱، مسأله‌الثالث؛ فاضل، الاحکام الواضحه، ص ۲۶۸، مسأله‌الثالث.

آیات عظام خوئی و سیستانی: آغاز آن اذان صبح روز اول است و انتهاء آن بنا بر احتیاط واجب تا اذان مغرب روز سوم است.

آیات عظام مکارم شیرازی، بهجت:

این سه روز از اذان صبح روز اول تا غروب آفتاب روز سوم است هر چند احتیاط مستحب آن است که تا اذان مغرب صبر کند.^۱

سوال: اگر معتکف مثلا یک ساعت از ابتدای روز (بعد از طلوع فجر) تأخیر کند آیا این روز به عنوان روز اول اعتکاف حساب می‌شود؟ چه تأخیر عمدی باشد یا اضطراری؟

مقام معظم رهبری: در اعتکاف باید از ابتدای روز اول شروع کرد لذا روزی که ناقص مانده جزو اعتکاف محسوب نمی‌شود هر چند که تأخیر از روی اضطرار باشد.^۲

۱. العروة الوثقی تعلیقه امام، خوئی، اراکی، سیستانی، گلپایگانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی ج ۲ کتاب الصوم، فصل فی الزمان الذی یصحّ فیهِ الصوم؛ تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، الشرط الرابع، صص ۲۷۸ و ۲۷۹؛ وسیله النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱، ص ۱۳۱ و استفتائات، ج ۲، ص ۳۱۳۲، ص ۴۴۱ و ص ۳۱۳۳، ص ۴۴۲؛ زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الرابع ص ۱۵۱؛ الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط الثالث، ص ۲۶۸؛ استفتائات جدید، مکارم، ج ۲، ص ۴۷۸، صص ۱۶۲ و ۱۶۳ و ۱۶۴ و ۱۶۵ و ۱۶۶ و ۱۶۷ و ۱۶۸، ص ۱۶۲؛ اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۵؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط الرابع؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط الرابع؛ استفتائات پیرامون اعتکاف، صافی، ص ۲۵ و ۲۷، ص ۲۴ و ص ۳۰، ص ۲۶؛ منهاج سیستانی، خوبی، تبریزی، وحید خراسانی، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الثالث؛ توضیح المسائل وحید، احکام روزه، ص ۲۷۵؛ استفتائات جدید، تبریزی، ج ۱، ص ۷۴۰ الی ۷۴۳، ص ۱۵۴ و استفتائات جدید، تبریزی، ج ۲ ص ۶۶۲ ص ۱۴۱؛ استفتائات جدید پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، www.leader.ir، فروردین ۱۳۸۶، ص ۱۹۵، ص ۳۴.

۲. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۵.

۶.۳. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)

(۱) مرحوم امام:

اعتکاف در مسجد جامع به قصد رجاء و مطلوبیت انجام شود و در مساجد دیگر صحیح نمی‌باشد، در مساجد اربعه (مسجد الحرام یا مسجد النبی یا مسجد کوفه یا مسجد بصره) مشروع و صحیح است.^۱

مقام معظم رهبری:

اعتکاف در غیر مساجد اربعه مذکوره (هر مسجدی) به قصد رجاء و مطلوبیت مانعی ندارد و عدالت امام جماعت مسجد در صحت اعتکاف شرط نیست.^۲

آیات عظام خوئی، گلپایگانی، اراکی، بهجت، صافی، مکارم شیرازی، تبریزی، وحید خراسانی، نوری همدانی و فاضل لنکرانی:

اعتکاف باید در مسجد باشد و اعتکاف در مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد جامع کوفه و مسجد بصره صحیح است.

و همچنین اعتکاف در مسجد جامع هر شهر نیز صحیح است؛ اما اعتکاف در غیر مسجد جامع مانند مسجد قبيله یا بازار جائز نیست.

آیت الله سیستانی:

اعتکاف در مساجد اربعه مذکوره صحیح و احتیاط مستحب آن است که در صورت امکان، در مسجد الحرام یا مسجد النبی یا مسجد کوفه یا

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۸۸.

۲. مجموعه استفتائات در سایت. احکام اعتکاف سوال ۱۶.

مسجد بصره معتکف شود همچنان اعتکاف در مسجد جامع هر شهر صحیح است مگر در زمانی که امامت آن مسجد اختصاص به فرد غیر عادل داشته باشد که در این هنگام بنا بر احتیاط واجب جایز نیست.^۱

۱.۶.۳. تعریف مسجد جامع

مسجدی است که اختصاص به گروه خاصی ندارد و اقشار مختلف مردم در آن رفت و آمد می‌کنند (مشهور).

مقام معظم رهبری:

مسجد جامع مسجدی است که در شهر برای اجتماع همه اهل شهر بنا شده است، بدون اینکه اختصاص به گروه و قشر خاصی داشته باشد.^۲ آیت الله مکارم:

منظور از مسجد جامع، مسجدی است که به طور مرتب در آن نماز جماعت برگزار می‌گردد. بنابراین، در تمام چنین مساجدی اعتکاف جایز است.^۳ مسجد جامع مسجدی است که قشرهای

۱. تحریر الوسیلة، امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الخامس؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط الخامس و استفتائات پیرامون اعتکاف، س ۳۴، ص ۲۸؛ هداية العباد کلپایکانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الخامس، م ۱۱۹۲، ص ۳۳۱، استفتائات، بهجت، ج ۲، ص ۴۴۳؛ الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط الرابع، ص ۲۶۸؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص ۱۵۱؛ العروة الوثقی، تعلیقه مکارم و نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السادس؛ منهاج الصالحین، سیستانی، تبریزی، وحید خراسانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الرابع، ص ۳۴۳.

۲. اجوبة الاستفتائات، سؤال ۴۰۱.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۰.

مختلف در آن شرکت می‌کنند.^۱

آیت‌الله گلپایگانی:

مسجدی است که اغلب اوقات، بیشتر از سایر

مساجد جمعیت داشته باشد.^۲

آیت‌الله فاضل:

یعنی مسجد عمومی که محل اجتماع عامّه

مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه

خاصی نداشته باشد.^۳

آیت‌الله تبریزی:

در سال یک دو بار اهالی شهر در آن نماز

می‌خوانند.^۴

آیت‌الله بهجت:

اکثر اهالی شهر در آنجا نماز می‌خوانند.^۵

مسجدی است که در اوقات نماز معمولاً غالب

اهالی شهر به آنجا می‌آیند، هر چند که از آن محل

هم نباشند.^۶

آیت‌الله صافی:

مسجد جامع در مقابل مسجد بازار و قبیله و

امثال اینهاست که در آنها معظم اهل بلد جمع

نمی‌شوند و آماده برای اجتماع آنها هم نشده است

یعنی مسجدی است که در آن این خصوصیات

باشد و ممکن است مسجد جامع متعدّد باشد و نیز

نزدیک هم باشند.^۷

۱. مکارم، استفتائات، ج ۲، ص ۱۵۸، سؤال ۲۵۶.

۲. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۰۱.

۳. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، ص ۶۱۷.

۴. تبریزی، استفتائات، ج ۲، ص ۶۵۶.

۵. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۳، م ۳۱۳۸.

۶. استفتائات، ج ۲، ص ۱۷۷۹، ص ۹۲.

۷. استفتائات پیرامون اعتکاف، ص ۳۸ و ۳۹، ص ۳۰.

سوال: هر شهر و بلدی دارای مناطق و نواحی مختلفی از نظر عرف مردم و شهرداری است. آیا اعتکاف در مسجد جامع هر منطقه و کوی از شهر که محلّ رفت و آمد مردم آن ناحیه و منطقه است، در صحت اعتکاف معتبر است یا باید مسجد جامع کلّ بلد باشد که محلّ رفت و آمد عموم مردم شهر است یعنی جامعیت در کلّ بلد معیار باشد؟
آیت الله سیستانی:

مراد از مسجد جامع، مسجدی است که اختصاص به محلّه یا منطقه خاص یا گروه خاصی نداشته باشد و محلّ اجتماع و رفت و آمد مردم مناطق و محلات مختلف شهر باشد و مشروعیت اعتکاف در غیر مسجد جامع ثابت نیست بلکه آنچه از ظاهر روایات معتبر فهمیده می شود اختصاص اعتکاف مشروع به مسجد جامع می باشد لکن چون أدله، قطعی و یقین آور نیست لذا اعتکاف در سایر مساجد غیر مسجد جامع رجائاً و بدون قصد ورود، اشکال ندارد اما اعتکاف در جایی که مسجد نیست و مثلاً حسینیه است یا فقط نمازخانه است صحیح نیست و مشروعیت ندارد.

آیت الله صافی:

مسجد جامع عبارت از مسجدی است که به طور متعارف اختصاص به آمد و رفت قبیله خاص و یا اهالی محلّه خاص ندارد.

آیت الله مکارم شیرازی:

در هر مسجدی که نماز جماعت مرتبی داشته باشد می توان معتکف شد.

آیت‌الله نوری همدانی:

اعتکاف در مسجد جامع هر منطقه کفایت می‌کند.

آیت‌الله حسینی شاهرودی:

اعتکاف در هر مسجد جامع و هر منطقه از شهر که نوعاً محلّ رفت‌وآمد عموم مردم می‌باشد، صحیح است و در مسجد خاصّ به محله یا بازار صحیح نیست.

آیت‌الله فاضل لنکرانی:

باید مسجد جامع کلّ بلد باشد؛ بلی ممکن است در یک شهر چند مسجد جامع باشد یا در شهر با دو جمعیت مستقل، دو مسجد جامع مستقل در اثر گسترش بهم چسبیده باشند که اعتکاف در هر یک از آنان صحیح است.

بلی اگر در مسجد جامع بلد امکان اعتکاف نباشد و لو به جهت کثرت جمعیت، به نظر آقا می‌توانید در مساجد دیگر شهر که سه وعده نماز در آنجا با جمعیت معتنابه خوانده می‌شود، معتکف شوید.

آیت‌الله بهجت:

جامعیت کلّ بلد معیار است.^۱

۲.۶.۳. راه‌های احراز مسجد جامع

مشهور^۲: مسجد بودن یا جامع بودن مسجد را از

این راه‌ها می‌توان فهمید:

۱. خود انسان یقین یا اطمینان نماید.

۱. استفتاء خصوصی کتبی.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فصل الاعتکاف، م ۲۴.

۲. به طوری بین مردم مشهور باشد که از این شهرت و شیوع، یقین یا اطمینان به مسجدیت یا جامع بودن آن حاصل گردد.

۳. دو نفر مرد عادل بگویند.

پرسش: آیا مسجد بودن یا جامع بودن مسجد با حکم حاکم شرع ثابت می‌شود؟
آیات عظام اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، بهجت و نوری همدانی:

بلی با حکم حاکم شرع ثابت می‌شود.
آیات عظام مرحوم امام، خوئی، تبریزی و سیستانی:

چنانچه دو نفر یا دو گروه در مسجد بودن یا جامع بودن مسجدی اختلاف داشته باشند و به حاکم شرع برای رفع اختلاف مراجعه کنند، با حکم حاکم شرع مسجدیت یا جامع بودن مسجد ثابت می‌شود. (خویی: البته این در صورتی است که هنگام رجوع به حاکم شرع، وی حکم به مسجد بودن نماید و گرنه در کفایت آن اشکال است.)

آیت‌الله مکارم شیرازی:

ثبوت مسجدیت یا جامع بودن مسجد با حکم حاکم شرع محلّ اشکال است.

پرسش: آیا مسجد بودن یا جامع بودن مسجد به وسیله خبر دادن یک مرد عادل ثابت می‌شود؟
آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی و بهجت:
محل اشکال است.

آیات عظام فاضل لنکرانی و سیستانی:

ثابت نمی‌شود مگر مفید اطمینان باشد.

آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم شیرازی و
نوری همدانی:
ثابت می‌شود.^۱

۳.۶.۳. مساجد جدید التأسيس

پرسش: برخی از مسجدهای جامع در شهرها،
در قدیم مرکزیت و جامعیت داشته و فعلاً به حالت
نیمه متروک در آمده و جامعیت خود را از دست
داده است؛ هرچند هنوز به آن مسجد جامع
اطلاق می‌شود و درعوض، مسجدهای بزرگ با
مرکزیت بیشتری ساخته شده است. آیا اعتکاف
در این گونه مساجد جدید التأسيس، بدون عنوان
مسجد جامع صحیح است؟
آیت‌الله بهجت:

باید عنوان مسجد جامع صدق کند.^۲

۳.۶.۴. تعدد در مسجد جامع

در صورت تعدد، مخیر است در هر یک از آن
مساجد اعتکاف نماید. (مشهور)^۳

۱. العروة الوثقی، تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خوبی،
سیستانی، فاضل، مکارم و نوری همدانی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، م ۲۴؛
تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۲۴ و باورقی ۱ و ۲، ص ۲۵۰ و
استفتائات جدید، تبریزی، ج ۱، ص ۷۶۶، ۱۵۸؛ استفتائات بهجت، ج ۲،
ص ۳۱۳۸، ۴۴۲ و ۴۴۳؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۸، سؤال ۷۶۶.
۲. استفتائات، ج ۲، ص ۳۱۳۹، ص ۴۴۳.

۳. العروة الوثقی، تعلیقه آیات عظام امام، اراکی، گلپایگانی، خوبی، سیستانی،
فاضل، مکارم و نوری همدانی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، شرط السادس؛
زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص ۱۵۱؛ استفتائات
پیرامون اعتکاف، صافی گلپایگانی، ص ۳۹، ص ۳۰؛ استفتائات بهجت، ج ۲،
ص ۳۱۴۰، ۴۴۳؛ تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، الشرط
السادس، ص ۲۳۰ و استفتائات جدید، تبریزی، ج ۱، ص ۷۴۴، ص ۱۵۴.

۳. ۵. ۶. اعتکاف در مسجد مقدس جمکران

آیت الله بهجت:

صحیح نیست؛ چون مسجد جامع شهر نیست.^۱

آیت الله صافی:

مسجد جمکران در حال حاضر از مساجد جامع

محسوب می شود و اعتکاف در آن صحیح است.^۲

۳. ۶. ۶. اعتکاف در مساجد دیگر (مثل

مسجد دانشگاه)

مقام معظم رهبری:

قبلاً گذشت که اعتکاف در هر مسجدی، حتی

غیر از مسجدهای چهارگانه، تا هنگامی که بر

آن مکان، اسم مسجد صدق کند، جایز است؛

مشروط به اینکه به قصد رجاء باشد، یعنی به

امید اینکه مطلوب خداوند واقع شود و مختص به

مسجد جامع نیست و ممکن است که یک شهر یا

روستا چند مسجد جامع داشته باشد.^۳

آیت الله صافی:

اعتکاف در غیر مسجد جامع صحیح و مشروع

نیست و احکام اعتکاف را ندارد.^۴

آیت الله بهجت:

صحیح نیست؛ چون مسجد جامع شهر نیست.^۵

آیت الله فاضل:

یکی از شرایط صحت اعتکاف این است که در

۱. استفتائات، ج ۲، س ۳۱۴، ص ۴۴۳.

۲. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۴۴.

۳. مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان.

۴. پاسخ به سیزده سؤال، ج ۱، موجود در سایت.

۵. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۳.

مسجد جامع باشد؛ بنابراین در مسجد بازار و محله،
اعتکاف صحیح نیست.^۱

آیت الله مکارم:

در تمام مساجد شهر که به طور مرتب در آن
اقامه جماعت می شود، اعتکاف جایز است.^۲

۷.۶.۳. اعتکاف کردن در غیر مسجد

جامع به قصد رجاء

آیت الله تبریزی:

اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد.
مشروعیت اعتکاف در غیر مسجد جامع ثابت
نشده است.^۳

۸.۶.۳. اعتکاف در غیر مسجد جامع (مثل

نمازخانه دانشگاهها)

آیت الله مکارم:

اعتکاف باید در مسجد جامع باشد و منظور از
مسجد جامع مسجدی است که قشرهای مختلف
شهر در آن شرکت می کنند و از اعتکاف در سایر
مساجد و نمازخانهها خودداری شود. در صورتی که
گروه های خارج از دانشگاه برای اقامه نماز از
جاهای مختلف به مسجد دانشگاه می آیند،
اعتکاف در آن جایز است.^۴

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۶۰.

۲. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۹، ۳۶ م و ص ۱۱۰، س ۲۳.

۳. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۳۹، س ۶۵۰.

۴. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۵۸.

۱۰.۶.۳. اعتکاف در مسجد جامع

آیت‌الله نوری همدانی:

مسجد جامع در ردیف مساجد چهارگانه است؛ ولی احوط آن است که در صورت امکان، در یکی از مساجد اربعه باشد.^۱

۷.۳. اجازه دادن کسی که اجازه او برای اعتکاف معتبر است (اِذْن شوهر، والدین و صاحب کار)

(۱) اجیر خاص مراد اجیری است که صاحب کار، مالک منافع و اعمال بدنی وی در مدت اعتکاف می‌باشد

آیات عظام خوئی، اراکی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی و بهجت:

کسی که در استخدام دیگری است مانند برخی از کارمندان یا کارگران در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می‌باشد و اعتکاف با عمل اجاره منافات دارد باید از صاحب کار اجازه بگیرد.^۲

مرحوم امام:

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار، مالک منافع و اعمال بدنی اجیر در مدت اعتکاف می‌باشد، اجیر باید از صاحب کار

۱. هزارویک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۸۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۸. آیت‌الله بهجت در ادامه چنین می‌فرماید: ممکن است آنچه مبطل اعتکاف باشد، منع و نهی مستأجر باشد، نه مجرد عدم اذن و اجازه او.

و مستأجر برای اعتكاف اجازه بگیرد اما در غیر این صورت اعتبار اجازه در صحت اعتكاف معلوم نیست بلکه در بعضی فروض، معلوم العدم است. آیات عظام گلپایگانی و صافی:

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار، مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می‌باشد، اجیر باید از صاحب کار و مستأجر برای اعتكاف اجازه بگیرد اما اگر اجیر، مالک منافع بدنی خویش است و تنها برای انجام عملی در ذمه اجیر شده است، مخالفت او و وفاء نکردن به آنچه برایش اجیر شده موجب بطلان اعتكاف نیست. آیت الله سیستانی:

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار، مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می‌باشد، در صورتی که مستأجر در مکث و توقّف خارج از محل کار مجاز باشد و اعتكاف هم برای شغل و کسب نباشد، اعتكافش صحیح است، هرچند در خصوص اعتكاف از صاحب کار اجازه نگرفته باشد.^۱

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمة فی الاعتكاف، فی شروطه، الشرط السادس؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتكاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتكاف، م ۱۴۰۳؛ هدایة العباد، صافی گلپایگانی، شروط الاعتكاف، م ۱۴۰۲؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتكاف، شروطه، الشرط السادس ص ۱۵۲؛ العروة الوثقی، تعلیقہ فاضل، سیستانی، خوبی، مکارم، گلپایگانی و نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتكاف، الشرط السابع.

۱.۷.۳. اجازه پدر و مادر

پرسش: آیا فرزند باید برای اعتکاف از والدین خود اجازه بگیرد حتی اگر معتکف شدن او موجب اذیت و آزار و یا زحمت آنان نباشد؟

مرحوم امام، آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، خوئی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، سیستانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی و بهجت:

در صورتی که اعتکاف موجب آزار و اذیت والدین باشد (و آنان به جهت مهربانی و شفقت بر فرزند ناراحت می‌شوند)، اجازه از آنان لازم است و اگر موجب اذیت آنان نباشد احتیاط مستحب است اجازه بگیرد.^۱

آیت الله صافی:

در صورت عدم ایذاء^۲ اجازه والدین شرط نیست، بلی احتیاط خوب است.^۳

و در استفتاء دیگر می‌فرمایند:

در صورت عدم ایذاء، اذن والدین شرط نیست. بلی اگر فرزند بداند که پدر یا مادر، از انجام اعتکاف به جهت مهربانی و شفقت بر او ناراحت

۱. هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السادس (على الاحوط نعم مع النهی و الايذاء من مخالفته فالاقوى البطلان. عروه الوثقی حاشیه شرط هفتم،)؛ الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط الخامس، ص ۲۶۹؛ العروة الوثقی، تعلیقه مکارم، فاضل، گلپایگانی، نوری همدانی، خوبی و سیستانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید و سیستانی، ج ۱ الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، فی شروط الاعتکاف، الشرط السادس؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۲، ص ۳۳۲، استفتانات، ج ۲، بهجت، ص ۴۴۲، س ۳۱۳۶.

۲. ایذاء: اذیت و آزار رساندن.

۳. هدایة العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السادس، ص ۲۳۷ و استفتانات پیرامون اعتکاف، س ۲۴، ص ۲۳.

می‌شوند، باید رضایت ایشان را جلب نماید و با نهی آن‌ها، اعتکاف باطل می‌گردد.^۱

۳.۷.۲. اجازه شوهر

پرسش: آیا اذن شوهر در اعتکاف زن لازم است؟
پاسخ: در صورتی که اعتکاف زن بدون اجازه شوهرش موجب از بین رفتن حق شوهر^۲ باشد:
آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، صافی، گلپایگانی، بهجت، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی و نوری همدانی:
اجازه شوهر لازم است.

مرحوم امام:

بنابر احتیاط واجب لازم است.

اگر اعتکاف منافی با حق شوهر نباشد:

آیات عظام تبریزی و اراکی:

اجازه شوهر باز هم بنابر احتیاط واجب لازم است.

آیت‌الله بهجت:

اعتبار اجازه محلّ اشکال است هر چند مطابق با احتیاط وجوبی است.

آیات عظام فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

در صورتی که روزه اعتکاف، روزه مستحبی باشد بنابر احتیاط واجب اجازه شوهر لازم است.

آیات عظام مرحوم امام، صافی، گلپایگانی:

۱. پاسخ به سیصد سؤال، ج ۲.

۲. حق شوهر بر زن در دو مورد است: ۱- حق استمتاع و استفاده جنسی در هر وقتی که شوهر درخواست نماید. ۲- حق اجازه گرفتن از شوهر برای خروج از منزل، لذا همسر دائمی باید برای خروج از منزل از شوهر اجازه بگیرد.

اجازه شوهر لازم نیست هر چند احتیاط مستحب
اجازه گرفتن است.

آیات عظام خوئی و وحید خراسانی:

اجازه لازم نیست هر چند احتیاط مستحب
است که اجازه بگیرد. بله، در صورتی که روزه
اعتکاف، روزه مستحبی باشد و شوهر از گرفتن
روزه مستحبی نهی نماید، بنابر احتیاط واجب
اجازه شوهر لازم است.^۱
آیت الله سیستانی:

زمانی که مکث زن در مسجد، حرام باشد مثل
موردی که زن بدون اجازه از منزل خارج شده
باشد، اعتکاف باطل است و در صورتی که مکث
زن در مسجد حرام نباشد ولی اعتکاف منافی با
حق شوهر باشد، صحت اعتکافش در صورتی که
بدون اجازه شوهرش باشد، محل اشکال است.^۲

استمرار ماندن در مسجد

انسان در مدت اعتکاف باید در مسجد بماند

خروج از محل اعتکاف:

(۱) مراجع عظام: اگر معتکف از محل اعتکاف

۱. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السادس؛
وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳،
ص ۳۳۲؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السادس؛
هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السادس؛
الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط الخامس، ص ۲۶۹؛ العروة الوثقی،
تعلیقہ مکارم، فاضل، گلپایگانی، اراکی، نوری همدانی، خوبی و سیستانی،
ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف،
شروطه، الشرط السادس، ص ۱۵۲؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، و
سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس.

۲. منهاج الصالحین، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس،
ص ۳۴۳ و العروة الوثقی، تعلیقہ سیستانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط
الصحة، الشرط السابع، یاورقی ۱۵ ص ۴۸۲.

عمداً و اختیاراً در غیر موارد ضروری و مجاز برای خروج، خارج گردد، اعتکافش باطل می‌شود، هر چند از روی ندانستن مسأله و جهل به حکم باشد.^۱

(۲) اگر معتکف از روی فراموشی از مسجد خارج شود و زمان خروج طولانی نشود به مقداری که صورت اعتکاف به هم بخورد:

آیات عظام مرحوم امام، مقام معظم رهبری، بهجت، اراکی، فاضل لنکرانی و نوری همدانی: اعتکاف باطل نمی‌شود.

آیات عظام خوبی، تبریزی و سیستانی: اعتکاف باطل می‌شود.

آیات عظام گلپایگانی و صافی:

عدم بطلان محل اشکال است. پس اگر اعتکاف واجب شده باشد، احتیاط به اتمام و اعاده اعتکاف ترک نشود.

آیت‌الله مکارم:

اعتکاف بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود.

آیت‌الله وحید:

بطلان اعتکاف محل اشکال است.^۲

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۸؛ منهاج‌الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید و سیستانی، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس؛ هداية‌العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، ۱۴۰۳، الشرط السابع؛ هداية‌العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، ۱۴۰۲م، الشرط السابع؛ وسیلة‌النجاة، بهجت، خاتمة فی الاعتکاف، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۱۹۴، الشرط السابع ص ۳۳۲؛ تحریرالوسیله، مرحوم امام، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، الشرط السابع، ص ۲۷۹؛ الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ العروة الوثقی، تعلیقه اراکی، مکارم و نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، الشرط الثامن.

۲. وحید خراسانی، الحاشیة من منهاج‌الصالحین، ج ۲، ص ۳۰۹؛ تحریرالوسیله، مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السابع، ص ۲۷۹؛ منهاج‌الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید و سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی

(۳) اگر معتکف از روی اکراه و اجبار از مسجد خارج شود و زمان خروج طولانی نشود به مقداری که صورت اعتکاف به هم بخورد:

آیات عظام، مرحوم امام، تبریزی، صافی، خوئی، وحید خراسانی، سیستانی، بهجت، اراکی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی و نوری همدانی: اعتکاف باطل نمی‌شود.

آیت‌الله گلپایگانی:

عدم بطلان محل اشکال است. پس اگر اعتکاف واجب شده باشد، احتیاط به اتمام و اعاده اعتکاف ترک نشود^۱.

مسأله: اگر معتکف به خاطر کار ضروری از مسجد خارج شود ولی مدت خروجش طولانی گردد، به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکافش باطل است، هرچند خروجش از روی اکراه یا اجبار یا اضطرار و یا فراموشی باشد (مراجع عظام)^۲

→ الاعتکاف، الشرط السادس؛ مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۴۸؛ هدایة العباد صافی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السابع؛ استفتانات پیرامون اعتکاف، صافی، س ۶۵، ص ۴۹؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۱۹۴ ص ۳۳۲ و استفتانات، ج ۲، س ۳۱۴۹، ص ۴۴۵؛ الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص ۱۵۲؛ العروة الوثقی، تعلیقہ مکارم و نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط الثامن.

۱. همان

۲. منهاج الصالحین، خوبی، تبریزی، وحید و سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۶؛ هدایة العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۵، ص ۲۴۰؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۶، ص ۳۳۵؛ تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۱۲؛ الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۳، ص ۱۵۳؛ العروة الوثقی، تعلیقہ مکارم و نوری همدانی،

صورت‌های جواز خروج از مسجد

۱. ادای شهادت

آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی،
فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، صافی، بهجت و
نوری همدانی:

جایز است.

آیات عظام تبریزی، خوئی، وحید خراسانی و
سیستانی:

محل اشکال است مگر آنکه از ضرورات عرفیه
بشمار آید.^۱

۲. اداء دین

س: آیا معتکف برای اداء دین می‌تواند از مسجد
خارج گردد یا باید وکیل بگیرد؟

آیت‌الله مکارم شیرازی: در صورتی که بتواند
شخص دیگری را مأمور این کار کند اولویت دارد.
آیت‌الله صافی: بلی می‌تواند و در بعض موارد
واجب است.

آیت‌الله بهجت: معلوم شد لزوم اقتضای
ضرورت و لذا تا نائب گرفتن مقدور باشد نباید
خارج شود.

ج ۲، کتاب الاعتکاف، فی شرائط الاعتکاف، م ۳۶؛ استفتائات جدید، مکارم،
ج ۲، س ۴۹۰، ص ۱۶۳ و ۱۶۴.

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹، ص ۲۸۱؛
وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص ۳۳۴؛ هداية العباد،
گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳، ص ۲۸۰؛ هداية العباد، صافی
گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲، ص ۲۳۹؛ الاحکام الواضحة،
فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف،
شروطه، م ۲، ص ۱۵۲؛ العروة الوثقی، تعلیقه امام، مکارم و نوری همدانی،
ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۰؛ هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۲۸۳، ۸۳؛
منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، سیستانی و وحید، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف،
الشرط السادس، آیت‌الله تبریزی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۶۳۷، ۱۳۷.

آیت الله وحید خراسانی: وکیل بگیرد.
آیت الله شبیری زنجانی: با نبودن محذور باید
وکیل بگیرد.^۱

آیت الله خامنه‌ای: اگر محذوری ندارد وکیل
بگیرد.

آیت الله سیستانی: اگر می‌تواند باید وکیل
بگیرد.

آیت الله فاضل لنکرانی: می‌تواند خارج شود و
واجب نیست حتماً وکیل بگیرد.

آیت الله حسینی شاهرودی: چنانچه وکیل
گرفتن مشکل نباشد، وکیل بگیرد.

آیت الله نوری همدانی: چنانچه ضرورت داشته
باشد، اشکال ندارد.^۲

مسأله: آیات عظام خوئی، اراکی، گلپایگانی،
مرحوم امام، مکارم شیرازی، سیستانی، تبریزی،
فاضل لنکرانی، بهجت و نوری همدانی: اگر بر
معتکف خروج از محلّ اعتکاف واجب باشد مثل
اداء دینی که بر عهده او واجب است یا انجام
واجب دیگری که این اداء دین یا انجام واجب
متوقف بر خروج است و لکن او خلاف وظیفه رفتار
نموده و خارج نشود گنهکار است ولی اعتکافش
باطل نمی‌شود.^۳

۱. استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان
قدس رضوی، س ۱۱.

۲. استفتاء خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، تعلیقه مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، مکارم، خوبی،
سیستانی، فاضل و نوری همدانی، ج ۲ کتاب الاعتکاف، فی شرائط
الاعتکاف، م ۳۴: هزار یک مسأله فقهی، ج ۲، س ۲۸۳، ص ۸۳؛ تنقیح مبانی
العروه، تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، م ۳۴ ص ۲۵۸؛ استفتائات
بهجت، ج ۲ س ۳۱۵ ص ۴۴۵ و ۴۴۶.

۳. نماز جماعت:

آیات عظام مرحوم امام، سیستانی و نوری
همدانی:

خروج برای نماز جماعت مشکل است مگر در
مگه مکرمه.

آیات عظام گلپایگانی و صافی:

خروج برای نماز جماعت مشکل است بلکه در
خارج از محلّ اعتکاف نماز نخواند، اگرچه حکم
خروجش برای حاجتی بوده است که به سبب آن
خروج جایز بوده است، مگر در مگه مکرمه.

آیت الله فاضل لنکرانی: خروج محلّ اشکال
است حتّی در مگه.

آیت الله مکارم شیرازی: جائز نیست.

آیات عظام اراکی و خوئی: می تواند.

آیت الله تبریزی: معتکف نمی تواند برای نماز
جماعت از محلّ اعتکاف خارج شود بلکه در
خارج از محلّ اعتکاف نماز نخواند، مگر در مگه
مکرمه.^۱

آیت الله بهجت: فی الجملة می تواند.^۲

۴. تشییع جنازه و عیادت مریض:

آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، تبریزی،
وحید خراسانی، سیستانی، فاضل لنکرانی، مکارم

۱. تحریر الوسیله ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ ص ۲۸۱؛
زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲ ص ۱۵۲؛ هدایة العباد،
گلپایگانی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ ص ۲۸۰؛ هدایة العباد، صافی،
ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲ ص ۲۳۹؛ العروة الوثقی تعلیقه فاضل، مکارم،
خوبی، سیستانی، نوری همدانی، شرائط الاعتکاف، م ۳۰؛ منهاج الصالحین،
سیستانی، ج ۱ الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس ص ۳۴۴؛ هزار و یک
مسأله فقهی، ج ۲ ص ۲۷۷ ص ۸۲؛ تنقیح مبانی العروه، تبریزی، شروط
الاعتکاف، م ۳۰ پاورقی ۱ ص ۲۵۴.

۲. استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۵.

شیرازی، صافی و بهجت: خروج معتکف برای تشییع جنازه یا عیادت مریض جایز است.

آیات عظام مرحوم امام و نوری همدانی: در صورتی که میت یا مریض یک نحو وابستگی به معتکف داشته باشد به طوری که شرکت در تشییع جنازه یا عیادت کردن از او، از ضرورت‌های عرفی حساب آید جایز است.^۱

مقام معظم رهبری: رفتن به تشییع جنازه در صورتی که ضرورت عرفی به حساب آید اگر آن قدر طولانی نشود که باعث محو صورت اعتکاف شود اشکالی ندارد و در صورت امکان واجب است که زیر سایه نشینند و احتیاط مستحب است که زیر سایه حرکت نکنند.^۲

۵. نماز جمعه

چنانچه نماز جمعه در بیرون از محل اعتکاف برگزار شود:

مقام معظم رهبری:

با انتخاب نزدیکترین راه و معطل نشدن در بین راه اشکال ندارد ولی نباید خروج او به مقداری باشد که صورت اعتکاف به هم بخورد.^۳

۱. هدایة العباد، کلپایگانی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲؛ منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی، تبریزی و وحید، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس؛ تعلیقه العروة الوثقی مکارم و نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۰، استفتانات جدید، مکارم، ج ۲، ص ۱۶۴؛ هزار و یک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۷۸؛ ص ۸۲؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص ۳۳۴؛ الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۲؛ تحریر الوسیلة، مرحوم امام، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹.

۲. احکام اعتکاف سوال ۴۲.

۳. احکام اعتکاف سوال ۴۴.

آیات عظام گلیپایگانی، صافی، بهجت، فاضل
لنکرانی، مکارم شیرازی و سیستانی:

معتکف می‌تواند برای شرکت در نماز جمعه از
محل اعتکاف خارج گردد ولی خروج او باید به
مقدار لازم باشد.^۱

آیت‌الله شبیری زنجانی:

اگر عرفاً و یا شرعاً ضرورتی نباشد، به احتیاط
واجب نمی‌تواند خارج شود.^۲

آیت‌الله تبریزی:

معتکف نمی‌تواند برای شرکت در نماز جمعه از
محل اعتکاف خارج گردد.^۳

آیت‌الله نوری همدانی:

نمی‌تواند مگر اینکه حضورش ضرورت داشته
باشد.^۴

۶. استقبال و تودیع مؤمن

آیات عظام خویی و وحید و سیستانی:
اشکال دارد.^۵

۱. هدایة العبادف گلیپایگانی ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۳؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱،
الاعتکاف، م ۱۴۱۲؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳،
ص ۳۳۴؛ استفتانات، بهجت، ج ۲، ص ۴۴۵؛ الاحکام الواضحة، فاضل،
الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۶۰؛ تعلیقه
العروة الوثقی سیستانی، مکارم، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحة، م ۲۰،
اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۴.
۲. استفتانات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان
قدس رضوی، س ۳.
۳. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۶۳۶، ص ۱۳۷ و تنقیح مبانی العروه، تبریزی، کتاب
الصوم، شروط الاعتکاف، م ۳۰، پاورقی ۱، ص ۲۵۳ و ۲۵۴.
۴. هزاریک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۲۸۶، ص ۸۳ و ۸۴.
۵. خویی و وحید، منهاج‌الصالحین، ج ۲، ص ۳۰۹؛ سیستانی، منهاج‌الصالحین،
ج ۱، ص ۳۳۴.

آیت الله تبریزی:

جایز نیست.^۱

آیات عظام گلپایگانی، صافی و بهجت:

جایز است.^۲

۷. خروج برای وضو و غسل مستحبی

س: آیا در هنگام اعتکاف برای غسل‌های مستحبی مثل غسل عمل ام‌داوود یا غسل جمعه یا وضوء مستحبی می‌تواند از مسجد خارج بشود؟
آیت الله فاضل لنکرانی:

مانعی ندارد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

بلی می‌تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

خیر.

مقام معظم رهبری، آیت الله بهجت:

می‌تواند با اقتصار بر اقل.

آیت الله شبیری زنجانی:

در فرض ضرورت شرعی و عرفی می‌تواند از مسجد خارج شود.

آیت الله مکارم شیرازی:

برای وضو و غسل مستحبی و مانند آن اشکالی

ندارد.^{۳ و ۴}

آیت الله تبریزی:

خارج شدن برای وضو و غسل مستحبی و

۱. استفتائات جدید، ج ۲، س ۶۵۸.

۲. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۳؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۵.

۳. استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۳، مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۳۲.

۴. استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، س ۴۹۶، ص ۱۶۵.

مسواک زدن جایز نیست.^۱

سوال: خارج شدن از محلّ اعتکاف برای وضوی نماز مستحبّی (که وضو شرط صحّت آن است) یا قرائت قرآن (که وضو شرط کمال آن است) چه حکمی دارد؟

آیت الله خامنه‌ای:

اگر امکان وضو گرفتن در داخل مسجد نباشد، مانع ندارد لکن خروج به مقدار ضرورت و نیاز باشد.

آیت الله مکارم شیرازی:

در صورتی که امکان وضو گرفتن در مسجد نباشد، مانعی ندارد.

آیت الله حسینی شاهرودی:

چنانچه در مسجد ممکن نباشد، می‌تواند برای وضو گرفتن بیرون رود.

آیت الله فاضل لنکرانی:

خروج از مسجد برای وضوگرفتن چه وضو مستحب باشد و چه واجب، در صورتی که در مسجد امکان وضو گرفتن نباشد، مانعی ندارد و سیره متشرّعه بر این بوده است.

آیت الله بهجت:

خارج شدن برای وضوی مستحبّی جایز است.

آیت الله سیستانی:

اشکال دارد.^۲

سوال: در صورتی که شرایط برای وضو گرفتن در خود مسجد فراهم باشد، آیا معتکف می‌تواند به

۱. استفتائات جدید، ج ۲، س ۶۳۶، ص ۱۳۷ و استفتائات جدید، ج ۱، س ۷۲۸، ص ۱۵۲.

۲. استفتاء خصوصی کتبی.

خارج از مسجد برای وضو گرفتن برود؟
مراجع عظام: در فرض مرقوم نمی‌تواند.^۱

۸. شرکت در درس

س: آیا معتکف برای شرکت در دروس
دبیرستان یا دانشگاه یا حوزه می‌تواند از محلّ
اعتکاف خارج گردد؟

آیت‌الله خامنه‌ای: در غیر موارد ضرورت عرفی
نمی‌تواند و در مواردی که ضرورت عرفی دارد،
خروج نباید به حدّی باشد که صورت اعتکاف
محو شود.

آیت‌الله مکارم شیرازی:

جایز نیست مگر اینکه ضرورت مهمّی داشته
باشد.

آیت‌الله صافی گلپایگانی:
نمی‌تواند.

آیت‌الله وحید خراسانی:

نمی‌تواند مگر ضرورت عرفیه باشد.

آیت‌الله فاضل لنکرانی:

خیر.

آیت‌الله شبیری زنجانی:

معیار در جواز خروج، ضرورت شرعی و یا عرفی
است و تعیین مصداق ضرورت عرفی از شأن فقیه
خارج است و بر فرض تعیین، برای مقلّد حجّت
نیست.^۲

آیت‌الله حسینی شاهرودی:

۱. استفتاء خصوصی کتبی.

۲. استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان
قدس رضوی، س ۸، جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۱۵، ص ۱۴۴، پاسخ به سبب
مسأله، موجود در سایت آیت‌الله صافی.

در غیر موارد ضروری موجب بطلان است.^۱
سوال: آیا برای معتکف خروج از مسجد برای شرکت در درس‌های حوزه جایز است؟^۲
آیت‌الله اراکی:

بعید نیست شرکت در درس از موارد حاجت عرفیه و ضرورت عرفیه باشد و خروج برای آن به مقدار ضرورت، جائز است.

آیت‌الله بهجت:

اشکال ندارد؛ ولی به حدی نرسد که صورت اعتکاف محو شود.

آیات عظام تبریزی و نوری همدانی:
جایز نیست.

۹. شرکت در امتحان^۳
مقام معظم رهبری:

اگر شرکت در امتحان ضرورت ندارد خارج نشود و برای افرادی که شرکت در امتحان ضرورت عرفی دارد مانعی ندارد؛ ولی خروج از مسجد نباید به حدی برسد که صورت اعتکاف محو شود.

آیت‌الله مکارم:

شرکت در امتحان در صورت ضرورت اشکال

۱. آیت‌الله حسینی شاهرودی: استفتاء خصوصی کتبی.
۲. آیت‌الله اراکی: استفتائات، اعتکاف، س ۲، ص ۵۹، آیت‌الله بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۵. هزار و یک مسأله فقهی، نوری همدانی، ج ۲، ص ۲۷۶، ص ۸۲. استفتائات جدید، تبریزی، ج ۲، ص ۶۴۵، ص ۱۳۸.
۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۱۶ تا ۱۲۰. استفتائات آیت‌الله وحید، موجود در سایت معظم‌له به نشانی: www.vahid-khorasani.ir. آیت‌الله اراکی: استفتائات، اعتکاف، س ۳، ص ۵۹. آیت‌الله سیستانی: استفتاء خصوصی کتبی، تذکر: معظم‌له در تعیین حدود عرفی مقدار خروج فرموده‌اند: خروج برای حدود یک ساعت برای ضرورت عرفی اشکال ندارد و بیش از آن محل اشکال می‌باشد و چنانچه زمان خروج بسیار طولانی گردد که صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف باطل می‌شود. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۴۳.

ندارد؛ ولی در اولین فرصت به محل اعتکاف بازگردد.

آیت الله وحید:

خروج از محل اعتکاف برای امتحان مهم، ضرورت عرفیه به حساب آمده و مانعی ندارد.

آیت الله اراکی:

در صورتی که وقت امتحان منحصر باشد و وقت دیگری نداشته باشد خروج مانعی ندارد به شرط آنکه اقتصار کند به اقل مسافت و اقرب طرق و اقل ازمهٔ امکان، به طوری که بیش از مقدار ضرورت، خارج مسجد مکث نکند و زیر سقف ننشیند و راه نرود حتی الامکان و پس از قضای ضرورت فوراً برگردد.

آیت الله سیستانی:

چنانچه ضرورت عرفی باشد می تواند، ولی نباید مدّت خروجش طولانی گردد، به گونه ای که صورت اعتکاف از بین برود.

پرسش: الف. آیا معتکف می تواند برای شرکت در جلسه امتحان (به مدّت طولانی یا کوتاه) از مسجد خارج شود؟

ب. در صورت جواز تا چه مقدار می تواند در جلسه امتحان بماند؟

آیت الله صافی:

جواز در صورتی که زمان کوتاه باشد بعید نیست.

آیت الله مکارم:

الف و ب. در مورد امتحانات سرنوشت ساز مجاز است، البته به طوری که صورت اعتکاف به هم

نخورد، مثلاً حدود یکی - دو ساعت و بیشتر نباشد.
آیت الله سیستانی:

الف وب. اگر امتحان ضروری باشد و به مقدار
یک ساعت باشد اشکال ندارد ولی بیشتر از آن به
احتیاط واجب جایز نیست.

آیت الله شبیری زنجانی:

الف و ب. اگر شرکت در جلسه امتحان برایش
لازم و ضروری است، می تواند از مسجد خارج شود
ولی در صورتی که توقّفش بیرون مسجد زیاد طول
بکشد به حدّی که صورت اعتکاف به هم بخورد،
اعتکاف خود به خود باطل می شود.

آیت الله وحید:

الف. خروج از محل اعتکاف برای امتحانات
مهم (مثل امتحان پایان ترم) ضرورت عرفیه به
حساب می آید و مانعی ندارد.

ب. به مقداری که ضرورت دارد اکتفاء نماید و
نباید بیشتر از زمانی که برای انجام امتحان لازم
است خارج مسجد بماند و بنابر احتیاط واجب
از نزدیک ترین راه به مسجد برگردد و در بیرون
مسجد ننشیند و اگر اضطرار به نشستن پیدا کرد
در صورت امکان در سایه ننشیند.

سوال: خروج از اعتکاف جهت کار اداری از
ساعت هشت صبح الی دو عصر یا جهت شرکت در
امتحاناتی که چند ساعت طول می کشد و امثال

آن چه صورت دارد؟^۱

آیت الله خامنه ای:

خروج از مسجد در حال اعتکاف، اگر ضرورت

شرعی یا عقلی یا عرفی در بین نباشد جایز نیست.

آیت الله فاضل لنکرانی:

جایز نیست.

آیت الله سیستانی:

اعتکاف صحیح نیست.

آیت الله بهجت:

از حدود اعتکاف خارج است و فقط در حال

اضطرار جایز است بعضی از امور.

آیت الله صافی گلپایگانی:

جایز نیست.

آیت الله مکارم شیرازی:

جایز نیست جز در موارد ضرورت و به مقدار

ضرورت.

آیت الله تبریزی:

با خروج از محل اعتکاف، اعتکاف باطل

می شود.

۱۰. وسایل مورد احتیاج

سوال: خروج معتکف از مسجد برای آوردن

وسایل مورد احتیاجش چه حکمی دارد، در فرضی

که می تواند فرد غیر معتکفی را برای آوردن آن

وسایل مأمور نماید؟^۱

آیت الله خامنه ای:

اگر مأمور کردن دیگران محذوری ندارد، خارج

نشد.

آیت الله مکارم شیرازی:

در فرض سؤال جایز نیست.

۱. استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان

قدس رضوی، س ۱۰، آیت الله حسینی شاهرودی: استفتاء خصوصی کتبی.

آیت‌الله صافی گلپایگانی:
 اگر ارجاع به غیر به طور متعارف ممکن باشد
 خود معتكف خارج نشود.
 آیت‌الله وحید خراسانی:
 نمی‌تواند.
 آیت‌الله بهجت:
 معلوم شد لزوم اقتصار بر مقدار ضرورت، لذا تا
 نائب گرفتن مقدور باشد نباید خارج شود.
 آیت‌الله فاضل لنکرانی:
 جایز نیست.
 آیت‌الله شبیری زنجانی:
 اگر محذوری در امر دیگری نباشد خروج از
 مسجد جائز نیست.
 آیت‌الله سیستانی:
 در صورت امکان توّسل به غیر، خودش
 نمی‌تواند برای آوردن وسایل از مسجد خارج شود.
 آیت‌الله حسینی شاهرودی:
 در فرض مذکور خارج نشود.
 سؤال: خروج معتكف از مسجد برای تهیه غذا
 و شستن لباس‌ها و ظروف خود چه حکمی دارد
 و اگر شخص غیر معتكفی این کارها را برای او
 بکند چطور؟^۱
 آیت‌الله نوری همدانی:
 اگر ضرورت ندارد و فردی هست که این کارها
 را انجام دهد جایز نیست.

۱. هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۲۷۹، ۸۲؛ آیت‌الله مکارم: استفتانات جدید، ج ۲، سؤال ۲۷۹، آیت‌الله تبریزی، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۶۵۹، ص ۱۳۸؛ آیت‌الله صافی گلپایگانی، استفتانات پیرامون اعتکاف، ص ۶۰، ص ۴۴ و ۴۵.

آیت الله تبریزی:

چنانچه بتواند کسی را برای این کارها بگمارد، خودش نمی تواند از مسجد خارج شود و آنها را انجام دهد و در غیر این صورت، به مقدار ضرورت می تواند از مسجد خارج شود و بعد از انجام کار به مسجد برگردد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

خروج برای ضرورات عرفی و شرعی مانعی ندارد.

آیت الله مکارم:

تهیه غذا و شستن ظرفها اگر ضرورت ندارد و فردی هست که این کارها را انجام دهد، جایز نیست.

حکم خروج بعضی از اعضای بدن از مسجد در حال اعتکاف:

مسأله: آیات عظام مرحوم امام، خوئی، اراکی، گلپایگانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، فاضل لنکرانی، سیستانی:

خروج بعضی از اجزاء بدن معتکف مانند دست یا سر و مانند اینها از مسجد اشکال ندارد.^۱

خروج از مسجد برای خرید

هیأت برگزاری اعتکاف که متشکل از تعدادی از متعکفین است، وظیفه خدمت به معتکفین و فراهم کردن نیازمندیهای آنها را بر عهده دارد لذا باید نیازمندیهای معتکفین مثل افطاری و

۱. زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص ۱۵۲؛ تعلیقه العروة الوثقی، آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی، فاضل، مکارم، سیستانی، خوئی، نوری همدانی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، الشرط الثامن، ص ۷۹.

سحری را خریداری کند آیا این مساله به اعتکاف آنها ضرر نمی‌رساند؟

مقام معظم رهبری: خارج شدن از مسجد برای خرید چیزهای ضروری مثل غذا و غیره اگر در ضمن آن نیازمندی‌های دیگران را تهیه می‌کنند اشکال ندارد، البته با رعایت قیود خارج شدن از مسجد.^۱

۷۵

فصل سوم / شروط اعتکاف

۱. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۳۸.

فصل چہارم
مسائل شروط اعتکاف

۱.۴. ارتداد

اگر معتکف در اثنای اعتکاف مرتد شود، اعتکافش باطل است، هرچند توبه کند؛ حکم بطلان اعتکاف در روز بنا بر فتوی و در شب، بنا بر احتیاط واجب می باشد (صاحب عروه)^۱.
مرحوم امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، مکارم، نوری همدانی:
اظهر و اقوی بین شب و روز در این مسئله تفاوتی نیست.

آیت الله مکارم در ادامه می فرماید:
برای اینکه اعتکاف عبادتی شبانه روزی است و عبادت از کافر صحیح نیست.
آیات عظام سیستانی و فاضل نظر مانند نظر مرحوم صاحب عروه می باشد.^۲
آیت الله تبریزی:
اعتکافش باطل است.^۳

۲.۴. عدول از نیت

عدول از نیت اعتکاف جایز نیست؛ هرچند هر دو مستحب یا واجب باشد. همچنین تغییر نیت اعتکافی که به نیابت از سوی فلان میّت صورت گرفته، به میّت دیگر یا به انسان زنده جایز نیست؛ همان گونه که تغییر اعتکاف به نیابت از دیگری به اعتکاف برای خویشان یا بالعکس جایز نمی باشد (مراجع عظام).^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، مساله ۱.

۲. تعلیقه العروة الوثقی، ج ۲، فی شروط الاعتکاف، م ۱.

۳. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۵، س ۷۴۸.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، م ۲؛ استفتائات جدید، ص ۱۵۵، س ۷۴۹.

آیت‌الله مکارم:

کسی که دو اعتکاف بر اثر نذر و قسم بر او واجب شده و اکنون به نیت انجام اعتکاف نذری معتکف گردیده، نمی‌تواند نیت خود را به اعتکاف دیگر تغییر دهد؛ همان‌گونه که تغییر اعتکاف استیجاری به اعتکاف برای خویشتن یا بالعکس جایز نمی‌باشد.^۱

۳.۴. نیابت از اکثر

در یک اعتکاف، نیابت از چند نفر جایز نیست. آری به‌عنوان اهدای ثواب اشکالی ندارد. بنابراین صحیح است ثواب اعتکاف را به تعدادی از افراد زنده یا عده‌ای از اموات یا تعدادی از زنده‌ها و مردگان اهدا کند (مراجع عظام).^۲

۴.۴. نوع روزه اعتکاف

روزه لازم نیست مخصوص اعتکاف باشد، بلکه با هر روزه‌ای اعتکاف تحقق می‌یابد. بنابراین جایز است اعتکاف با روزه استیجاری یا روزه واجب به جهت نذر و مانند آن حتی اگر نذر اعتکاف کرده باشد که بدین سبب اعتکاف واجب گردیده، می‌تواند روزه استیجاری بگیرد؛ (۱) زیرا بر معتکف، روزه واجب است؛ خواه برای اعتکاف باشد یا برای غیراعتکاف. بلکه حتی در نذر اعتکاف می‌تواند روزه مستحبی بگیرد که قطع آن جایز است. پس اگر روزه را قطع نکرد،

۱. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۳، م ۱۵.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، م ۳.

اعتكافش تمام است و اگر روزه را قطع کرد،
اعتكاف نیز قطع شده و باید از اول شروع کند
(مشهور).^۱

مشهور عبارتند از: مرحوم امام و آیات عظام
خامنه‌ای، اراکی، گلپایگانی، صافی، خوئی،
تبریزی، سیستانی، نوری همدانی
(۱) آیت‌الله اراکی: اگر نذر مطلق باشد؛ اما در
نذر معین نمی‌تواند روزه استیجاری بگیرد.

آیت‌الله بهجت: احتیاط مستحب آن است که
هرگاه اعتكاف از غیر باشد، روزه از طرف کسی
باشد که اعتكاف از طرف اوست.^۲

آیت‌الله فاضل لنکرانی: روزه برای دیگری خواه
استیجاری باشد یا توسط ولی گرفته شود یا تبرّعی
باشد، اگر اعتكاف برای همان کسی که برایش
روزه می‌گیرد نیست، بنابر احتیاط واجب کفایت
نمی‌کند، چه اعتكاف را برای خودش نیت کند
یا برای شخص دیگری، اما اگر روزه نیز به نیابت
کسی باشد که اعتكاف به نیابت اوست اشکال
ندارد.^۳

آیت‌الله مکارم شیرازی: هر نوع روزه‌ای کفایت
می‌کند، ولی روزه استیجاری بنابر احتیاط واجب
کافی نیست.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، م ۴؛ حواشی العروة الوثقی؛ تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۵؛ صافی، جواب به سیصد مسأله، ج ۱، موجود در سایت: رهبری، مجموعه استفتانات موجود در سایت. احکام اعتكاف سوال ۱۲.
۲. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۲۳۱، م ۱۱۹۰، شرایط صحت اعتكاف، شرط سوم.
۳. تعلیقه ایشان بر عروة الوثقی.
۴. اعتكاف عبادتی کامل، ص ۷۴، م ۱۹؛ مکارم، استفتانات، ج ۲، ص ۱۶۲، س ۴۸۱.

۵.۴. قطع اعتکاف

قطع کردن اعتکاف مستحبی در دو روز اول جایز است؛ ولی با تمام شدن دو روز اول، روز سوم واجب می‌شود^۱ و اعتکاف نذری اگر نذر معین باشد، قطع آن جایز نیست و گرنه جایز می‌باشد (مراجع عظام)^۲.

۶.۴. نذر اعتکاف

۱.۶.۴. قصد روزه دیگر در نذر اعتکاف

معین

هرگاه نذر کند که در روزهای معینی (مثلاً سه روز اول ماه شعبان) معتکف شود و روزه نذری یا روزه استیجاری نیز بر عهده داشته باشد، می‌تواند چنین روزه‌هایی را به هنگام اعتکاف نذری به جا آورد تا هم نذر اعتکاف را انجام داده باشد و هم روزه‌های واجب را. البته اگر به هنگام نذر اعتکاف، قصدش این باشد که روزه مخصوص اعتکاف بگیرد، نمی‌تواند قصد روزه دیگری کند (۱) (مشهور)^۳.

(۱) آیت‌الله گلپایگانی:

در فرض اخیر چنانچه معتکف قصد روزه نذری یا روزه استیجاری کرده، بعید نیست که برای اعتکافش مجزی باشد، هر چند به خاطر شکستن

۱. تذکر: حکم کسی که در ضمن نیت اعتکاف شرط نموده که بتواند اعتکاف را حتی در روز سوم رها نماید بعداً خواهد آمد.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، ۵؛ مقام معظم رهبری، سوال ۲۰، در خصوص قطع اعتکاف در دو روز اول.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، ۶.

نذرش، یعنی ترک روزه به جهت اعتکاف، گناهکار باشد.^۱

مرحوم امام و آیت الله بهجت:

اگر اعتکاف در روزهای معینی را نذر کند و روزه نذری هم داشته باشد، جایز است برای وفای به هر دو نذر، روزه نذری را در اعتکاف نذری بگیرد و اعتکاف نذری یا استیجاری در ماه رمضان نیز صحیح است (امام: اگر نذری یا استیجار انصراف از ماه مبارک رمضان نداشته باشد).^۲

درمسأله چهارم، فتاوای بعضی دیگر از مراجع دراین خصوص گذشت؛ مثل آیت الله اراکی که فرمودند در نذر معین اعتکاف، نمی توان روزه استیجاری گرفت یا آیت الله فاضل که احتیاط واجب داشتند.

پرسش: اگر نذر کند درایام معینی معتکف شود و در اعتکاف روزه هم بگیرد، آیا می تواند روزه واجب به نذر دیگر یا اجاره را بگیرد؟

آیت الله تبریزی:

مانعی ندارد.^۳

۲.۶.۴. نذر کمتر از سه روز

چنانچه نذر کند یک یا دو روز معتکف شود نه بیشتر، نذرش باطل است؛ (۱) ولی اگر قید «نه بیشتر» را ذکر نکند، نذرش صحیح است و باید آن

۱. همان، ص ۸۶.

۲. روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱ ص ۳۰۵، کتاب الصوم، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، الثالث؛ وسیلة النجاة، شرایط صحت اعتکاف، شرط الثالث.

۳. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۵، س ۷۵۳.

را تا سه روز کامل کند (مشهور).^۱

(۱) آیات عظام خوبی، سیستانی:

این در صورتی است که قصد اعتکاف اصطلاحی و معهود را داشته باشد و گرنه اگر معنای لغوی اعتکاف را قصد کرده، صحیح است.

آیت الله بهجت:

چنانچه نذر کند یک یا دو روز معتکف شود نه بیشتر و قصدش اعتکاف به معنای لغوی آن نباشد، بلکه قصدش اعتکاف در اصطلاح متشرّعه باشد، نذرش باطل است. ولی اگر قید عدم زیادی را ذکر نکرده باشد، اعتکافش صحیح است و واجب است آن را تا سه روز کامل کند.^۲

تذکر: در ذیل شرط پنجم (شرط زمانی اعتکاف)، به این مسأله نیز اشاره شده است.

۳.۶.۴. مصادف شدن روز سوم اعتکاف

با عید

اگر نذر کند سه روز معین یا بیشتر معتکف گردد، مثل اینکه نذر کند روز ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ ماه مبارک رمضان را معتکف شود، سپس روز سوم مصادف با عید فطر گردد، مثل اینکه ماه رمضان در فرض مثال فوق، ۲۹ روز شود، (۱) چنین نذری از اصل باطل است و قضا هم ندارد؛ زیرا نذر از ابتدا منعقد نشده است؛ هر چند قضای آن مطابق

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، م ۷. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف مسأله ۶، اگر انسان نذر کند دو روز معتکف شود نه بیشتر از آن آیا نذرش منعقد می شود؟ منعقد نمی شود.

۲. وسیلة النجاة، ج ۱ ص ۳۳۳، م ۱۱۹۸.

احتیاط است (مشهور).^۱

(۱) مرحوم امام:

و همچنین اگر اعتکافِ چهار روز یا بیشتر را نذر کند و روز چهارم مثلاً مصادف با عید گردد، در اینجا نذرش باطل است؛ هر چند احتیاط آن است که ماسوای روز عید را از روزهای قبل از عید، بلکه حتی روز یا روزهای بعد از عید را هم معتکف شود، به خصوص اگر تعداد روزها سه روز یا بیشتر باشد و اگر بازگشت نذرش به دو اعتکاف باشد و اتفاقاً روز سوم عید گردد، واجب است بعد از روز عید معتکف گردد و اگر روز چهارم عید گردد، واجب است قبلش معتکف باشد.^۲

آیت الله تبریزی:

پرسش: کسی نذر کرده ده روز آخر ماه مبارک رمضان را اعتکاف کند، اتفاقاً روز دهم عید فطر اعلام شده است. آیا قضای آن دوباره لازم می آید یا خیر؟

پاسخ: قضای آن روز لازم نیست.^۳

پرسش: اگر سه روز یا بیشتر از سه روز معین را برای اعتکاف نذر کند و ناگهان روز سوم با عید تلاقی کند، اعتکافش چه حکمی دارد؟

پاسخ: نذرش باطل است.^۴

۴.۶.۴. معلق کردن نذر اعتکاف

اگر کسی نذر کند روز آمدن زید معتکف شود،

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، ۸۱.

۲. حاشیة العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۳. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۴۱، س ۶۶۸.

۴. همان، ج ۱، ص ۱۵۶، سؤال ۷۵۴.

نذرش باطل می‌باشد؛ (۱) مگر بدانند (۲) آمدن زید قبل از طلوع فجر است و اگر نذر کند روز دوم آمدن زید معتکف شود، نذرش صحیح است و واجب است دو روز دیگر هم ضمیمه نماید (صاحب عروه).^۱

(۱) مرحوم امام:

بنابر احتیاط، باطل است که این، نشأت گرفته از صحت اعتکاف سه روز تلفیقی است، احتیاط این است که اگر کسی این گونه نذر کرد، روزی که احتمال دارد از باب مقدمه روزه بگیرد و از زمان آمدن معتکف بشود، پس اگر در بین روز آمد، رجاء معتکف بشود و سه روز را تلفیقاً کامل نماید.^۲

آیت الله خوبی:

نذر صحیح می‌باشد و واجب است از طلوع فجر معتکف بشود، اگر می‌داند زید در اثنای روز می‌آید؛ والا از زمان آمدن زید معتکف بشود و سه روز دیگر به آن ضمیمه کند. البته در همین صورت (نمی‌داند زید چه موقع می‌آید)، اگر قصدش اعتکاف از طلوع فجر باشد، نذرش باطل است.^۳

(۲) آیت الله گلپایگانی:

اگر خبرگرفتن برایش ممکن باشد که در این صورت، واجب می‌شود و اگر نذر کرد از زمان آمدن زید معتکف شود و آن روز هم روزه بود، صحیح است و واجب است که سه روز دیگر را ضمیمه نماید، چون اعتکافِ تلفیقی اشکال

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، ۹۰.

۲. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۳. همان.

دارد.^۱

آیت الله سیستانی:

بنابر احتیاط واجب اگر خبرگرفتن برایش ممکن باشد و در این صورت وفای به نذر (هر چند به طریق احتیاط) لازم است.^۲

آیت الله مکارم:

هرگاه نذر کند که روز بازگشت (مثلاً پدرش از مکه معتکف شود، چنانچه امکان داشته باشد در آن روز احتیاط کند و از طلوع فجر اعتکاف ببندد، نذرش صحیح است. همچنین اگر یقین داشته باشد که مسافرش قبل از طلوع فجر (اذان صبح) باز می‌گردد. اگر نذر کند روز پس از ورود مسافرش معتکف شود، بدون شک نذرش صحیح است و باید تا سه روز در حال اعتکاف باشد.^۳

آیت الله تبریزی:

اگر کسی نذر کند روز ورود زید را معتکف شود، نذر او صحیح است و باید روزهایی را که احتمال ورود زید را می‌دهد، معتکف شود و در روزی که زید آمد، باید اعتکاف آن روز را تمام کند و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.^۴

۴.۶.۵. نذر اعتکاف بدون شب

اگر کسی نذر کند که روزها را معتکف شود، ولی شب‌ها را نباشد، نذرش منعقد نمی‌شود

۱. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۲. تعلیقه العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۷۰.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۷، م ۲۷؛ مکارم، حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۶.

۴. استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۵.

(مراجع عظام).^۱

۴.۶.۶.۴. اعتکاف شب اول در نذر

چنانچه نذر کند سه روز یا بیشتر معتکف شود، لازم نیست شب اول هم در حال اعتکاف باشد؛ (۱) اما اگر نذر کند یک ماه معتکف شود، شب اول که جزء ماه محسوب می‌شود نیز باید در حال اعتکاف باشد (۲) (مشهور).^۲

(۱) آیت‌الله خویی:

داخل بودن شب اول، تابع قصد ناذر می‌باشد و اگر نذرش مطلق بوده، بعید نیست که داخل نباشد؛ هر چند احتیاط مستحب داخل نمودن شب اول است.^۳

(۲) آیت‌الله مکارم:

این زمانی است که شخص نذرش منصرف به روزهای ماه نباشد؛ بلکه نذر منصرف به خود ماه باشد.^۴

آیت‌الله سیستانی:

مگر زمانی که مقصود وی در نذر، سی روز باشد نه زمان واقع شده بین دو هلال ماه.^۵

پرسش: اگر کسی اعتکاف یک ماه را نذر کند، آیا شب اول هم جزء همان ماه است؟

آیت‌الله تبریزی:

شب اول هم جزء همان ماه است.^۶

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۱۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸، م ۱۱.

۳. حاشیه ایشان بر العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۴. حاشیه العروة الوثقی.

۵. تعليقه العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۱۱.

۶. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، م ۷۵۶.

آیت الله بهجت:

بلی، شب اول ماه، جزء ماه است.^۱

۴. ۶. ۷. نذریک ماهه اعتکاف

اگر کسی نذر کند که یک ماه معتکف شود، می‌تواند از اول ماه تا آخر ماه معتکف شود؛ (۱) هر چند ماه ۲۹ روزه باشد؛ اما اگر مرادش مقدار یک ماه بوده است، واجب است ۳۰ روز باشد (مشهور).^۲ (۱) مرحوم امام و آیت الله فاضل احتیاط آن است که یک روز دیگر را هم ضمیمه کند.^۳

آیت الله بهجت

احتیاط مستحب اضافه کردن یک روز دیگر می‌باشد.^۴ آیت الله خویی:

واجب است که یک روز دیگر را هم اضافه کند؛ بنابراین واجب بودن روز سوم اعتکاف، اگر دو روز قبل را کامل کرده است.^۵

پرسش: اگر اعتکاف یک ماه را نذر کند و ماه ناقص باشد، تکلیف او ساقط می‌شود یا نه؟ آیت الله تبریزی:

ساقط می‌شود.^۶

پرسش: کسی نذر کند یک ماه را اعتکاف نماید و ماه ناقص باشد، آیا باید روز سی‌ام را هم بگیرد

۱. استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۸، س ۳۱۵۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۱۲.

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۴. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۳۳۳، مسئله ۱۱۹۹.

۵. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۶. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۷.

یا نه؟

آیت الله بهجت:

با تمام شدن ماه، وظیفه تمام می شود و اعتکاف روز سی ام از آخر واجب نیست.^۱

۴. ۶. ۸. متوالی بودن اعتکاف در نذر یک

ماهه

اگر اعتکاف یک ماه را نذر کند، واجب است پشت سرهم بیاورد، اما اگر به مقدار یک ماه را نذر کرده باشد، می تواند به صورت متفرقه، سه روز سه روز آن را به جا آورد. بلکه بعید نیست تفریق روز به روز نیز جایز باشد، (۱) به گونه ای که به هر روز اعتکاف نذری اش، دو روز دیگر اضافه نماید. و این یک قاعده کلی است در تمام مواردی که از اعتکاف چندروزه، تابع و پی درپی بودن استفاده نشود (مشهور).^۲

(۱) آیت الله گلپایگانی:

دو روز دو روز که به هر دو روزی، یک روز دیگر اضافه کند. بنابراین جایز است تفریق به هرنحو ممکن به شرط رعایت اعتکاف روز سوم، هر سه روز.^۳

آیت الله خویی:

این مبتنی بر یکی از دو امر است: یا بنابر اعتبار قصد در وفای به نذر و یا در منذور خصوصیتی باشد که آن خصوصیت در روز اول است، نه دو روز بعدش.

۱. استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۸، س ۳۱۵۹.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۳.

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱.

آیت‌الله سیستانی:

تفریق ذکرشده در صورت مسأله و مانند آن تحقق پیدا نمی‌کند؛ مگر برای متعلق نذر خصوصیتی باشد که بر غیر روز اول مثلاً منطبق نمی‌شود، از باب مثال، خود اعتکاف را نذر کرده به‌گونه‌ای که روزه‌اش نیز برای اعتکاف باشد، پس روز اول به همین عنوان روزه می‌گیرد و دو روز دیگر را به عنوان روزه استیجاری یا مانند آن روزه می‌گیرد و اگر چنین تصور نکنیم، به ناچار متعلق نذر بر تمام سه روز منطبق می‌شود.^۱

آیت‌الله فاضل:

به اینکه یک روز اعتکافش، از نذرش باشد و دو روز دیگر مستحبی یا واجب بدون نذر به آن اضافه کند. لکن احوط، ترک این تفریق است و بر فرض جواز تفریق روز به روز، تفریق دو روز دو روز نیز باید جایز باشد.^۲

آیت‌الله مکارم:

مسأله اول: هرگاه نذر کند که یک ماه معتکف شود، واجب است یک ماه پشت سرهم معتکف شود. اما اگر نذر کند که قسمتی از ماه، مثلاً نه روز یا پانزده روز، اعتکاف نماید، می‌تواند به طور پراکنده (سه روز سه روز) معتکف شود، تا آن مقدار که نذر کرده، کامل شود؛ مشروط بر اینکه نذرش انصراف به روزهای پی‌درپی نداشته باشد که در این صورت نیز باید اعتکافش پی‌درپی باشد.^۳

۱. حاشیه ایشان بر العروة الوثقی.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، الاعتکاف م ۱۳.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۸، م ۳۱.

مسأله دوم: چنانچه نذر کند که یک ماه نامعین یا چندین روز پی‌درپی غیرمعین معتکف شود، چه قید «پی‌درپی» را در صیغه نذر آورده باشد یا چنین از نذرش استفاده گردد و اعتکاف را شروع کند، سپس یک روز یا بیشتر از ایام اعتکاف را باطل کند، تمام روزهایی که معتکف بوده، باطل می‌شود؛ هرچند روزهایی که به طور صحیح در حال اعتکاف بوده، سه روز یا بیشتر بوده باشد و باید اعتکاف را با رعایت تتابع و پی‌درپی بودن از سر بگیرد، اگر نذرش برای ماه یا روزهای معینی بوده و آن را باطل کرده، باید قضای آن را به صورت پی‌درپی به جا آورد؛ حتی اگر اعتکاف نذری معین را در آخرین لحظات باطل کند، به گونه‌ای که پس از بطلان، هنوز مقداری از زمان اعتکاف باقی مانده باشد، احتیاط آن است که در این صورت نیز قضا کند.

مسأله سوم: هرگاه نذر کند که یک ماه قمری معتکف شود و ماهی که در آن معتکف شده، ۲۹ روز باشد، احتیاط واجب آن است که روز اول ماه بعد را نیز بر آن بیفزاید؛ زیرا همان‌گونه که قبلاً گذشت، هرگاه دو روز بر اعتکافش اضافه کند، اعتکاف روز سوم نیز واجب می‌شود.^۱

آیت‌الله تبریزی:

پرسش: اگر کسی نذر کند به مقدار یک ماه معتکف شود، آیا می‌تواند اعتکاف‌های یک روزه به طور متفرق بگیرد؟

پاسخ: در فرض مذکور می‌تواند ده اعتکاف

۱. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۸، ۲۲م و ۳۰.

سه روزه به طور متفرّق انجام دهد، چنانچه نذر کند سی اعتکاف ایجاد کند، باید سی بار یک روزه معتکف شود و به هریک از آن روزها دو روز ضمیمه کند که مجموع ایام اعتکاف نود روز شود. و اگر نذر کند یک روز تنها را اعتکاف کند، بدون ضمیمه کردن دو روز دیگر، اعتکافش باطل است.^۱

۹.۶.۴. اخلال در نذر اعتکاف متوالی

اگر نذر یک ماهه اعتکاف یا مدّت زمانی را به صورت پی‌درپی داشته باشد، (فرقی نمی‌کند که این را به صورت شرط لفظی در نذر گفته باشد یا به این نیت، نذر را جاری کرده باشد)، سپس یک روز یا بیشتر اخلال در آن ایجاد کند (به اینکه معتکف نشود یا اعتکافش را باطل کند)، کلّ نذرش باطل می‌شود؛ هر چند آنچه گذشته، سه روز یا بیشتر باشد و باید از ابتدا با رعایت پشت سر هم بودن روزها، اعتکافش را انجام دهد.

و اگر نذر روزهای معینی را داشته باشد، سپس در آن، یک روز یا بیشتر اخلال کند، واجب است آن را قضا نماید (۱) و احتیاط آن است (۲) که پی‌درپی باشد، اگر مقداری از آن روزهایی که برای نذر معین کرده بود، بعد از باطل کردن آن هنوز باقی باشد، احتیاط آن است که ابتدای قضای نذر را (۲) از همین باقی مانده شروع کند (صاحب عروه).^۲

۱. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۴۰.

(۱) آیت الله خوئی:

بنابر احتیاط .

آیت الله فاضل:

یعنی قضای مقداری که نذر کرده، به طور کامل.

آیت الله سیستانی:

بنابر احتیاط لازم؛ اما رعایت دو احتیاط دیگر که در ذیل می آید، لازم نیست.

(۲) آیات عظام گلپایگانی و مکارم:

اقوی این است (مکارم: و مفهوم قضا چنین اقتضایی دارد).

(۳) مرحوم امام:

هر چند اقوی عدم وجوب است.^۱

آیت الله بهجت:

هرگاه نذر اعتکاف پیوسته‌ای را در زمانی داشته باشد، سپس به آن اخلال وارد کند یا عمداً یا به خاطر عذری، وفای به نذر، دیگر ممکن نیست و واجب است آن را از سر بگیرد با رعایت پیوستگی آن. اما صحت نذر در روزهای گذشته، بستگی دارد به اینکه سه روز از اعتکافش را قبل از اخلال انجام داده باشد و داعی و انگیزه او امر فعلی اعتکاف باشد که گمان می‌کرده این امر فعلی ناشی از نذر است و بعد متوجه می‌شود که این چنین نبوده؛ اما اگر داعی او مقید به نذریّت باشد، اعتکافش باطل است.

و اگر نذر روزهای معینی را داشته، بنابر اظهر لازم نیست استیناف اعتکاف؛ به سبب اینکه آن

۱. حواشی بر العروة الوثقی، ج ۲، الاعتکاف، م ۱۴.

روزها برای روزه معین شده بودند (که فرض آن است که روزه گرفته و اخلاص به اعتکاف است) و آنچه فوت شده، وصف است (معتکف بودن) که تفویض آن موجب کفاره و قضا است و مثل کلی مقید که بر مصادیق خارجی اش منطبق نشود نیست.

و آنچه ذکر کردیم (در قسم دوم یعنی نذر روزه معین)، هنگامی است که اخلاص به پیوستگی اعتکاف موجب کمتر شدن اعتکاف از سه روز نگردد؛ وگرنه تعیین زمان برای اعتکاف منافات با اعتبار سه روزه اعتکاف پیدا نمی‌کند؛ (یعنی باید رعایت سه روز اعتکاف گردد). پس با انفصال (سه روز) از ابتدا اعتکافش را شروع می‌کند، بنابر ظاهر؛ یعنی اعتکاف را به گونه‌ای که پیوستگی در آن رعایت شود، قضا می‌نماید.

اگر مقداری از روزهای معین شده در نذر باقی مانده، ابتدای اعتکاف جدید را از آن‌ها قرار دهد، بنابر احتیاط؛ و در این روزها نیت وظیفه فعلی (مافی الذمه) داشته باشد و در خارج این روزها نیت قضا نماید.^۱

آیت‌الله تبریزی:

اگر کسی نذر کند روزهای معینی را معتکف باشد و از آن ایام معین تخلف نماید، یک روز یا بیشتر، بنابر احتیاط قضای آن واجب است.^۲

۱. بهجت، جامع المسائل، ج ۲، ص ۴۸، م ۱۳.

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶.

۴.۶.۱۰. اخلال در نذر اعتکاف غیرمتوالی

در صورتی که نذر کند چهار روز معتکف شود و پی‌درپی بودن را شرط نکرده باشد و این مطلب از نحوه نذر وی نیز استفاده نشود، سپس در روز چهارم کاری که اعتکاف را باطل می‌کند، انجام دهد، باید روز چهارم را قضا کند (۱) و دو روز دیگر بر آن بیفزاید و بهتر آن است (۲) که روز قضا را اولین روز از این سه روز (در نیت خود) قرار دهد؛ (۳) هر چند مختار است هر روز از این سه روز را نیت قضا کند (مشهور).^۱

(۱) آیت‌الله خوئی:

تعبیر به قضا، مسامحی است.

(۲) آیت‌الله مکارم:

بلکه احوط این است.

(۳) آیت‌الله سیستانی:

اظهار آن است که اثری در تعیین آن نیست؛ بلکه روزه قضا انطباق قهری بر این سه روز پیدا می‌کند.^۲

آیت‌الله تبریزی:

اگر اعتکاف چهار روز را نذر کرد و پیوستگی آن چهار روز را شرط ننماید و روز چهارم را برخلاف نذرش عمل کند و از اعتکاف خارج شود، باید اعتکاف آن روز را به‌جا آورد و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۵.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، حواشی، م ۱۵.

۳. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۶۰.

۱۱.۶.۴. نذر اعتکاف پنج روز

هرگاه نذر کند پنج روز معتکف شود، باید یک روز دیگر بر آن بیفزاید؛ چه پی در پی به جا آورد یا به شکل ناپیوسته (مراجع عظام).^۱

۱۲.۶.۴. ترک نذر معین

اگر نذر کند در زمان معینی (مثلاً یک ماه معین از سال، یا روزهای معینی از ماه خاص) معتکف شود، سپس در آن ایام مخصوص به خاطر فراموشی یا عمداً و عسیاناً یا بر اثر اضطرار، اعتکاف را ترک کند، قضای آن واجب است؛ (۱) و اگر تشخیص ماه‌ها مشکل شود و در نتیجه نتواند ماه مورد نظر را به طور قطعی مشخص کند، به ظن خود عمل می‌کند (۲) و اگر ظنی نداشت، بین موارد احتمال مخیر است (صاحب عروه).^۲

(۱) مرحوم امام و آیات عظام خوئی و سیستانی:

بنابر احتیاط.^۳

(۲) مرحوم امام:

محل اشکال است و مشکل‌تر تخییر در فرض عدم ظن است. بلکه اگر حرجی نباشد، احوط جمع بین احتمالات است.^۴

آیت‌الله خوئی:

بلکه ظاهر وجوب احتیاط است، تا زمانی که اعتکاف حرجی شود و حکم ظن در این مسأله

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۶، بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۸، س ۳۱۶۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۷.

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۱۳۲.

۴. همان.

حکم شک است.^۱

آیت الله گلپایگانی:

بلکه باید احتیاط کند، مادامی که حرجی نباشد و در فرض حرج، باید عمل به ظن کند و اگر ظنی نداشت، آخرین زمانی را که احتمال می دهد منذور بر آن منطبق باشد، انتخاب می کند و آن را به قصد مافی الذمه می آورد، بدون قصد ادا یا قضا.^۲
آیت الله سیستانی:

بلکه باید هر ماهی را سی روز حساب کند، مادامی که علم به نقصان به حسب معمول نداشته باشد.^۳

آیت الله فاضل:

بلکه باید احتیاط کند به جمع کردن بین احتمالات، مادامی که مستلزم حرج نشود؛ بدون فرق بین صورت ظن و عدم آن.^۴
آیت الله مکارم:

مگر اینکه احتیاط ممکن باشد و عسر و حرج لازم نیاید؛ که احتیاط واجب آن است مطابق احتیاط عمل کند و چنانچه به هیچ کدام از ماه ها ظن ندارد، بین ماه هایی که محتمل است، مخیر است.^۵

آیت الله تبریزی:

اگر زمان معینی را برای اعتکاف نذر کند، ولی آن اعتکاف را به جهت فراموشی یا نافرمانی یا

۱. همان.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲.

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۱۳۲.

۴. همان.

۵. حاشیه العروة الوثقی: اعتکاف عبادتی کامل، م ۳۵.

زیادی اضطرار ترک کند، بنابر احتیاط، قضای آن را به جا آورد.^۶

۷.۴. احکام مسجد

۱.۷.۴. وحدت مسجد

در اعتکاف معتبر است وحدت مسجد. بنابراین اعتکاف در دو مسجد جایز نیست؛ خواه متصل به هم باشند یا جدای از هم. بلی اگر اتصال به گونه‌ای باشد که یک مسجد به حساب آید، اشکالی ندارد. (مشهور).^۷

آیت الله بهجت:

وحدت مسجد شرط است، مگر در صورت اتصال زمین آن دو مسجد به یکدیگر که می‌تواند در هر کدام باشد؛ هر چند در نیت یکی را معین کرده، بنابر اظهر.^۸

آیت الله مکارم:

دلیلی بر لزوم وحدت مسجد در اعتکاف اصلاً نیست؛ بنابراین اعتکاف در دو مسجد متصل به هم صحیح است و این کلام بعضی از اعظام فقها نیز بوده است.^۹

آیت الله تبریزی:

اعتکاف باید در یک مسجد باشد، در دو مسجد

مشروع نیست.^{۱۰}

۶. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۷.

۷. العروة الوثقی ج ۲، ص ۸۲، ۱۸۰.

۸. استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۹، ۳۱۶۲م.

۹. حاشیه العروة الوثقی؛ اعتکاف عبادتی کامل، م ۳۸.

۱۰. استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۳۹.

۲.۷.۴. حدوث مانع در مسجد

هرگاه در مسجدی معتکف شود، سپس مانعی پیش آید که ادامهٔ اعتکاف در آن مسجد ممکن نباشد، مثل اینکه مسجد خراب شود، یا امنیت خود را از دست بدهد و مانند این‌ها، اعتکاف باطل می‌شود (۱) و اگر اعتکاف واجب بوده، استیناف یا قضای (۲) آن واجب است، در خود آن مسجد بعد از برطرف شدن مانع یا مسجد دیگر. بنابراین نمی‌تواند بنا را بر مقداری که معتکف شده، بگذارد و پس از برطرف شدن مانع، آن را ادامه دهد؛ چه در همان مسجد یا مسجد دیگر (مشهور).^۱

(۱) آیت‌الله مکارم:

حکم این مسأله از مسأله قبل روشن می‌شود. در نتیجه اعتکافش باطل نمی‌شود، بلکه آن را در مسجد جامع دیگری ادامه می‌دهد.^۲

(۲) آیت‌الله سیستانی:

بنابر احتیاط.^۳

۳.۷.۴. حکم پشت بام و زیرزمین و مانند آن

پشت بام، زیرزمین و محراب مسجد جزء مسجد محسوب می‌شود؛ (۱) مگر اینکه یقین داشته باشیم واقف، آن‌ها را جزء مسجد قرار نداده است. قسمت‌های توسعه یافتهٔ مساجد نیز حکم مسجد را دارد، به شرط آنکه جزء مسجد محسوب گردد

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، ۱۹۰، مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۳۳.

۲. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۱.

۳. تعلیقه العروة الوثقی؛ سیستانی، منهاج‌الصالحین، ص ۳۴۲.

(صاحب عروه).^۱

(۱) آیات عظام مرحوم امام، سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، گلپایگانی:
پشت بام و سرداب و محراب مساجد جزء مسجد به حساب می‌آید مگر آنکه بدانیم یا اطمینان پیدا کنیم که آن مکان جزء مسجد نیست، همچنین ملحقات مسجد، اگر به قصد اینکه جزء مسجد باشد به آن افزوده شده یا نشانه و اماره‌ای بر مسجد بودن آن باشد، حکم مسجد را داراست، مثل مکانی که در اثر توسعه به مسجد افزوده شده و به قصد اینکه جزء مسجد باشد آن را وقف نموده باشند یا اگر قصد واقف معلوم نیست، سیره مسلمانان و اهل مسجد و ظاهر حال عرف بر آن باشد که با آن مکان به عنوان مسجد رفتار نمایند.

در غیر این موارد اماکنی را که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، ایوان، راهروها، اتاق خادم و . . . و از قصد واقف اطلاع نداریم و نشانه‌ای هم بر جزء مسجد بودن آن نداریم، حکم مسجد را ندارد.

آیات عظام خامنه‌ای، خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، صافی، بهجت، فاضل لنکرانی:

پشت بام و سرداب و محراب مساجد جزء مسجد به حساب می‌آید مگر آنکه بدانیم یا اطمینان پیدا کنیم که آن مکان جزء مسجد نیست، همچنین ملحقات مسجد، اگر به قصد اینکه جزء مسجد باشد به آن افزوده شده، حکم مسجد را داراست،

مثل مکانی که در اثر توسعه به مسجد افزوده شده و به قصد اینکه جزء مسجد باشد آن را وقف نموده باشند.

در غیر این موارد اماکنی را که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، ایوان، راهروها، اتاق خادم و . . . و از قصد واقف اطلاع نداریم، حکم مسجد را ندارد.^۱

۱.۳.۷.۴. حکم صحن و حیاط مسجد
مرحوم امام و آیات عظام خامنه‌ای، گلپایگانی، صافی و بهجت:

آنچه به مسجد اضافه می‌شود، مانند دهلیز (صحن و سرای جدید) و مانند آن، این‌ها جزء مسجد نیستند؛ مگر علم پیدا شود که جزء مسجد قرار داده شده است.^۲
آیت‌الله فاضل:

اگر صحن و حیاط مسجد به گونه‌ای است که در آن نماز می‌خوانند و صیغهُ مسجدیّت در

۱. تحریر الوسیله مرحوم امام، ج ۱، القول فی شروطه، م ۷، ص ۲۸۰ و کتاب الطهارة، القول فی احکام النجاسات، م ۴، ص ۱۰۸؛ الاحکام الواضحة فاضل، الاعتکاف، م ۱۱۰۴، ص ۲۶۹ و کتاب الطهارة، م ۲۰۰، ص ۴۴؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۱، ص ۲۸۰؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۰، ص ۲۳۹ و استفتانات پیرامون اعتکاف، س ۵۲، ص ۳۹ و ۴۰؛ العروة الوثقی تعلیقه مرحوم امام، گلپایگانی، مکارم، سیستانی، نوری همدانی، خوبی، فاضل، شیرازی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۲۰ و ۲۳ و العروة الوثقی، ج ۱، کتاب الطهارة، فی احکام النجاسة، م ۱۶؛ منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی، تبریزی، وحید، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، م ۱۰۷۱ و غسل الجنابة، م ۱۸۰؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحّة الاعتکاف، م ۱۲۰۱، ص ۳۳۴؛ مجموعه استفتانات مقام معظم رهبری آیت‌الله خامنه‌ای در سایت ایشان: www.leader.ir

۲. روح‌الله خمینی رحمته‌الله علیه، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۰؛ صافی، هدایة العباد، م ۱۴۱۱؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۵؛ مجموعه استفتانات رهبری در سایت ایشان.

آن خوانده‌اند، مثل مسجد امام حسن عسکری
علیه‌السلام در قم، می‌توان در آن توقّف کرد؛
وگرنه نباید توقّف کرد.^۱
آیت‌الله بهجت:

در حال اعتکاف، نزول به سرداب (زیرزمین)
مسجد و رفتن به بام مسجد جایز است؛ ولی مقدار
اضافی اگر جزئیّتش مشکوک باشد، رفتن به آنجا
جایز نیست.^۲

آیت‌الله تبریزی:

چنانچه جزء مسجد نباشد، نمی‌شود.^۳

۱۰۳

۴.۷.۴. نیت مکان خاصی از مسجد برای

اعتکاف

هرگاه مکان خاصی از مسجد را به عنوان
محلّ اعتکافش تعیین کند، متعیّن نمی‌شود و
چنین قصدی بی‌اثر است؛ (۱) یعنی لازم نیست
در طول اعتکاف فقط در همان مکان باشد (مراجع
عظام).^۴

(۱) مرحوم امام:

حتّی اگر معیّن کند پشت بام یا طبقه بالا، نه
طبقه پایین یا برعکس، اثری ندارد؛ بلکه تعیین
جایی خاص در بعض موارد، چه بسا اشکال هم
در صحت اعتکاف وارد کند.^۵

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۶۰، ۶۱۸ م و ج ۲، ص ۱۸۲، ۴۵۶ م.

۲. استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۹، س ۳۱۶۴.

۳. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۳۸، س ۶۴۶.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۱.

۵. روح‌الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۰، مسئله ۸.

۵.۷.۴. مسجدیت قبر مسلم و هانی

قبر مسلم و هانی بنا بر ظاهر، جزء مسجد کوفه نیست (مراجع عظام).^۱

۶.۷.۴. شک در مسجدیت

هرگاه شک کند که فلان قسمت مسجد، حکم مسجد دارد یا از ملحقات و املاک مسجد است، حکم مسجد بر آن جاری نمی‌شود^۲ (مشهور).^۳ آیت‌الله مکارم:

مگر اینکه ظاهر حال آن باشد که جزء مسجد است. بنابراین در حیاط مسجدی که معلوم نیست صیغه وقف مسجد بر آن خوانده شده یا نه، نمی‌توان اعتکاف کرد.^۴

۷.۷.۴. کشف خلاف در مسجد بودن و

جامع بودن

هرگاه در مکانی به اعتقاد اینکه مسجد یا مسجد جامع است، معتکف شد، سپس معلوم شود که مسجد نیست یا مسجد جامع نیست، اعتکافش باطل است (مراجع عظام).^۵

۸.۷.۴. مسجد زنان برای اعتکاف

در اینکه اعتکاف باید در مسجد باشد، تفاوتی بین زن و مرد نیست. بنابراین زنان هم باید در

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۲.

۲. تفصیل فتاوی سابقاً بیان شد.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۳، تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۷، س ۷۶۴.

تذکر: م ۲۴، العروة الوثقی، سابقاً در راه‌های احراز مسجد جامع ذکر شد.

۴. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۱، م ۴۲.

۵. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۵.

مسجد جامع معتکف شوند و نمی‌توانند در مکانی که در داخل خانه برای نماز اختصاص داده‌اند و همچنین در مسجد قبيله (۱) و مانند آن معتکف شوند (مراجع عظام)^۱.
(۱) آیت‌الله مکارم:
یا در مسجدی که نماز جماعت مرتبی ندارد، معتکف شوند.^۲

۱۰۵

فصل چهارم / مسائل شروط اعتکاف

۸.۴. اعتکاف بچه ممیز

اعتکاف بچه ممیز که خوب و بد را تشخیص می‌دهد، صحیح است؛ بنابراین بلوغ شرط اعتکاف نیست (مراجع عظام)^۳.
آیت‌الله بهجت:
و اعتکاف صبی ممیز مطلقاً در حکم اعتکاف مردان است، در زمانی که استحباب در حقشان دارد؛ هم از حیث حکم وضعی و هم از حیث حکم تکلیفی، بنابراین اقوی^۴.
نکته: مسأله ۲۸ العروة الوثقی به جهت عدم ابتلاء مطرح نشد. مسأله ۲۹ (برگشت از اجازه پس از آن) هم چون در فرزند و همسر و مانند این‌ها کاربرد دارد، به صورت ذیل طرح شده است:

۹.۴. برگشت از اجازه اعتکاف

اگر زن از شوهرش برای اعتکاف اجازه بگیرد

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۶.

۲. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۲، م ۴۵.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۳، م ۲۷.

۴. وسیلة النجاة، ص ۳۳۳.

یا هرکسی که در اجازه گرفتن حکم زن را دارد،^۱ شوهر و مانند او تا زمانی که دو روز از اعتکاف گذشته است، می‌تواند از اجازه‌اش برگردد؛ اما بعد از گذشت دو روز، دیگر نمی‌تواند از اذن خود برگردد، چون تمام کردن اعتکاف در این هنگام واجب می‌شود. (مراجع عظام)^۲

۱۰۰۴. حکم جنابت در اعتکاف

اگر غسل جنابت بر معتکف واجب شود، لازم نیست که غسل را در مسجد انجام دهد، (۱) هر چند انجام غسل مستلزم آلوده کردن مسجد نباشد؛ هر چند احتیاط مستحب این است که در این صورت، در داخل مسجد غسل نماید. (صاحب عروه)^۳

(۱) مرحوم امام، آیت‌الله فاضل:

در مسجد الحرام و مسجد النبی غسل جنابت جایز نیست و واجب است با تیمم، از مسجد برای غسل خارج شود و در غیر مسجد الحرام و مسجد النبی نیز چنانچه غسل جنابت مستلزم مکث و توقّف باشد، غسل جایز نیست و گرنه می‌تواند در مسجد غسل نموده یا آنکه برای غسل از مسجد خارج شود و اگر در موردی که خروج واجب است چنانچه عمداً از مسجد خارج نشود، به خاطر توقّف حرام در مسجد، اعتکافش باطل

۱. مانند اجازه گرفتن اجیر خاص از مستأجر، اگر منافات با حق او به سبب قرارداد اجاره داشته باشد و مانند فرزند نسبت به والدین، اگر موجب اذیت آن‌ها باشد

(وسيلة النجاة، ج ۱، ص ۳۳۲، م ۱۱۹۳).

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۳، م ۲۹؛ اعتکاف عبادتی کامل؛ وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۳۳۲، م ۱۱۹۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، شرایط صحة الاعتکاف، مورد الثامن.

می‌گردد.^۱

آیات عظام گلپایگانی، صافی و مکارم:

هرگاه در مسجد جنب شود، باید برای غسل از مسجد خارج گردد و در مسجد الحرام و مسجد النبی باید فوراً تیمم نماید و از مسجد خارج شود و در سایر مساجد بدون تیمم از مسجد خارج می‌شود هر چند امکان غسل در مسجد بدون مکت و آلوده کردن مسجد فراهم باشد و اگر عمداً خارج نشد، به خاطر حرمت توقّف جنب در مسجد، اعتکافش باطل می‌گردد.^۲

آیت‌الله خویی:

اگر انجام غسل جنابت مستلزم هتک یا محذور دیگر باشد واجب است از مسجد برای غسل خارج شود و گرنه، چنانچه زمان غسل در مسجد بیشتر از زمان خروج وی از مسجد نباشد، انجام غسل در مسجد واجب است.

این حکم در زمانی است که نوع حدث، مانع از بودن در مسجد باشد؛ اما اگر مانع محسوب نشود مثلاً حدث مس میّت باشد، چنانچه امکان دارد در مسجد غسل کند، نباید برای غسل از مسجد خارج گردد.^۳

آیت‌الله سیستانی:

۱. روح‌الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، شرایط صحة الاعتکاف، مورد السابع، ص ۲۸۸ و ص ۲۹۰، م ۱۰؛ تعلیقه العروة الوثقی، شرایط صحة الاعتکاف، مورد الثامن و م ۳۱.

۲. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۴؛ صافی هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۳؛ اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۴؛ تعلیقه العروة الوثقی گلپایگانی، شرایط صحة الاعتکاف، مورد الثامن و م ۳۱.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثامن، م ۳۱؛ منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۷۳.

در غیر مسجدالحرام و مسجدالنبی از سایر مساجد، اگر انجام غسل جنابت مستلزم مکث و توقّف در مسجد یا هتک یا محذور شرعی دیگر مثل نجس شدن مسجد نباشد، بنابر احتیاط واجب لازم است در مسجد غسل نماید و گرنه جایز نیست در مسجد غسل کند هر چند زمان غسل کمتر از زمان خروج از مسجد باشد.

اما در مسجدالحرام و مسجدالنبی اگر غسل مستلزم محذور شرعی باشد، واجب است در بیرون مسجد غسل نماید و گرنه چنانچه زمان غسل طولانی‌تر از زمان تیمم و از زمان خروج نباشد، واجب است در مسجد غسل نماید.

این حکم در زمانی است که نوع حدث، مانع از بودن در مسجد باشد؛ اما اگر مانع محسوب نشود مثلاً حدث مس میّت باشد، چنانچه امکان دارد در مسجد غسل کند، بنابر احتیاط لازم نباید برای غسل از مسجد خارج گردد^۱.

۱۱.۴. بطلان اعتکاف با ماندن جنب

در مسجد

هرگاه در مسجد جنب شود و امکان غسل در مسجد نباشد، (۱) واجب است برای غسل کردن از مسجد خارج شود و اگر بیرون نرود، اعتکافش به خاطر حرمت ماندن جنب در مسجد باطل می‌گردد؛ (۲) (صاحب عروه)^۲.

۱. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثامن و ۳۱؛

منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۳، م ۱۰۷۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۳، م ۳۱.

(۱) آیات عظام خویی و گلپایگانی:

بلکه حتی اگر امکان غسل در مسجد هم باشد که تفصیل آن سابقاً بیان شد.^۱
مرحوم امام، آیات عظام فاضل، سیستانی و مکارم:

حکم غسل سابقاً بیان شد.

(۲) آیت‌الله فاضل:

حکم به بطلان، محلّ اشکال است.^۲
آیت‌الله خویی:

در اطلاق آن منع است و در آن تفصیلی است.^۳
بلی مکث و توقّف حرام، جزء اعتکاف محسوب نمی‌شود.

آیت‌الله سیستانی:

در آن تفصیل است.

پرسش: اگر شخص در ایام اعتکاف، در مسجد جنب شود، چه وظیفه‌ای دارد؟
آیت‌الله صافی:

چنانچه محتلم شده باشد، باید فوری از مسجد خارج شده، غسل جنابت انجام دهد و اعتکافش صحیح است؛ ولی اگر جنابت عمدی و برائش استمنا و مانند آن باشد، اعتکاف باطل می‌گردد.^۴
آیت‌الله بهجت:

باید فوراً غسل را به‌جا آورد. بنابراین اگر غسل در داخل و خارج مسجد ممکن است و غسل در

۱. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، شرائط صحة الاعتکاف، ص ۳۱م.

۳. برای آشنایی با تفصیل مذکور به المستند فی شرح العروة الوثقی، آیت‌الله خویی، ج ۲۲، ص ۴۴۲، ذیل م ۳۱م مراجعه فرمایید.

۴. پاسخ به سیصد مسأله، ج ۲ موجود در سایت، ص ۱۳۱.

مسجد محتاج توقف و مکث در مسجد است، فوراً خارج شود و در خارج غسل کند؛ در دو مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله و مسجد الحرام با تیمم خارج شود.^۱

پرسش: انجام غسل در مسجد برای معتکف چه حکمی دارد؟ آیا بین غسل جنابت و غسل مستحبی دیگر فرقی وجود دارد یا خیر؟
آیت الله تبریزی:

چنانچه مکث او در مسجد، حرام نباشد، مثل مستحاضه و کسی که غسل مس میت برعهده او می باشد، اگر بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند؛ و الا باید در خارج مسجد غسل کند. لکن برای غسل مستحب نمی شود از مسجد خارج شد؛ چنانچه مکث در مسجد، حرام، مثل جنب، اگر زمان غسل کردن در مسجد اکثر از زمان خروج نباشد و بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند؛ و الا باید خارج شود و در خارج از مسجد غسل کند.^۲

۱۲.۴. غصب در اعتکاف

اگر جایی از مسجد که قبلاً کسی آن را برای خود گرفته بود، غصب کند، به اینکه آن فرد را از آنجا کنار بزنند و خود جای آن بنشینند، بنابر اقوی اعتکافش باطل می شود؛ (۱) همچنین اگر بر روی فرش غصبی بنشینند؛ بلکه از نشستن بر زمین

۱. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۵۰، س ۳۱۶۶.

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۴، س ۷۴۷.

مسجدی که با خاک یا آجر غصبی فرش شده است، احتیاطاً اجتناب کند؛ اگر اجتناب کردن متوقف بر خروج از مسجد است، احتیاطاً خارج شود. اما اگر با لباس غصبی باشد یا همراهش چیز غصبی باشد، ظاهراً اعتکاف باطل نیست (صاحب عروه).^۱

(۱) آیات عظام گلپایگانی و صافی:

اعتکافش بنا بر احتیاط واجب باطل است.^۲

مرحوم امام:

باطل نشدن خالی از قوت نیست.^۳

آیت الله فاضل:

اعتکاف باطل نیست.^۴

آیت الله سیستانی:

باطل شدن محلّ تأمل است.^۵

آیت الله مکارم:

بطلان اعتکاف به خاطر غصب مکانی از مسجد که معتکف دیگری آنجا را برای اعتکافش در نظر گرفته و وسایلش را در آنجا نهاده، مورد اشکال است. اما اگر بر روی سجاده غصبی معتکف شود، بدون شک اعتکافش باطل می شود.^۶

مسأله: اگر معتکف جای شخص دیگری را که در مسجد برای خودش گرفته است، غصب کند: آیات عظام مرحوم امام، مقام معظم رهبری،

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۴.

۲. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۴۱۵م؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۴۱۵م.

۳. امام خمینی رحمته الله علیه، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۰.

۴. الاحکام الواضحه، ص ۲۷۰.

۵. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۴.

۶. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۲. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف،

سوال ۳۲.

فاضل لنکرانی، سیستانی، نوری همدانی:
اعتکافش باطل نمی‌شود هرچند گناه کرده
است.

آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم شیرازی:
بطلان اعتکافش محلّ اشکال است.
آیات عظام گلپایگانی، صافی:
بنابراحتیاط واجب اعتکافش باطل می‌شود.
آیات عظام اراکی، وحید خراسانی:
اعتکافش باطل می‌شود.
آیت الله بهجت:

در صورتی که مکان نشستن منحصر به همان
مکان غصبی باشد، اعتکافش باطل است ولی
اگر مکان نشستن منحصر به محلّ غصبی نباشد،
اعتکافش صحیح است.^۱
مسأله: اگر معتکف عمداً بر روی فرش غصبی
بنشیند:

آیات عظام مرحوم امام، خوئی، تبریزی، فاضل
لنکرانی، وحید خراسانی، سیستانی، مکارم
شیرازی، نوری همدانی:
اعتکاف باطل نمی‌شود.
آیات عظام گلپایگانی، صافی:
بنابراحتیاط واجب، اعتکافش باطل می‌شود.
آیت الله اراکی:
اعتکافش باطل می‌شود.

۱. تحریر الوسیلة، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۱۱؛ وسیلة النجاة
بهجت، خاتمة فی الاعتکاف، م ۱۲۰۵؛ الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی،
الاعتکاف، م ۱۱۰۸؛ هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۵؛
هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۴؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی،
وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، م ۱۰۷۷؛ تعلیقه العروة الوثقی
اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۲.

آیت‌الله بهجت:

در صورتی که مکان نشستن منحصر به همان فرش غصبی باشد، اعتکافش باطل است ولی اگر مکان نشستن منحصر به همان فرش غصبی نباشد، اعتکافش صحیح است.^۱

۱۳.۴. فراموشی در غضب

هرگاه بر اثر فراموشی یا نا آگاهی از حکم شرعی (۱) یا اکراه (۲) یا اضطرار، بر چیز غصبی معتکف شود، ضرری به اعتکافش نمی‌زند (مشهور).^۲

(۱) آیات عظام مکارم و گلپایگانی:

مشروط بر اینکه جاهل قاصر باشد.^۳

(۲) آیت‌الله گلپایگانی:

جواز تصرف در مال دیگران به اکراه و اضطرار ممنوع است؛ بلی هنگام تزاحم، رخصت در ارتکاب آن در موردی که اهمیتش از غضب بیشتر باشد مثل حفظ جان داده شده است.

۱۴.۴. خارج نشدن در صورت وجوب

خروج

اگر خروج از مسجد بر معتکف واجب شود، مثلاً برای پرداخت بدهی یا انجام واجب دیگری که متوقف بر خروج از مسجد است و از مسجد خارج نشود، مرتکب گناه شده، ولی اعتکافش باطل

۱. همان

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۴، م ۳۳.

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۹۰، م ۳۳، حاشیه مکارم.

نمی‌شود (مراجع عظام).^۱

آیت‌الله بهجت:

اگر خروج از مسجد از جهت پرداختن دین و قرض که پرداخت آن بر او واجب است یا به جهت رفتن به کار دیگر که ادای آن متوقف بر خروج از مسجد است، بر او واجب باشد، ولی از مسجد خارج نشود، اگرچه کار حرامی کرده است، ولی اعتکاف او صحیح است.^۲

۱۱۴

احکام اعتکاف

۱۵.۴. رعایت نزدیک‌ترین راه و زیرسایه رفتن

۱.۱۵.۴. حکم رعایت نزدیک‌ترین راه

معتکف نباید بیش از مقدار حاجت و ضرورت بیرون مسجد بماند، بر این اساس سؤال ذیل مطرح می‌گردد:

پرسش: آیا مراعات نزدیک‌ترین مسیر در هنگام خروج از محل اعتکاف واجب است؟

صاحب عروه، مرحوم امام، مقام معظم رهبری آیات عظام وحید خراسانی، گلپایگانی، صافی، سیستانی، اراکی، فاضل، نوری همدانی: احتیاط واجب است.

آیت‌الله بهجت:

بلی، باید نزدیک‌ترین مسیر را برگزیند.

آیت‌الله مکارم شیرازی:

انتخاب نزدیک‌ترین راه واجب نیست مگر آنکه

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۴

۲. استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۵

اختلاف دو راه بسیار زیاد باشد.

آیات عظام خوئی، تبریزی:

احتیاط مستحب است.^۱

سوال: کسی که از مسجد برای غسل واجب خارج می شود آیا می تواند با وجود حمام نزدیک به مسجد، به حمام دورتر برود؟

آیت الله خامنه ای:

باید محلی را انتخاب کند که مستلزم مکث

کمتر در خارج مسجد باشد.

آیت الله سیستانی:

حمامی را انتخاب کند که رفتن به سوی آن

و غسل کردن در آن نسبت به حمام دیگر وقت

کمتری را اشغال می کند.

آیت الله مکارم شیرازی:

هرگاه زمان آنها مساوی باشد اولویت با حمام

نزدیک است.

آیت الله صافی:

اگر مستلزم توقف کمتر نمی شود نمی تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

اقترب طرق را اختیار کند.

آیت الله بهجت:

برای هر حاجت و ضرورتی که از مسجد خارج

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمة فی الاعتكاف، القول فی شروطه، م ۹؛ الاحكام الواضحه، فاضل، الاعتكاف، الشرط السادس؛ هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتكاف، شروط الاعتكاف، م ۱۴۱۳؛ هداية العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتكاف، شروط الاعتكاف، م ۱۴۱۳؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتكاف، م ۱۲۰۳؛ زبدة الاحكام اراکی، الاعتكاف، شروطه، م ۲ ص ۱۵۲، مقام معظم رهبری احكام اعتكاف سوال ۴۰؛ تعلیقه العروة الوثقی مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتكاف، م ۳۵؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی ج ۱، الخاتمة فی الاعتكاف، الشرط السادس.

می‌شود باید اقتصار بر اقل نماید از جهت خروج از مسجد.

آیت‌الله فاضل لنکرانی:

خیر

آیت‌الله شبیری زنجانی:

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود؛ نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شخص در انتخاب مخیر است و الا هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد لازم است انتخاب شود.^۱

سوال: شخصی در حال اعتکاف احتیاج به طهارت (وضو یا غسل چه واجب چه مستحب) پیدا می‌کند اگر طهارت در نزدیک‌ترین محل خارج مسجد، مستلزم توقّف و مکث زیاد در خارج مسجد است آیا می‌تواند به مکان دورتر که زمان کمتری معطل می‌شود برود؟

آیت‌الله خامنه‌ای:

هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد باشد، باید انتخاب شود.

آیت‌الله سیستانی:

میزان، دوری یا نزدیکی به مسجد نیست بلکه میزان، بودن در خارج مسجد است که باید سعی شود هر چه کمتر در خارج مسجد توقّف کند.

آیت‌الله شبیری زنجانی:

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود؛ نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر

مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شخص در انتخاب مخیر است و گرنه هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد، لازم است انتخاب شود.

آیت الله مکارم شیرازی:

آری این کار اولویت دارد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

بلی می تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

اختیار کند توقف کمتر را.

آیت الله بهجت:

برای هر حاجت و ضرورتی که از مسجد خارج می شود باید اقتصار بر اقل نماید از جهت خروج از مسجد.

آیت الله نوری همدانی:

بلی، باید به آنجا که زمان کمتر می برد، برود.

آیت الله فاضل لنکرانی:

مانعی ندارد، بلکه باید به جایی برود که زمان

کمتری خارج مسجد باشد.^۱

آیت الله تبریزی: در فرض زمان کمتر، مانعی

ندارد.^۲

سوال: حکم مسأله قبل در مورد تخلی و توالی و رفتن چیست؟

گاه توالی نزدیک شلوغ است و مستلزم توقف زیاد در خارج مسجد است ولی در

توالی دورتر کمتر معطل می گردد؟

آیات عظام خامنه ای، مکارم شیرازی، صافی

۱. استفتائات خصوصی کتبی

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۷۲۹، ص ۱۵۲

گلپایگانی، وحید خراسانی، بهجت، فاضل، شبیری زنجان، سیستانی، نوری همدانی: حکم مسأله قبل را دارد.^۱

۲.۱۵.۴. حکم توقف و مکث

واجب است به مقدار ضرورت مکث کند (مراجع عظام).

۳.۱۵.۴. حکم نشستن در زیر سایه

معتکف در خارج از مسجد، در صورت امکان نباید زیر سایه بنشیند، لذا نشستن زیر سایه در خارج از محلّ اعتکاف، اگر قضاء حاجت و رفع نیاز متوقف بر نشستن باشد، اشکال ندارد. (مراجع عظام)^۲

۴.۱۵.۴. حکم راه رفتن در زیر سایه

احتیاطاً زیر سایه راه نرود. (صاحب عروه) آیات عظام مرحوم امام، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، سیستانی، نوری همدانی، خوئی، تبریزی:

بلی می‌تواند؛ هر چند احتیاط مستحب ترک آن است.

آیات عظام صافی، اراکی، بهجت: بنا بر احتیاط واجب زیر سایه راه نرود. آیت الله گلپایگانی:

۱. استفتاء خصوصی کتبی

۲. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۴۰.

نباید زیر سایه راه برود.^۱

۴. ۱۵. ۵. حکم نشستن در غیر زیر سایه

آیا معتکف در خارج از مسجد می تواند در مکانی که سایه نیست مثلاً زیر آفتاب بنشیند:
آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خوئی، فاضل، تبریزی، صافی، وحید خراسانی، نوری همدانی، بهجت:
بنابر احتیاط واجب نشینند مگر در حال ضرورت.

آیت الله سیستانی:

بنابر احتیاط واجب بعد از قضاء حاجت و رفع نیاز نشینند مگر در حال ضرورت.
آیت الله مکارم شیرازی:
نباید بنشینند.^۲

۴. ۱۶. خروج طولانی

هرگاه بنابر ضرورتی از مسجد خارج شد و

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹؛ تعلیقه العروة الوثقی خوئی، سیستانی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحة، م ۳۵، تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۲۵، پاورقی ۲، ص ۲۵۸؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، الاحکام الواضحة فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲، مقام معظم رهبری احکام اعتکاف، سوال ۴۰؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۳.
۲. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹؛ هداية العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۲؛ هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۳، الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس؛ زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۲؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس؛ تعلیقه العروة الوثقی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۵.

خروجش طولانی گردد، به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکافش باطل می‌شود (مراجع عظام).^۳

۱۷.۴. تفاوت‌نداشتن اقسام بودن در

مسجد

تفاوتی بین انواع توقّف و بودن در مسجد نیست. بنابراین می‌تواند بایستد یا بنشیند یا بخوابد یا راه برود؛ زیرا آنچه لازم است، آن است که به قصد عبادت در مسجد توقّف کند، به هر شکلی که باشد (مراجع عظام).^۴

۱۲۰

احکام اعتکاف

۱۸.۴. طلاق رجعی در اعتکاف

هرگاه مردی همسر معتکفش را طلاق رجعی دهد، بر زن واجب است که برای سپری کردن عده طلاق به منزلش بازگردد. (۱) بنابراین، اعتکافش باطل می‌شود و چنانچه واجب نامعین و غیرمحدود بوده، پس از تمام شدن عده باید آن را از سر گیرد و اگر واجب معین بوده، (۲) بعید نیست (۳) که مخیر باشد (۴) بین تمام کردن اعتکاف، سپس خروج یا باطل کردن اعتکاف و خروج؛ چون دو واجب با هم تراحم کرده‌اند (۵) و دلیلی بر اهمیت یکی بر دیگری نداریم. اما اگر طلاق بائن باشد، اعتکافش صحیح و خروج از مسجد لازم نیست؛ زیرا واجب نیست زن در عده

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۶؛ استفتائات آیت‌الله بهجت، ج ۲، ص ۴۴۵.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۷.

طلاق بائن در منزل مشترک باشد (مشهور).^۱
(۱) آیت الله سیستانی:

خروج واجب است، در صورتی که شوهر اجازه تمام کردن اعتکاف را نداده باشد و این در صورتی است که تمام کردن اعتکاف واجب نباشد و یا فقط به نذر واجب باشد و گرنه باید اعتکاف را تمام کند، چنانچه شرط رجوع نکرده باشد و اگر خروج از مسجد و رفتن به منزل واجب باشد و خارج نشود، باطل شدن اعتکاف محل اشکال است.

(۲) آیت الله گلپایگانی:

این حکم در واجب معین، بعد گذشت دو روز است؛ اما در غیر آن، مثل واجب شدن به اجاره و نذر و مانند این‌ها، ظاهر این است که خروج واجب است؛ چون طلاق کشف می‌کند که اعتکاف قبل روز سوم باطل است.

(۳) مرحوم امام:

مسأله، مشکل و محل تردید است و نیاز به تأمل بیشتر دارد.

(۴) آیت الله مکارم:

اقوی بطلان اعتکاف و رعایت عدّه است، مشروط بر اینکه وجوب اعتکاف به خاطر نذر یا اجاره بوده باشد؛ هر چند ما در اصل عبادات استیجاریه اشکال داریم؛ اما اگر به غیر نذر و اجاره واجب شده، احتیاط تقدیم عدّه است؛ چون اهمیت دارد.

آیت الله فاضل:

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۸.

احتیاط خارج شدن و قضا کردن اعتکاف است.
(۵) آیت الله خویی:

درمورد دو روز اول، وجهی برای واجب بودن اعتکاف در این دو روز بر زن نیست؛ مگر به وسیله نذر یا مانند آن واجب باشد که در این صورت اگر شوهر اذن در تمام کردن اعتکاف بر همسر خود داد، باید اعتکاف را تمام کند به خاطر وفای به نذر و اگر اذن نداد، باید خارج شود؛ چون کاشف از این است که اعتکاف از اول باطل بوده است؛ پس بنابر هر دو فرض، تراحمی وجود ندارد. اما نسبت به حکم روز سوم اعتکاف، اگر گفتیم وجوب رفتن زن به منزل و خروج از مسجد، از احکام عده است و شوهر هم اذن به تمام کردن اعتکاف نداده است، تراحم بین واجب بودن اعتکاف و وجوب خروج وجود دارد؛ اما اگر وجوب خروج، از احکام زوجیت باشد، اتمام اعتکاف بر او واجب است و خروج لازم نیست، هر چند شوهر اذن ندهد؛ چون طاعت از مخلوق در معصیت خداوند متعال جایز نیست.^۱
آیت الله مکارم:

اگر زنی را که معتکف است، طلاق رجعی دهند، اعتکافش باطل می شود و باید به خانه شوهر برای ادامه عده برود؛ زیرا زن در مدت عده طلاق رجعی نباید از خانه شوهر خارج شود.^۲

۱. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، م ۳۸.

۲. استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۶۶.

۱۹.۴. زمان واجب شدن اعتکاف

همان گونه که گذشت، اعتکاف یا واجب معین است یا واجب موسع و غیر معین از نظر زمان انجام و یا مستحب.

اگر اعتکاف واجب معین باشد، مثل اینکه نذر کرده دهه آخر ماه مبارک رمضان امسال را معتکف شود، به مجرد شروع اعتکاف، بلکه قبل از شروع، انجام آن در زمان خودش واجب است و رجوع و عدول از آن جایز نیست. اما در واجب موسع، مثل اینکه نذر کرده ده روز از ماه مبارک رمضان امسال را معتکف شود و همچنین در اعتکاف مستحبی قبل از تکمیل دو روز اول، حق رجوع و عدول دارد؛ اما پس از گذشت این زمان یا در روز سوم، اعتکاف واجب می‌گردد و رجوع جایز نیست. ولی احتیاط آن است که در این دو مورد، مخصوصاً در واجب موسع، هنگامی که اعتکاف را شروع کرد، عدول نکند و آن را به اتمام برساند (مراجع عظام).^۱

۲۰.۴. شرط خروج از اعتکاف و شرط

منافی

معتکف می‌تواند به هنگام نیت اعتکاف، شرط کند که هر زمان خواست حتی در روز سوم، از اعتکاف خارج شود؛ اعم از اینکه خروج از اعتکاف را مشروط به حادث شدن امری کند یا نه؛ (۱) ولی نمی‌تواند شرط کند که منافیات اعتکاف، نظیر هم بستن با همسر و مانند آن را در حال اعتکاف انجام دهد، شایان ذکر است شرط مذکور

باید به هنگام نیت اعتکاف ذکر گردد و چنانچه شرط مقارن با نیت اعتکاف نباشد (چه قبل از آن و چه بعد از آن) اثر ندارد؛ بنابراین اگر شرط مذکور بعد از نیت اعتکاف ذکر شود، اعتباری ندارد، هرچند قبل از شروع روز سوم اعتکاف باشد. هرگاه به هنگام نیت اعتکاف، شرط عدول کند، سپس آن را اسقاط کند، این اسقاط تأثیری ندارد؛ هرچند احتیاط آن است که آثار سقوط شرط را جاری کند، یعنی پس از تکمیل دو روز عدول نکند و روز سوم را نیز در اعتکاف بماند (صاحب عروه).^۱

(۱) مرحوم امام:

شرط رجوع به طور مطلق حتی بدون حادثی، محل اشکال، بلکه منع است. بلی عذر، اعم است از عذر عادی مثل آمدن همسر یا عذر دیگر.^۲

آیات عظام مکارم و سیستانی:

و احتیاط آن است که شرط مذکور برای عذری هرچند عرفی باشد.^۳

آیت الله فاضل:

روز سوم واجب است؛ مگر وقتی که در هنگام نیت، شرط کند اگر عارضه رخ داد، از اعتکاف منصرف شود و آن عارضه در روز سوم حادث شود. در اینجا اگر خواست، می تواند از اعتکاف برگردد و شرط اگر مقارن با نیت نباشد، اعتباری ندارد؛

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۶، ۴۰م؛ مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۳، آیا شخص معتکف می تواند در ابتدای اعتکاف هنگام نیت کردن شرط کند اگر عذری برای او پیش آید حتی در روز سوم هم دست از اعتکاف بردارد؟ بله می تواند.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۱.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۴.

چه قبل از نیت باشد، چه بعد از شروع در اعتکاف.^۱
آیت الله تبریزی:

در صورتی که اعتکاف واجب معین نباشد، در دو روز اول می تواند رجوع کند و همچنین اگر شرط رجوع در ابتدا کند، هر وقت خواست، می تواند رجوع کند؛ در غیر این دو صورت نمی تواند.^۲

(مراجع عظام): انسان می تواند از آغاز، هنگام نیت اعتکاف شرط کند که اگر مشکلی پیش آمد اعتکاف را رها کند بنابراین صورت، در وقت پیشامد مانع، رها کردن اعتکاف اشکال ندارد حتی در روز سوّم. اما شرط بعد از شروع اعتکاف یا قبل از شروع آن صحیح نیست بلکه باید همزمان با نیت اعتکاف باشد.

پرسش: آیا معتکف در حین اعتکاف می تواند شرط کند بدون عارض شدن هیچ سببی بتواند اعتکاف را قطع نماید؟

مرحوم امام:

خیر نمی تواند.

آیات عظام تبریزی، صافی، خوئی، گلپایگانی، اراکی، فاضل لنکرانی، بهجت، نوری همدانی؛ بلی می تواند.

آیات عظام وحید خراسانی، سیستانی، مکارم شیرازی:

محل اشکال است.^۳

۱. الاحکام الواضحه، ص ۲۷۰.

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۴۱، سؤال ۶۶۳.

۳. هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۷؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۶؛ وسیلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۷؛ تحریر الوسیله، فی شروط الاعتکاف، م ۱۳، ص ۲۸۱ و ۲۸۲؛ زبده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۴، ص ۱۵۳؛ تعلیقه العروة الوثقی،

۲۱.۴. شرط عدول در نذر

همان گونه که شرط عدول به هنگام نیت اعتکاف جایز است، همچنین می‌توان به هنگام نذر اعتکاف، چنین شرطی را در صیغۀ نذر گنجانده؛ (۱) مثل اینکه بگوید: «لله علیّ أن أعتکف بشرط أن یکون لی الرجوع عند عروض کذا او مطلقاً.» (۲) برای خدا بر عهده من است که معتکف شوم به شرط آنکه به هنگام پیش آمد عذر یا به طور مطلق حق رجوع داشته باشم، در این صورت، حق عدول دارد؛ (۳) هرچند به هنگام نیت اعتکاف، آن را شرط نکرده باشد.

پس شرط کردن در هنگام نذر، در جواز عدول کفایت می‌کند. (۴) و لکن احتیاط (۵) این است که این شرط در هنگام شروع اعتکاف ذکر شود. و در این مورد، فرقی بین نذر ایام معین یا غیر معین و پشت سرهم بودن یا نبودن نیست و در همه این موارد، اگر در نذر شرط کرده باشد عدول جایز است و اگر عدول کرد، دیگر قضا در فرض معین بودن و از سرگرفتن آن در صورت نامعین بودن لازم نیست. (صاحب عروه)^۱

(۱) آیت‌الله گلپایگانی:

شرط کردن عدول در نذر، محلّ تأمل است؛ بلکه منع است، بلی نذر اعتکاف مشروط صحیح است.

→ اراکی، مکارم، فاضل، نوری همدانی، کتاب الاعتکاف، شرائط الاعتکاف، م ۴۰؛ الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، م ۱۱۰۵ و ۱۱۰۶، ص ۲۶۹ و ۲۷۰؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، فصل دوم، م ۱۰۷۴.
۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۶، م ۴۱.

آیت‌الله سیستانی:

به اینکه منذور(اعتکاف) مشروط باشد.

آیت‌الله مکارم:

البته این شرط در صورتی صحیح است که معنایش نذر اعتکاف مشروط باشد؛ سپس به هنگام وفای به نذر، نیت کند آنچه را نذر کرده، هرچند به صورت اجمالی، به جا آورد؛ تا اینکه اشتراط عدول در حقیقت در نیت اعتکاف باشد. در غیر این صورت، دلیلی بر صحت آن وجود ندارد. ولیکن احتیاط آن است که شرط را به هنگام نیت و شروع اعتکاف نیز ذکر کند.

(۲) آیت‌الله سیستانی:

شرط جواز عدول به طور مطلق و بدون پیش آمدن عذر، محل اشکال است همچنان که گذشت.

(۳) آیت‌الله خویی:

این در صورتی است که اعتکافش به عنوان وفای به نذر باشد؛ وگرنه، عدول از اعتکاف در روز سوم جایز نیست. و در این فرض، اگر مخالفت کرد و در روز سوم عدول کرد، گناه کرده است، هر چند وفای به نذر شده است و بنابر احتیاط واجب، قضای آن هم بروی لازم است.

(۴) آیت‌الله گلپایگانی:

بلکه کفایت نمی‌کند. پس اگر در اعتکاف شرط نکرده باشد، واجب است که سه روز اعتکاف را تمام کند؛ هرچند وجوب اتمام به واسطه نذر نیست.

آیت‌الله فاضل:

ظاهر عدم کفایت است و لازم است رجوع در ضمن اعتکاف شرط شده باشد.

(۵) مرحوم امام:

احتیاط مذکور ترک نشود.^۱

۲۲.۴. شرط حق عدول و فسخ اعتکاف

دیگر

معتکف نمی‌تواند در یک اعتکاف شرط کند که حق عدول در اعتکاف دیگر غیر از اعتکافی که شرط در ضمن آن ذکر شده را داشته باشد، همان‌گونه که نمی‌تواند شرط کند که حق فسخ اعتکاف شخص دیگر، اعم از فرزند یا خدمتکار یا فرد بیگانه‌ای را داشته باشد (مراجع عظام).^۲

۲۳.۴. تعلیق در اعتکاف

تعلیق در اعتکاف جایز نیست؛ بنابراین اگر اعتکافش را معلق بر چیزی کند که منافات با تحقق قصد اعتکاف داشته باشد، باطل است. اما اگر آن را معلق بر شرطی کند که به هنگام نیت می‌داند آن شرط حاصل خواهد شد، اشکال ندارد و این درحقیقت تعلیق در اعتکاف شمرده نمی‌شود (مراجع عظام).^۳

آیت‌الله مکارم:

تعلیقی که منافی با تحقق قصد اعتکاف باشد، مبطل است، نه مطلق تعلیق.^۴

۱. تعلیقه العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۴۱، اعتکاف عبادتی، کامل، ص ۸۷.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۴۲.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۴۳.

۴. حاشیه العروة الوثقی.

فصل پنجم
محرمات اعتكاف

محرمات اعتکاف عبارتند از:

۱. آمیزش با همسر
 ۲. استمناء
 ۳. بوسیدن عطریات و بوهای خوش
 ۴. خرید و فروش
 ۵. جدال و مجادله
- تفصیل احکام هر مورد در ذیل مطرح میگردد.

۱۳۱

فیهما

فصل پنجم / محرمات اعتکاف

۱.۵. آمیزش

جماع و آمیزش با همسر (از جلو یا پشت) در حال اعتکاف جایز نیست هر چند موجب انزال و خروج منی نشود و ارتکاب عمدی آن اعتکاف را باطل می‌کند. (مراجع عظام)^۱

لمس کردن و بوسیدن همسر به قصد شهوت حرام است و در نگاه با شهوت، احتیاط در ترک است. (صاحب عروه)^۲

پرسش: حکم لمس و بوسیدن با شهوت برای معتکف چیست؟

آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی، اراکی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی:

مبطل اعتکاف است و باید از آن اجتناب نمود.
آیات عظام خوئی، بهجت، صافی گلپایگانی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، سیستانی:
بنابر احتیاط واجب از آن اجتناب نمایند.
آیت‌الله تبریزی:

۱ . العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، مورد الاول. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف سوال ۴۹.

۲ . همان.

احتیاط مستحب است که از آن اجتناب نمایند.^۱

پرسش: حکم نگاه کردن با شهوت به همسر در ایام اعتکاف چیست؟

پاسخ: مبطل اعتکاف نیست ولی احتیاط مستحب آن است که در ایام اعتکاف از آن اجتناب شود. (مراجع عظام)^۲

۲، ۵. استمناء

معتکف بنا بر احتیاط واجب، باید از استمناء (هر چند به صورت حلال^۳) اجتناب نماید. (مراجع عظام).^۴

آیت الله تبریزی:

اگر معتکف عادت به این داشته باشد که اگر فکر بکند، جنب می شود و اگر در حال اعتکاف به فکری فرو رفت و بعد از حرکت منی، منی خارج نشد و جذب شد، در این صورت چنانچه احتمال خروج منی را بدهد، روزه اش باطل و اعتکافش نیز

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۸؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و استفتائات، ج ۲، س ۳۱۵۱؛ الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستمی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸؛ تعلیقه العروة الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف؛ استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، س ۵۰۲، ص ۱۶۶

۲. تعلیقه العروة الوثقی، امام، اراکی، گلپایگانی، خوبی، سیستمی، فاضل، نوری همدانی، مکارم، ج ۲، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف، استفتائات جدید، مکارم ج ۳، س ۳۲۴، ص ۱۰۸؛ اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۹.

۳. تذکر: استمناء به معنای خروج منی از طریق خودارضایی یا از طریق غیر همسر شرعی انسان، فی نفسه، حرام می باشد.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۷. مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۴۹،

باطل می‌شود.^۱

۳.۵. بوییدن بوی خوش

بوییدن بوی خوش و گل‌های خوش‌بو به قصد لذت حرام است؛ (۱) اما اگر بدون قصد لذت باشد، مثل اینکه فاقد حس شامه باشد، حرام نیست (مشهور).^۲

(۱) آیت‌الله سیستانی:

بوییدن بوی خوش مطلقاً حرام است هرچند برای خرید و فروش باشد؛ ولی بوییدن گل‌های خوش‌بو با قصد لذت حرام است و کسی که شامه ندارد، اشکال ندارد.^۳
مرحوم امام:

اگر کسی حسی بویایی دارد، ولی از بوی لذت نمی‌برد، بوییدن برای او اشکال ندارد.^۴
آیت‌الله گلپایگانی:

در عطر مطلقاً احتیاط کند هرچند بدون تلذذ (یعنی لذت بردن در این حکم اعتبار ندارد). بلی اعتبار تلذذ در بوییدن گل بعید نیست.^۵
آیت‌الله مکارم:

بوییدن عطریات و بوهای خوش، هرچند به قصد لذت نباشد، حرام است. مثل اینکه عطری را برای امتحان ببوید.^۶

پرسش: حکم بوییدن عطریات و بوهای خوش

۱. استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۴۰، س ۶۵۷.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۷. مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۴۹.

۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱ ص ۳۴۴، م ۱۰۷۸.

۴. حاشیة العروة الوثقی.

۵. حاشیة العروة الوثقی.

۶. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۹۰.

و گیاهان خوشبو در حال اعتکاف چیست؟

پاسخ: الف. حکم بوییدن عطریات:

برای معتکف در حال اعتکاف بوییدن عطریات در صورتی که از بوییدن آن لذت ببرد جایز نیست، هرچند لذت بدون اختیار حاصل گردد.

و اگر از بوییدن آن لذت نبرد:

آیات عظام مرحوم امام، مقام معظم رهبری، بهجت، خوئی، وحید خراسانی، اراکی: اشکال ندارد.

آیات عظام فاضل لنکرانی، تبریزی، گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

آیات عظام سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

برای معتکف بوییدن عطریات مطلقاً چه از بوییدنش لذت ببرد و چه لذت نبرد جایز نیست.

ب: حکم بوییدن گیاهان خوشبو:

برای معتکف در حال اعتکاف بوییدن گیاهان خوشبو مثل انواع گل‌های معطر، در صورتی که از بوییدن آن لذت می‌برد جایز نیست.

و اگر از بوییدن آن لذت نمی‌برد:

آیات عظام مرحوم امام، مقام معظم رهبری، خوئی، گلپایگانی، صافی، سیستانی، اراکی، وحید خراسانی، بهجت، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اشکال ندارد.

آیات عظام تبریزی، فاضل لنکرانی:

احتیاط واجب جائز نیست.^۱

۱.۳.۵. استشمام بوی عطر در مساجد:

سوال: در مساجد معمولاً غیر معتکفین عطر می‌زنند و گریزی از آن نیست، وظیفه معتکف چیست؟

آیت‌الله خامنه‌ای:

در مواردی که موجب استشمام بوی خوش نشود مانع ندارد و اگر بودن در آن مکان مستلزم بوییدن بوی خوش است باید آنجا را ترک کند.

آیت‌الله سیستانی:

در مساجدی که معمولاً غیر معتکفین عطر می‌زنند استشمام بوی عطر آنان جایز نیست ولی احساس بوی عطر ظاهراً مانعی ندارد و لازم نیست بینی خود را بگیرد.

آیت‌الله مکارم شیرازی:

عمداً بوی آنرا استشمام نکند هر چند بی‌اختیار به مشامش برسد.

آیت‌الله صافی گلپایگانی:

۱۳۵

۱. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، ص ۲۸۲؛ الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ ص ۲۷۰؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸، ص ۳۳۶ و استفتانات جدید، ج ۲، ص ۳۱۵۲؛ منهج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۹ و استفتانات پیرامون اعتکاف، ص ۱۰۰، ص ۷۱؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۲۰، هدایة العباد، مساله ۱۴۱۹، صافی؛ و منها: شم الطیب و الریحان مثلذذاً، ففاقد حاسة الشم لا یحرم علیه؛ گلپایگانی، هدایه، م ۱۴۲۰، تعلیقه العروة الوثقی، مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فصل فی احکام الاعتکاف؛ استفتانات جدید، مکارم، ج ۲، ص ۴۹۹، م ۱۶۵؛ مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۴۹.

استشمام عمدی نکند.
 آیت الله وحید خراسانی:
 اشکالی ندارد ولی عمداً استشمام نکند.
 آیت الله بهجت:
 بوییدن عطر و مواد خوشبو عمداً بر معتکف
 حرام است و از هر چه هم سبب آن می شود اختیاراً،
 باید اجتناب کند.
 آیت الله فاضل لنکرانی:
 باید از رسیدن به بینی جلوگیری کند.
 آیت الله نوری همدانی:
 اگر امکان دارد فاصله گرفته شود و استشمام
 نکند.
 آیت الله شبیری زنجانی:
 استشمام عطر جایز نیست ولی احساس بوی
 عطر ظاهراً مانعی ندارد.^۱

۲.۳.۵. استفاده از مواد شوینده و لوازم

معطر

س: آیا معتکف می تواند از مواد شوینده معطر و
 خوشبو از جمله صابون مایع یا جامد، شامپو، خمیر
 دندان (با قید خوشبو بودن) استفاده نماید؟
 آیت الله خامنه ای:
 در مواردی که موجب استشمام بوی خوش
 نشود مانع ندارد.
 آیات عظام سیستانی، شبیری زنجانی:
 بلی می تواند.

۱. استفتائات خصوصی کتبی؛ اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۲۳؛ مقام معظم
 رهبری احکام اعتکاف، سوال ۶۱.

آیت‌الله صافی گلپایگانی:

محل اشکال است.

آیت‌الله وحید خراسانی:

احتیاط واجب است که ترک کند.

آیت‌الله بهجت:

بوییدن عطر و مواد خوشبو عمداً بر معتکف

حرام است و از هر چه هم سبب آن می‌شود اختیاراً

باید اجتناب کند.

آیت‌الله فاضل لنکرانی:

اگر صدق بوی خوش و استعمال عطر کند حرام

است و بنابر احتیاط واجب موجب بطلان اعتکاف

می‌شود.

آیت‌الله نوری همدانی:

جائز نیست.

آیت‌الله مکارم شیرازی:

احتیاط واجب پرهیز است.^۱

۳.۳.۵. صابون‌ها و شامپوهای معطر^۲

آیت‌الله مکارم:

معتکف باید از صابون‌ها و شامپوهای معطر

احتیاطاً پرهیز کند.

آیت‌الله بهجت:

ظاهراً اگر بوییدن صادق نباشد، حرام نیست.^۳

۱. استفتائات خصوصی کتبی.

۲. آیت‌الله مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۲۳؛ آیت‌الله بهجت، استفتائات،

ج ۲ ص ۴۴۶.

۳. آیت‌الله بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۶؛ اگرچه این جواب در استفتاء مربوط

به بوی عطر، اما ظاهراً از جهت مبناء یکی است.

۴.۵. خرید و فروش

خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت در صورت عدم ضرورت، بنابر احتیاط واجب بر معتکف حرام است. ولی اشتغال به کارهای مباح دنیوی، حتی مثل خیاطی و بافندگی و مانند آن، اشکالی ندارد؛ هرچند ترک آن جز در موارد اضطرار، مطابق با احتیاط است و هرگاه برای تهیه مواد خوراکی ناچار از خرید و فروش شود و شخص غیر معتکفی که این کار را انجام دهد، نیابد و تهیه اجناس مذکور بدون خرید مثل هدیه یا قرض گرفتن امکان نداشته باشد، در این صورت خرید و فروش مانعی ندارد. (مراجع عظام).^۱

۵.۵. حکم انشاء عقد بیع و شراء از طریق تلفن همراه

س: انشاء عقد بیع و شراء و معامله برای معتکف از طریق تلفن همراه چه حکمی دارد؟
 آیت الله خامنه‌ای:
 در غیر موارد ضروری جایز نیست.
 آیات عظام سیستانی، فاضل لنکرانی و مکارم شیرازی:
 جایز نیست.
 آیات عظام وحید خراسانی و صافی گلپایگانی:
 اشکال دارد.
 آیت الله نوری همدانی:

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۷. محرمات الاعتکاف، مورد الرابع؛ صافی. هدایة العباد، ج ۱، مساله ۱۴۲۰؛ خوئی، وحید خراسانی، تبریزی، منهاج الصالحین، مساله ۱۰۲۸؛ بهجت وسیله النجاة، مساله ۱۲۰۸؛ از آیت الله زنجانی مدرکی پیدا نشد، مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۴۹ و ۵۲.

چنانچه ضرورت نداشته باشد، جائز نیست.

آیت الله حسینی شاهرودی:

معامله غیر ضروری گرچه حرام است ولی صحیح است و در صورت ضرورت، اگر بتواند، وکیل بگیرد یا نقل و انتقال را به غیر از بیع، مثل هدیه یا قرض انجام دهد و در صورت عدم امکان بیع اشکال ندارد.

آیت الله بهجت:

بیع و شراء مطلقاً بر معتکف حرام است.^۱

۱۳۹

وکیل کردن غیر برای خرید

س: آیا جایز است که معتکف کسی را برای خرید چه ضروری و چه غیر ضروری وکیل نماید؟
مقام معظم رهبری:

اگر برای خرید نیازمندی های هنگام اعتکاف باشد اشکال ندارد و اما در غیر آن موارد اگر وکیل کردن در هنگام اعتکاف باشد اشکال دارد.^۲

۶.۵. جدال (ممارات و مجادله کردن)

جدال بر سر مسائل دنیوی یا دینی به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت، حرام است؛ اما به نیت روشن شدن حقیقت و برطرف کردن خطا و اشتباه طرف مقابل، نه تنها اشکالی ندارد، بلکه از بهترین عبادات است. بنابراین ملاک، قصد و نیت معتکف است؛ زیرا که هرکس در گروهی نیات خویش است. (مراجع

۱. استفتائات خصوصی کتبی.

۲. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۵۳.

عدم لزوم اجتناب از آنچه بر محرم حرام است
بر فرد معتکف اجتناب از آنچه بر فرد مُحرم حرام
است، واجب نیست لذا پوشیدن لباس دوخته،
کندن مو، خوردن صید، خواندن عقد ازدواج و...
برای معتکف جائز است. (مراجع عظام)^۲
س: شانه زدن و یا در آینه نظر کردن معتکف
چه حکمی دارد؟

آیت الله نوری همدانی:

شانه زدن و در آینه نگاه کردن مانعی ندارد.^۳

آیت الله صافی گلپایگانی:

شانه زدن و نگاه در آینه حرام نیست هرچند

اولی ترک است.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، مورد الخامس، مقام معظم رهبری
احکام اعتکاف سوال ۴۹.

۲. منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام
الاعتکاف، م ۱۰۷۹؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۲؛
هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۱، امام خمینی علیه السلام، تحریر الوسیلة،
ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف،
م ۱۲۰۸؛ استفتانات، بهجت، ج ۲، س ۳۱۶۸ ص ۴۵۰؛ تعلیقه العروة الوثقی
اراکی، خوبی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲،
کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف؛ استفتانات جدید، مکارم،
ج ۲؛ س ۴۹۷ ص ۱۶۵؛ از آیت الله زنجانی مدرکی پیدا نشد؛ مقام معظم رهبری
احکام اعتکاف، سوال ۵۶.

۳. هزارویک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۸۴؛ استفتانات اداره پاسخ گویی حرم مطهر در
تاریخ ۸ مرداد ۱۳۸۵.

۴. استفتانات پیرامون اعتکاف، س ۱۱۰، ص ۷۸.

فصل ششم
مسائل محرّمات اعتكاف

۱.۶. عدم فرق در محرمات بین روز و

شب

تفاوتی در محرمات (۱) بر معتکف، بین شب و روز نیست. البته چیزهایی که انجام آن بر معتکف حرام است، به خاطر آنکه روزه را باطل می‌کند، مانند خوردن و آشامیدن و سرزیر آب کردن، فقط در روز حرام است (صاحب عروه).^۱

(۱) آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی:

اگر اعتکاف واجب معین باشد هر چند به خاطر سپری شدن دو روز اول اعتکاف، موارد مذکور حرام می‌باشد و در حرمت تکلیفی این موارد، چنانچه واجب معین نباشد اشکال است؛ هر چند احتیاط واجب حرام است.^۲

آیت‌الله وحید:

اگر اعتکاف واجب معین باشد هر چند به خاطر سپری شدن دو روز اول اعتکاف، موارد مذکور حرام می‌باشد و در حرمت تکلیفی این موارد، چنانچه واجب معین نباشد اشکال است؛ هر چند احتیاط واجب حرام است مگر در جماع، که حرمت تکلیفی و وضعی دارد.^۳

۲.۶. ارتکاب عمدی محرمات اعتکاف

آمیزش، مبطل اعتکاف است در صورتی که عمدی باشد. (مراجع عظام)

مقام معظم رهبری:

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۸، محرمات الاعتکاف، م ۱.

۲. خویی، سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۸۰.

۳. وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۱۱.

در صورتی که عطر و گلاب را برای لذت بردن بو کند بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود.^۱
 اما اگر معتکف محرمات دیگر را عمداً انجام دهد:

آیات عظام اراکی، خوئی، سیستانی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی: اعتکاف باطل می‌شود.
 آیات عظام مرحوم امام، فاضل لنکرانی: صحت اعتکاف محل اشکال است، احتیاط مراعات گردد.

آیات عظام بهجت، گلپایگانی، صافی: اعتکاف بنا بر احتیاط باطل می‌شود.
 آیت‌الله تبریزی: مبطل اعتکاف نیست.^۲
 س: اگر معتکف مرتکب فعل حرامی شود که روزه را باطل نمی‌کند، اعتکاف او چه حکمی دارد؟

آیت‌الله بهجت: محرمات اعتکاف هر چند روزه را باطل نکند، اعتکاف را باطل می‌کند بنا بر احتیاط؛ ولی در غیر جماع، ترک احتیاط نشود به این که تمام کند و قضا کند و باطل کردن محرمات در صورتی است که از روی عمد باشد نه سهو و غفلت؛ محرماتی که جزء محرمات اعتکاف

۱. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۵۹.
 ۲. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۲؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۰؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۴؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۳؛ الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۱، ص ۲۷۱؛ تعلیقة العروة الوثقی، مکارم، خوبی، اراکی، نوری همدانی، ج ۲، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۳، منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۰.

نیست، ضرر به صحت اعتکاف نمی زند.^۱
پرسش: آیا ارتکاب عمدی مبطلات روزه
اعتکاف را باطل میکند؟
پاسخ: هرچیزی که روزه را باطل می کند، اگر در
روز واقع شود، اعتکاف را هم باطل می کند؛ چون
شرط اعتکاف روزه بودن است (مراجع عظام).^۲

۱۴۵

فتاویٰ
رهبر

فصل ششم / مسائل محرمات اعتکاف

۳.۶. انجام سهوی محرمات

اگر یکی از محرمات اعتکاف را سهواً انجام
دهد، اعتکافش باطل نمی شود (۱) مگر در آمیزش
سهوی که اگر در اعتکاف واجب انجام شود،
بنابر احتیاط واجب اعتکاف را از سر بگیرد یا آن
اعتکاف را تمام نماید و بعداً قضاء کند و اگر در
اعتکاف مستحب انجام شود، بنابر احتیاط واجب
اعتکاف را تمام نماید (صاحب عروه).^۳
(۱) اگر یکی از محرمات اعتکاف را سهواً انجام
دهد:

آیات عظام بهجت و سیستانی:
مبطل نیست مطلقاً.

آیات عظام اراکی؛ فاضل لنکرانی؛ نوری
همدانی:

مبطل نیست مگر در آمیزش سهوی بنابر احتیاط
وجوبی که اگر در اعتکاف واجب انجام شود،
بنابر احتیاط واجب اعتکاف را از سر بگیرد یا آن
اعتکاف را تمام نماید و بعداً قضاء کند و اگر در

۱. استفتانات، ج ۲، ص ۳۱۷، ص ۴۵۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۴.

اعتکاف مستحب انجام شود، بنابر احتیاط واجب
اعتکاف را تمام نماید.

مرحوم امام:

احتیاط نماید و اعتکاف را تمام نماید و اگر
واجب معین بوده است آن را قضاء کند و اگر
واجب غیر معین بوده است، چنانچه در دو روز اول
این سهو را مرتکب شده است، آن را از سر گیرد و
اگر در روز سوم مرتکب شده است، اعتکاف را تمام
نماید و دوباره از سر گیرد، اما آمیزش اگر سهواً هم
انجام شود مبطل است.^۱

آیات عظام گلپایگانی و صافی:

آمیزش سهوی مبطل اعتکاف است و در سایر
موارد صحت اعتکاف محل اشکال است، لذا
در موردی که اتمام اعتکاف واجب است بنابر
احتیاط اعتکاف را تمام نموده و بعداً هم دوباره
معتکف گردد.

آیت الله تبریزی:

اعتکافش باطل نمی شود. بله، صحت اعتکاف
در خصوص آمیزش سهوی محل اشکال است.

آیات عظام وحید خراسانی، خوئی .

صحت اعتکاف محل اشکال است خصوصاً

در آمیزش.^۲

۱. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۲.

۲. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۲؛ زیادة الاحکام،
اراکلی، الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م ۳، ص ۱۵۴؛ هدایة العباد، گلپایگانی
ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۴؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۳؛
وسیلة النجاة، بهجت، خاتمة فی الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۰؛ جامع
المسائل، بهجت، ج ۲، احکام الاعتکاف، ص ۵۶؛ الاحکام الواضحة، فاضل،
الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۱، ص ۲۷۱؛ تعلیقه العروة الوثقی، مکارم،
خویی، نوری همدانی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۴؛ منهج خوئی، تبریزی،
وحید، سیستانی، ج ۱، فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۱.

آیت‌الله مکارم:

اعتکافش خالی از اشکالی نیست؛ اما اگر آمیزش جنسی کند، هرچند از روی فراموشی باشد، چنانچه اعتکاف واجب باشد، باید پس از اتمام آن، در صورتی که وقت آن محدود بوده، قضای آن را به جا آورد و اگر وقتش وسیع است، بنابر احتیاط واجب آن را از نو شروع کند و اگر مستحب بوده، آن را تمام کند و قضا ندارد.^۱

۱۴۷

فقه
رهبر

فصل ششم / مسائل مجزومات اعتکاف

۴.۶. اشتغال به امور دنیوی

برای معتکف جایز است که به امور مباح دنیوی بپردازد یا به معاش خود رسیدگی کند؛ (۱) چه حاجتی باشد یا نباشد (مشهور).^۲

(۱) آیت‌الله مکارم:

پرداختن به امور دنیوی برای معتکف جایز است؛ ولی اشتغال به این امور در تمام وقت اعتکاف مشکل است و شاید با مفهوم اعتکاف از منظر اهل شرع منافات داشته باشد.^۳

۵.۶. قضای اعتکاف

هرگاه اعتکاف خود را به سبب ارتکاب یکی از مبطلات اعتکاف باطل کند، چنانچه آن اعتکاف واجب معین بوده و وقت آن گذشته، باید قضای آن را به جا آورد و اگر واجب غیر معین بوده، باید آن را دوباره انجام دهد؛ مگر اینکه به هنگام نیت

۱. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۹۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۲.

۳. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۹۲.

اعتکاف یا اجرای صیغه نذراً، شرط رجوع کرده باشد که در این صورت نیازی به قضا یا اعاده آن نیست؛ اگر اعتکافش واجب نبوده، ولی در روز سوم آن را باطل کرده، در اینجا نیز باید قضای آن را به جا آورد؛ اما اگر در روز اول و دوم (قبل از اتمام دو روز) بوده، وظیفه‌ای ندارد (صاحب عروه).^۲ مسأله: اگر شخص معتکف اعتکافش را به وسیله ارتکاب یکی از مفسدات^۳ باطل کند: آیات عظام خوئی، تبریزی، سیستانی، وحید خراسانی:

اگر اعتکاف واجب معین باشد بنابر احتیاط واجب باید اعتکاف را قضاء کند و اگر در اعتکاف واجب غیر معین باشد، واجب است که اعتکاف را دوباره از سر گیرد و اگر در اعتکاف مستحب باشد و بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند بنابر احتیاط وجوبی اعتکاف را قضاء کند. آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، صافی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اگر اعتکاف، واجب معین باشد، قضائش واجب است و اگر واجب غیر معین باشد باید اعتکاف را دوباره از سر گیرد و اگر اعتکاف مستحب باشد و

۱. فتاوی مراجع نسبت به شرط رجوع از اعتکاف در نذر، سابقاً بیان شد.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۸۹؛ اعتکاف عبادتی کامل، مطابق با فتاوی آیت‌الله مکارم؛ روح‌الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۲؛ خوبی، منهاج‌الصالحین، ج ۱، م ۱۰۸۲؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۲۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۲۴.

۳. مراد از مفسدات، اموری است که بنابر فتوی، موجب بطلان اعتکاف می‌شود؛ اعم از ارتکاب محرمات اعتکاف یا رعایت نکردن شرائط صحت اعتکاف، البته به تفصیلی که قبلاً بیان شد.

بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند قضائش واجب است.^۱

مسأله: اگر قبل از اتمام روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، چیزی بر عهده او نیست (مراجع عظام).^۲

مسأله: اگر در موقع نیت اعتکاف واجب، شرط رجوع کرده باشد، اگر یکی از محرّمات را انجام دهد، قضاء و از سر گرفتن، هیچ کدام لازم نیست (مراجع عظام).^۳

۱.۵.۶. حکم ترک اعتکاف در روز سوم به علت حائض شدن یا مریض شدن
آیت الله وحید:

چنانچه روز سوم حیض شود، واجب است اعتکاف (سه روز) را قضا نماید؛ یعنی یک اعتکاف کامل به جا آورد و اگر روز سوم مریض شود، بنابر احتیاط، اعتکاف (سه روز) را قضا نماید یا به مجتهد جامع الشرائط که بعد از معظم له از دیگران أعلم است، رجوع نماید.^۴

مقام معظم رهبری:

پاسخ اول: در صورت حائض شدن، حتی اگر در ساعات آخر روز سوم باشد، اعتکاف باطل می شود

۱. شایان ذکر است در اموری که به نظر مرجع، بنابر احتیاط مفسد اعتکاف است، اگر اعتکاف واجب معین باشد احتیاط وجوبی در اتمام اعتکاف و سپس قضاء آن است و اگر اعتکاف واجب غیر معین باشد، بنابر احتیاط واجب آن را از سر گیرد و اگر اعتکاف مستحب و بعد از اتمام روز دوم باشد، بنابر احتیاط، اعتکاف را قضاء نماید.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۵.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۵.

۴. استفتای هیأت علمی اداره پاسخ گویی، به شماره ۳۷۲۵۶.

و اعتکاف سال بعد بر این شخص لازم نیست.
پاسخ دوم: اگر مریضی به نحوی باشد که
روزه گرفتن و اعتکاف مشقت داشته باشد، ترک
اعتکاف مانعی ندارد و نیازی به اعاده نمی باشد.^۱
آیت الله مکارم:

درمورد حائض شدن زن در روز سوم اعتکاف،
اگر اعتکاف نذری نبوده، احتیاط مستحب آن
است که آن اعتکاف را قضا کند؛ هرچند در ماه
دیگری باشد و در صورتی که مریض شود، می تواند
اعتکاف را به هم بزند و در صورتی که روز سوم
باشد، باید قضا کند و همچنین اگر به عنوان نذر
بوده، باید قضا کند؛ ولی کفاره ندارد.^۲
آیت الله سیستانی:

اگر زنی که معتکف شده است بعد از اتمام
روز دوم اعتکاف، حائض شود واجب است فوراً
از مسجد خارج شود و قضاء اعتکاف بر او بنابر
احتیاط واجب لازم می باشد، مگر آنکه در ابتدای
اعتکاف شرط رجوع (شرط رها نمودن اعتکاف در
اثنای آن) کرده باشد که در این صورت با پیش
آمدن عذر مذکور، اعتکاف را حتی در روز سوم رها
کرده و قضای آن نیز واجب نمی باشد.^۳

پرسش: فردی به واسطه نذر (معین یا غیر
معین) یا اعتکاف مستحبی معتکف شده، اگر روز
دوم یا سوم حائض شود، آیا قضای اعتکاف بر او
واجب است؟

۱. استفتای هیأت علمی اداره پاسخ گویی، به شماره ۱۳۱۹۹۷.

۲. همان.

۳. استفتاء خصوصی کتبی.

آیت‌الله بهجت:

در مورد نذر مطلقاً باید آن اعتکاف را قضا کند و در مورد اعتکاف مستحبی در روز دوم قضا ندارد و در روز سوم اگر حائض شود، باید آن را قضا کند. مگر اینکه از اول اعتکاف شرط رجوع کرده باشد. آیت‌الله شبیری زنجانی:

اعتکاف وی باطل است و در صورتی که اعتکاف به واسطه نذر غیر معین بر او لازم شده باشد، اعتکاف در زمان دیگری بروی واجب است. آیت‌الله صافی:

در مورد سؤال در نذر معین و مستحبی قضا ندارد و در نذر غیر معین باید نذر خود را بعد از پاک شدن از حیض ادا کند.

آیت‌الله فاضل:

در اعتکاف مستحب زن وظیفه‌ای ندارد اما در اعتکاف واجب معین باید اعتکاف را قضا نماید و در اعتکاف غیر معین باید مجدداً اعتکاف را اداء انجام دهد.^۱

اگر زن در روزهای عادت قرص بخورد تا از حالت عادت خارج شود می‌تواند روزه بگیرد؟ اشکال ندارد.^۲

۱ . موسوعه فقهی تحقیقات و استفتائات، مجموع احکام ۷، مبحث اعتکاف، ص ۴۱۴۰.

۲ . مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف سوال ۶۶، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۸۴، س ۹۹؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۴۳، س ۵۱۲؛ فاضل، جامع المسائل ج ۱، ص ۱۵۰، س ۵۶۳؛ بهجت توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مساله ۷.

۶.۶. عدم فوریت قضای اعتکاف

قضای اعتکاف، واجب فوری نیست؛^۱ هرچند انجام آن در اولین فرصت مطابق احتیاط است (مراجع عظام).^۲

۷.۶. قضای اعتکاف میّت

هرگاه معتکف در اثنای اعتکافی که به سبب نذر یا مانند آن^۳ واجب شده، از دنیا برود، قضای آن بر ولیّ میّت (پسر بزرگتر) واجب نیست، هرچند احتیاط مستحب قضاء اعتکاف متوقّی است. (مراجع عظام)^۴

بلی، اگر منذور، روزه باشد یعنی متوقّی، روزه در حال اعتکاف را نذر کرده باشد و موضوع نذر، روزه باشد، قضای آن بر ولی واجب است (۱) چون آنچه واجب است، روزه است و اعتکاف از باب مقدّمه واجب می‌گردد. اما اگر اعتکاف را نذر کند، روزه در آن واجب نیست؛ بلکه شرط صحّت آن است و آنچه بر ولی واجب است، قضای نماز و روزه میّت است، نه تمام عباداتی که از او فوت شده است (صاحب عروه).^۵

(۱) مرحوم امام:

قضای روزه منذور بر ولی واجب است.

آیت الله خویی:

۱ . تذکر: ولی نباید قضاء آن را به حدی تأخیر اندازد که سهل انکاری در اداء واجب حساب شود.
 ۲ . العروة الوثقی، ج ۱، ص ۸۹، م ۶؛ مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۶۸.
 ۳ . مثل قسم یا عهد یا سیری شدن دو روز اول اعتکاف.
 ۴ . العروة الوثقی تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خویی، سیستانی، فاضل، مکارم و نوری همدانی، ج ۲، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۷.
 ۵ . العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۷.

آنچه بر ولی واجب است قضای روزه مندور می‌باشد و قضای اعتکاف احتیاط مستحب می‌باشد و نظیر این مسأله در عروه ج ۱ فصل احکام روزه قضا م ۲۶ ذکر شده است و مرحوم صاحب عروه قائل به احتیاط شده‌اند و شایسته بود ایشان در این مقام نیز مسأله را بنابر احتیاط واجب ذکر میکردند.

آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی:

در این فراز بر متن مرحوم صاحب عروه تعلیقه ندارند لکن در عروه ج ۱ فصل احکام روزه قضا م ۲۶ قائل به احتیاط شده‌اند.

آیت‌الله مکارم:

قضای روزه مندور بنابر احتیاط لازم است.

آیت‌الله سیستانی:

قضای روزه مندور بر ولی واجب نیست.

سوال: اگر معتکف در بین اعتکاف واجب یا مثل آن بمیرد، آیا قضای آن بر ولی او واجب است؟ آیت‌الله بهجت:

ظاهر، وجوب قضای روزه است، اگر به غیر اعتکاف واجب شده است و هم چنین وجوب قضای روزه و اعتکاف است اگر روزه در حال اعتکاف را نذر کرده بود تمکّن از قضا داشته و انجام نداده تا مرده است. اما اگر روزه برای اعتکاف واجب شده، پس وجوب قضای آن بر ولی محلّ اشکال است.^۱

۸.۶. باطل نبودن معامله در هنگام اعتکاف

اگر در حال اعتکاف، خرید و فروش انجام دهد، معامله باطل نیست هرچند اعتکاف باطل باشد.^۱
(مراجع عظام).^۲

۹.۶. کفّاره اعتکاف

هرگاه معتکف به سبب آمیزش، هرچند در شب، اعتکاف واجب خود را باطل کند، باید کفّاره بپردازد. اما اگر با یکی دیگر از محرّمات، اعتکاف را باطل نماید، کفّاره ندارد؛ هرچند پرداخت کفّاره در غیر آمیزش نیز موافق احتیاط است؛ بلکه احتیاط (۱) آن است که در اعتکاف مستحبی، اگر قبل از تکمیل روز دوم باطل شود نیز کفّاره بدهد. کفّاره بطلان اعتکاف، کفّاره ماه مبارک رمضان است که فرد مخیر است شصت روز را روزه بگیرد یا شصت فقیر را طعام دهد، هرچند احتیاط استحبابی مراعات کفّاره مرتبه است، یعنی شصت روز روزه بگیرد و اگر نتوانست شصت فقیر را طعام دهد. (مراجع عظام).^۳

۱. اختلاف فتاوی در بطلان اعتکاف سابقاً بیان شد.

۲. همان؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۶، م ۱۰۸۳؛ خوبی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۱۲، م ۱۰۸۱؛ مرحوم تبریزی تصریح ندارند.

۳. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۳؛ مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۶۲؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۶؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۷؛ منهاج خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۴؛ وسیله النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۱، ص ۳۳۷، استفتائات، بهجت، ج ۲، ص ۳۱۷۱، م ۴۵۱؛ الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۴، ص ۲۷۱، زبدة الاحکام، اراکی، احکام الاعتکاف، م ۲، ص ۱۵۴؛ استفتائات جدید، مکارم، ج ۲، ص ۵۱۰، م ۱۶۸؛ تعلیقه العروة الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، ص ۲، م ۹، فی احکام الاعتکاف.

(۱) مرحوم امام، مقام معظم رهبری و آیت‌الله
فاضل:

اگر در اعتکاف مستحبی، به وسیله آمیزش
بخواهد از اعتکاف صرف نظر کند، کفّاره ندارد؛
اما اگر نخواهد از اعتکاف صرف نظر کند،
احتیاط واجب کفّاره بدهد.^۱

۱۰.۶. تعدّد کفّاره

اگر اعتکاف واجب باشد و در ماه رمضان هم
باشد و اعتکاف خود را با آمیزش جنسی باطل
کند، باید دو کفّاره بدهد: یکی برای اعتکاف
و دیگری برای افطار روزه ماه رمضان در روز؛
همچنین اگر در قضای ماه رمضان بعد از زوال با
آمیزش روزه خویش را باطل کند، دو کفّاره دارد:
یکی برای اعتکاف و دیگری برای باطل کردن
روزه قضای ماه رمضان.

۱. حاشیه العروة الوثقی، مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۶۲.

کتابنامه

۱. بهجت، محمدتقی، استفتائات، ج ۲.
۲. بهجت، محمدتقی، وسیله النجاة.
۳. تبریزی، جواد، استفتائات جدید، ج ۱ و ۲.
۴. خامنه‌ای، سیدعلی، مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه‌ای در سایت ایشان: www.leader.ir
۵. خامنه‌ای، سیدعلی، احکام اعتکاف
۶. خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ج ۱، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه.
۷. خویی، سید ابوالقاسم، منهاج الصالحین، به حاشیه وحید خراسانی، ج ۲.
۸. سیستانی، سیدعلی، تعلیقه علی العروة الوثقی، ج ۲.
۹. سیستانی، سیدعلی، منهاج الصالحین، ج ۱.
۱۰. صافی، لطف الله، پاسخ به سیصد سؤال، ج ۱ و ۲، موجود در سایت آیت الله صافی.
۱۱. صافی گلپایگانی، جامع الاحکام.
۱۲. صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱.
۱۳. علیان نژاد، ابوالقاسم، اعتکاف عبادتی کامل مطابق با فتاوی آیت الله مکارم.
۱۴. فاضل لنکرانی، محمد، الاحکام الواضحه.
۱۵. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، ج ۱ و ۲.
۱۶. گلپایگانی، سید محمد رضا، هدایة العباد، ج ۱.
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، ج ۲.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، تعلیقه علی العروة.
۱۹. نوری همدانی، هزارویک نکته فقهی، استفتائات.
۲۰. یزدی، سید محمد کاظم، العروة الوثقی، ج ۲، اسماعیلیان.